

Hind 40 senti.

SÕDUR

XI aastakäik

Nr. 16/17

Laupäeval, 27. aprillil

1929

Aktsia-Selts „Textil“

Tallinnas

Koplis

Oma vabrikud:

*Ketramis-, kudumis-,
apreteerimis-, pleegita-
mis- ja värvimisvabrik*

**Vabriku suur- ja
väikemüügilaod:**

KOPLIS, Bekeri tehas 5.
TALLINNAS, Vene turg 1—4.
„ Paldiski mnt.
„ S. Juhkentali 46.
NÕMME, S. Pärnu mnt. 46.
NARVAS, Peetri pl. 8.
RAKVERES, Pikk tän. 24.
PÄRNUS, Rüütli tän. 28.
PETSERIS, Riia tän. 1.

**Sarpinka, Schoti-ruudu-
line, pesu- ja käterätiku-
riided, flanellid, baikad
ja kõikisugu teised puu-
villased riided.**

Soovvalmis kaup.

*Lõngad käsitsi ja
telgedel kudumiseks.*

Suures valikus:

*Sise- ja välismaa süidi
ja villaseid kaupu.*

Müük vabriku hinnakirjade järel

Esimene rügement 12-aastane.

25. aprillil s. a. võis meie kaitseväge kõige vanem üksus oma sünnimise 12. aastapäeva peale tagasi vaadata. See on 1. Eesti polk — 1. jalaväe rügement.

Esimese rahvusväeosa asutamine, rasked ja visad võitlused tema sünnitamisel, nende raskuste võitmine ja esimese rahvusdiviisi loomine — moodustavad meie uuemas ajaloos eri-ajajärgu. Selle suure tähtsusega ajajärgu, mis võimaluse andis iseseisvuse mõtte tekkimisele ja arenemisele ning mis meid lõpude-lõpuks välja viis ajaloo *ilusamale* järgule — iseseisvusele.

Esimese rahvuspolgu sünnipäev on suureks tähtpäevaks kogu kaitsevägele, ajalooliseks päevaks kogu Eesti rahvale.

Rahvusväeosade asutamise mõte sai tugevat hoogu ja võttis laiades kihtides tuld vene revolutsiooni mesinädalatel. Suurejooneline Eesti rahvuslik manifestatsioon, mis 26. märtsil 1917. Peterburis Eesti autonoomia nõudmise teostamiseks toime pandi ja kus just sõjamehed eriti arvurikkalt ja mõjuvalt esinesid, andis lõpuliku tõuke otsuse tegemiseks: Eesti sõjamehed kodumaale! Eestis oma rahvuslikud väeosad ellu!

Sõjameeste korraldamiseks ja kodumaale koondamiseks kutsuti kiires korras ellu terve rida eri-organisatsioone Vene- ja kodumaal. Silmapaistvamate sekka kuulusid Peterburi Eesti Sõjaväeosade Keskkomitee ja Tallinna Eesti Sõjaväelaste Büroo. Esimese eesotsas seisis sõjaväelased P. Schneider, Th. Käärrik ja teised. Tallinna E. S. Büroo kandvamaks jõuks ja hingeks oli K. Päts. 12./25. aprillil jõudis Tallinna esimene salk eesti sõjamehi rahvuspolgu vormeerimiseks. Sellele järgnesid varsti teised salgad. Kolme nädala jooksul tuli ümarguselt 3000 meest kokku.

12./25. aprill 1917 on seega esimese Eesti rahvuspolgu sünnipäev ja tänane päev selle väeosa 12. aastapäev.

Kindral-major A. Tõnisson

1-se polgu vormeerija ja esimene ülem.

Selleaegsed segased olud Tallinnas polnud soodsad, et seal sõjalist jõudu korraldada. Polk oli summitud sealt 11./24. mail lahkuma. Leiti vaiksem paik, Rakvere. Sinna koondati eesti sõjamehed nende organiseerimiseks. Seal edenes töö hoogsalt. Polgu vormeerimine viidi hiilgavalt lõpule. Vene sõjaväe autoriteedid korraldasid sel puhul polgule kaks

ülevaatust. Polk sai suure kiituse osaliseks.

Rakvere oli esimese rahvusväeosa sünnipaigaks ja hälliks.

Polgu vormeerijaks ja esimeseks ülemaks oli polkovnik Tõnisson.

Kindral-majoor E. Põdder
1-se polgu teine ülem.

1917. a. septembris saadeti polk Riia rindele. Vähe aja pärast viidi sealt üle Haapsalu, et olla abiks Eesti saarestiku kaitsmisel, kus sakslased olid maandumas. Polgu päralejõudmise ajaks oli aga saarestik juba saksa dessant-laevastiku kätte langenud. Polk jäi ranniku kaitsele Paldiskist kuni Pärnumaa piirini, staabiga Haapsalus. Kümned tuhanded vene soldatid ja madrused, kes kabuhirmus saartelt ja rannikult põgenesid, ähvardasid Haapsalut ja Läänemaad rüüstamise ja põletamisega maatasu teha, nagu seda venelased sarnastel juhtumitel ennem teinud. Eesti polk astus kategeooriliste ja karedate abinõudega linna ja maa kaitseks välja. Marru sattunud venelased tehti taltsaks, linnas ning ümbruskonnas seati kindel kord jalule, Haapsalu ja Läänemaa päästeti hädaohust.

Enamlusel polnud 1. Eesti polgus kuigi

suurt poolehoidu. Ka siis mitte, kui kommunistid kogu Venes võimu oma kätte haaranud. Polgus valitses tugev rahvuslik vaim ja isamaalik meeleolu. Ohvitserid olid ilma erandita tulised isamaalased. 1. Eesti polk ei tunnistanud enamlaste valitsust, jäi lõpuni truuks oma rahvale ja isamaale.

Mõte selleaja anarhhia möllus kodumaad oma käe peal korraldada — leidis 1. Eesti polgus haruldaset sooja vastukõla, võimast poolehoidu ja toetust. 8. novembril 1917 võttis polgu komiteede üldkoosolek vastu järgmise julge ning konkreetse otsuse: „1. Eesti polk nõuab, et Eesti Maapäev viibimata kokku tuleks ja kuni Asutava Kogu kokkukutsumiseni kõik riigivõimu Eestis korra ja julgeoleku kindlustamiseks enese kätte võtaks.“

Vähe hiljem esines polgu komitee Maapäevale ettepanekuga — Haapsalus kokku tulla, kus polk ta enese kaitse alla võtab.

18. novembril võttis polgu komiteede üldkoosolek vastu resolutsiooni, millega Maapäeva laialisaatmise kohta kõige valjemat protesti avaldati. Mõni päev hiljem järgnes polgu ettepanek Eesti Aju-tisele Maavalitsusele Haapsalusse asuda, pakkudes oma kaitset ja tuge igasuguse vägivalla ja töötakistuse vastu.

Tartus 21. novembril enamlaste poolt toime pandud Eesti tegelaste hulgaliste vangistamiste puhul võeti polgus vastu järgmine otsus: 1) Koosolijad ei luba ühelgi võõral rahval meie sisemistesse asjadesse tungida; 2) avaldavad valjut protesti vägivalla vastu, mis Tartus toime pandud; 3) nõuavad vangistatud isikute vabastamist ja 4) saavad nende nõudmiste mittetäitmise korral jõuga välja astuma.

21. novembril sattus Tartus enamlaste kätte vangiks ka 1. Eesti polgu ülem polk. Tõnisson. Uueks polgu ülemaks määrati polk. Põdder.

1917. a. sügisel, kui teisi rahvusväeosi vormeerima asuti, toetas 1. Eesti polk neid oma väga arvurikka meeskonnaga, kogenenud kaadriga ja majanduslikult suuremate rahasummade annetamisega.

5. aprill 1918 oli polgule kurvaks päevaks. Saksa okupatsioonivõimud sundisid tema ühes teiste rahvusväeosadega laiali minema. Polgu hiigla varandus — määratu hulk püsse, kuulipildujaid, laskemoona, hobuseid, vankreid, riietust jne.

ning rahasummad — võeti vägivaldselt ära okupatsioonivõimude poolt. Ainult väike osa suudeti päästa peitmise teel. Raske südamega lahkusid Haapsalust ohvitserid ja sõdurid, kuid kindlas usus, et varsti oma kalli kodumaa kaitseks uuesti ning jäädavalt kokku tulevad.

Kindral-majoor O. Heinze
1-se polgu kolmas ülem.

Okupatsiooni ajal jäi ohvitserkond põranda all tihedasse ühendusse ja korraldas seal kaitseliitu.

Sama 1918. aasta hilissügisel tuldi tõepoolest uuesti kokku. Sedapuhku kodumaa pealinnas. Algas uus ajajärk isamaa ajaloos, uus ajajärk ka polgu elus ja tegevuses. Algas võitlus iseseisva Eesti eest tema noore rahvaväe ridades.

Uus olukord nõudis rohkearvulist relvastatud jõudu kodumaa iseseisvuse kaitseks, nõudis kodukaitse organisatsiooni laiendamist. Nõudis kõigepealt hulga vanemaid vilunud juhte uute väeosade etteotsa, uutele vastutusriikastele ametkottadele. Eestkätt pidi Esimene polk, kui kõige vanem ja enam kogenenud väeosa, neid andma. Ja ta andiski, nagu külluse sarvest. Kolme diviisi eesotsas Vabadussõjas seisis esimese polgu me-

hed: Tõnisson, Pödder, Parts. Diviisi-ülemate abidena nägime töötamas samast polgust P. Kanni ja H. Kurvitsat. Vabadussõja vapramad löögiosad, soomusrongid, laialt tuntud löögiüksused soomusdiviisi koosseisus ja mitmed teised väeüksused võitlesid esimese polgu ohvitseride juhatuse all, nagu: Vahtramäe, Seimann, Rõuk, Irv, Poopuu, Luiga, Unt, J. Lepp, H. Lepp, Teslon, Reinvald, Mullas, Engmann, K. Kanep, Laamann, Peters, Neggo, Mets, Sarapuu.

Iseseisva Eesti rahvaväe peres sai polk 21. novembril 1918. a. uue nime — 1. jalaväe polk — ja vähe hiljem ka uue juhi — polkovnik Heinze (senine ülem kindral Pödder määrati sisekaitse ülemaks), ning astus võitlusse kodumaa-le sissetunginud kommunistidega. Kohusetruult ja vapralt heitles ta vaenlasega

Kolonel A. Pulk
1-se rügemendi neljas ja praegune ülem.

Põhja-Eestis kuni selle lõpuliku vabastamiseni. Võttis osa lahingutegevusest Lõuna rindel enamlaste kui ka Landeswehri vastu. Pöördus pärast Põhja-Läti puhastamist enamlastest ja landesvehrlastest uuesti Kirde-Eestisse tagasi, et siin ja Ingerimaal temale omase visadu-

segä ja kohusetruudusega kodumaa kaitsmist jätkata kuni võidurikka lõpuni.

Vabadussõja lõpukuudel määrati polk. Heinze I. diviisi ülema abiks ja 1. polgu ülemaks alampolkovnik Pulk, nüüd kolonel ja polgu praegune ülem.

Vabadussõjas kaotas polk lahingutes langenutena 18*) ohvitseri ja 158 sõdurit. 22 ohvitseri ja 67 sõdurit krooniti Vabaduse Ristiga. Need arvud käivad ainult nende kohta, kes Vabadussõja ajal veel polgu nimekirjas seisis. Paljud teised, kes nooremate väeosade ja koonduste koosseisu sattusid ning seal rohkel arvul Vabaduse Riste saanud, on siit välja jäetud.

27. juulil 1927 annetati polgule suure pidulikkusega Tallinna naisseltsi poolt ilus lipp, mille esikülge tumesinisel põhjal vägev põhjakotkas ja tõusva päikese kuldsed kiired kaunistavad. See lipp on esimene sarnane annetus seltskonna poolt meie kaitseväele. Alles järgmisel aastal asuti lippude annetamisele teistele väeosadele — teiste seltskondlike organisatsioonide poolt. Lippu täiendab rahvusvärviline lint polgu kõige tähtsamate lahingukohtade nimetustega Vabadussõjas. Need on järgmised, arvult 11: Kõlmallika, Priske, Vaivara, Venküla, Fitinka, Riigi, Viitina, Starte, Jegeli (kaks viimast Lätimaal), Kriuša ja Vääksi.

*) Ohvitseride keskkogu Vabadussõjas langenute mälestustahvliitel on mainitud langenutena 1. j. polgust ainult 5 ohvitseri.

Toimet us.

Pataljoniülemate 2. kursuse avamine

Tallinnas, 15. aprillil 1929.

1927. a. lõpul vabariigi valitsus kinnitas pataljoni- ja kompaniiülemate kursuste koosseisud.

Aasta eest avati 1. pataljoniülemate kursus eesmärgiga — süvendada ja täiendada nimetatud juhtide teadmisi, eriti a g a p r a k t i l i s i o s k u s i sõjalise kasvatus, väljaõppe ja juhtimise aladel, võimaldada kursustele komandeeritud ohvitseridel üksteisega lähemalt tutvuneda ja seega kaasa aidata ühiste vaadete väljakujunemiseks ja sõpruse süvendamiseks mitmesugustest väeliikidest ohvitseride vahel. Töö esimesel kursusel andis kõige paremaid tagajärgi, mis õigustas kaitseväge kõrgematel juhtidel kokku kutsuda

Sõja lõpust saadik asub tänane juubilar vanadel ajaloolistel väravatel ida ja lääsi vahel, Eesti Verdunis, seistes hoolega kalli kodumaa iseseisvuse ja läänekultuuri valvel.

Polgu vanad veteraanid, juhtivad jõud tema vormeerimisel ja tegutsemisel enne Vabadussõda on lahutamata ning haruldaset ühemeelse ja sõbraliku perena kokku jäänud seltsi näol „1. Eesti polk“. See veteraanide koondus on esimene sarnane ühing Eestis. Selle seltsi ja rügemendi praeguste juhtide koondused — ohvitseride ning üleajateenijate kogud — on sõlmimas üksteisega tihedaid ühendus- ja sõprussidemeid. Kuuluvus esimesse Eesti polku — kaitseväge esimesse rügementi, on tugev side, mis endiseid ja praeguseid kaasvõitlejaid ühiseks pereks liidab.

Seltsil „1. Eesti polk“ on käsil polgu ajaloo kokkuseadmine ja väljaandmine. Esimese rahvuspolgu asutamise- ja tegevuselu kirjutada, tähendab kogu seda määratu suure tähtsusega ajajärku kirjeldada, milles tekkis ja küpses Eesti ajaloo kõige suurema sündmuse — iseseisvuse mõte. See suur ja üldiselt tähtis töö on lõpule jõudmas ning tema ilmumine lähemal ajal oodata.

Nüüd, millal kaitseväge kõige vanem üksus, kaitseväge nurgakivi, esimene rügement, oma 12. sünnipäeva mälestab, toome ka omalt poolt temale südamlikke tervitusi ja soovime kalli kodumaa kaitset ka tulevikus kõige paremat edu ja õnne.

2. pataljoniülemate kursust. 2. kursuse ülemaks määrati major H. Freiberg, abiks kapten M. Bergmann. 2. kursus avati kaitseministrilt hra M. Juhkamilt 15. aprillil s. a. Avamisel esines ettekandega kursuse eesmärkide ja töö suhtes Kindralstaabi ülem kindral J. Tõrvand. Külalistena viibisid avamisel 3. diviisi ülem kindral J. Unt, K. Ü. Ö. ülem kindral G. Johnson, laskeinspektor kolonel O. Sternbeck, Kindralstaabi VI (õppe) osakonna ülem kol.-leitn. Kasem ja teisi.

Hra Kaitseminister pöördus aktusel viibijate poole järgmise kõnega:

Kapten-majoor JOHANNES BERNHOFF †

Haruldase töömehe viis surm meilt ära. 9. aprillil s. a. kell 1,30 varises manalasse meie tugevama rannapatarei ülem kapten-majoor Johannes Bernhoff. Raske haigus murdis veel noore elu — ta oli vaevalt 34 aastane. Leinama jäi noor, haige naine.

Kadunu sündis 20. juunil 1895. a. Üldhariduse omandas Batumis, lõpetades gümnaasiumi; sõjaväelise hariduse omandas ta Peterburis Mere-Korpuses, mille lõpetas suvel 1916. a. Sama aasta 27. juulil ülen-dati ta laeva-gardemariiniks ja 30. juulil mitšmaniks. Maailmasõjast võttis osa soomusristlejal „Rossia“ vahiohvitserina ja revidendina.

Eestis algas teenistust mereväe-leitnandi aukraadis rannapatarei nr. 3 noorema ohvitserina. 15. aprillist 1922. a. oli sama patarei vanemaks ohvitseriks ja 1. septembrist 1924. — ühe meie rannapatarei ülemaks. 24. veebruaril 1925. a. ülen-dati vanem-leitnandiks ja 24. veebruaril 1928. — kapten-majooriks.

Kapten-majoor J. Bernhoff oli see õige mees õigel kohal. Vaevalt leidub meil Eestis keerulisema ehitusega mehhanismide kompleksi, kui see on N rannapatareil. Niisugust patareid lahinguvalmis hoida ei ole kaugelt mitte kerge; patarei ülemaal peavad olema laialised tehnilised teadmised ja kogemused. Kadunul olid need omadused täiel määral ja peale selle ta armastas oma patareid nagu elavat olevust. Ta pühen-das terve oma jõu ja hinge patareile. Ta ei teinud enesele vahet töö ja vaba aja vahel — kõik oli antud patareile. Uhku-sega näitas ta oma lemmikut sõjaväelastele-külastajatele. Ja ta võis olla uhke oma töö peale. Nii mõnigi „Sõduri“ lugeja on vii-binud soomustornides ja imetlenud kuidas liitlikud mehhanismid ja inimesed on kokkusulanud täpseks ja harmooniliseks ühi-kuks. Sellega võis toime saada mees, kes põhjalikult tundis igat osakest patareis ja neid osi on seal mitmed tuhanded. Niisu-

gusest eeskujust ergutatud ei võinud ka alluvad ohvitserid ja meeskond jääda kül-maks oma töö vastu. Seda tunnistavad kõige paremini laskmiste tagajärjed, kus laskekiirus ja tabavus ei jätnud enam palju soovida. Nii mõnigi kiiresti liikuv laske-märk oli ligi 20 kilomeetri kaugusel paari-kolme kogulasuga puruks lastud. Kapten-majoor J. Bernhoff ei olnud sellega veel rahul: usinasti täiendas ta omi teadmisi ja uuris artilleeria teooriat, et paremaid laske-meetodeid leida; siin kasutas ta ära oma head matemaatika annet. Kõigis mere-artilleeria küsimustes oli kadunu tunnus-tatud autoriteediks. Järelejäänutele jääb ta kohusetunne eeskujuks.

Puhka rahu, söber.

Pontius.

„Kasutades kursuste avamise puhul juhust, võin ma, mu härrad, öelda, et vabariigi valitsuse üheks tõsisemaks mureks on hoolitseda selle eest, et meie kaitseväge sõjateaduslikult ja kultuuriliselt järjest areneks. Võrreldes teiste rahvastega on ja jääb meie kaitseväge väikseks. Seda kõrgemal peab ta aga seisma kultuuriliselt ja väljaõppe poolest. Kui seda kindlasti silmas peame, ei ole kodumaa kaitse vajaduse korral kardetav ka vastase ülevõim. Et see on nii, selleks on töendusis sõdade ajalooost küllalt ja küllalt.

Kahe ikaldusaasta tõttu oli vabariigi valitsus

sunnitud kaitseväge kulusid käesoleval aastal kär-pima. Vähendatud ei ole aga krediite kaitseväge hariduslikeks vajaduseks. Ma olen rõhutanud ika, et kaitseväge peab meie haritlaskonnaga kindlasti sammu pidama. Seda on vaja ka selleks, et poolehoid kaitsevæele ja vastutulek tema vajadus-tele seltskonnas ja avalikus arvamises ei vähe-neks.

Kursuste õppejõud hoolitsevad kindlasti selle eest, et teil siin ei oleks igav, et teil ei puuduks töö. Aga teil kõigil, mu härrad, on seljataga hulk rasket tööd, ja sellepärast ei pelga teie seda ka

Sõjakool kümne aasta eest.

Sõjakooli ülem kolonel Simon ühes külalistega ja kooli ohvitseridega.

1. reas (vasakult paremale): N.-leitn. Kitzberg, polkownik Simon, st.-kapt. Lillak, rittmeister Hammer, al.-polk. Jakobsen. Inglise kapten Kool ja leitn. Kaasik. 2. reas: Leitnant Kent, rittmeister Boguslavsky (Poola sõjaväe esitaja), Arthur Dilley (Inglise konsul), n.-leitn. Groholm, leitn. N (Prantsuse sõjaväe esitaja adjutant), leitnant Metti, Kolonel Hurstel (Prantsuse sõjaväe esitaja), al.-polk. Riiberg, polkownik Unt, s.-ametnik Peterson ja J. E. P. Leslie (Ingl. vitse-konsul). 3. reas: Leitn. Jõggi, n.-leitn. Tamman, st.-kapt. Kasekamp, leitn. Osolin (Soome sõjaväe esitaja), leitn. Terras, st.-kapt. Ainson ja s.-ametnik Resev-Resel. 4. reas: Vehklemise õpetaja Popof.

siin. Teid saadavad suured lootused, ja need ei tohi pettuda! Soovin teile edu ja õnne."

Kindral J. Tõrvand omas ettekandes kriipsutas alla meie erilist olukorda riigikaitse suhtes. Ta tähendas, et olme väike riik, väikeste aineliste võimalustega. Meie juures omab erilise tähtsuse kaitsejõudude väärtuse tõstmine. Kaitsejõu väärtuse suurim tunnus on ta juhtide väärtus. Juhtide igakülgse ettevalmistuses on meil asunud kavakindlale tööle, et sõja puhul suudaksime kõige otstarbekohasemalt ära kasutada riigi kaitseks kõiki meie ressursse. Avatav 2. pataljoniülemaate kursus on analoogiline esimesele, kuid selle kursuse töökava kokkuseadmisel on võetud arvesse kogemused ja õpised 1. kursuse tööst.

Mis tahetakse kätte saada avatava kursusega?

Kindralstaabi ülem, tsiteerides J. E. II (§ 287) sisemäärustikku ja teisi kaitseväge eeskirju, näitas, et meie kaitseväge patüüli on pandud suured ja vastutusrikkad ülesanded. Patüül on vanemaid juhte, kes igas olukorras suudab avaldada isiklikku mõju alluvatele. Tema, olles alluvatega mitte ainult tehnilises vaid ka moraalses kontaktis, võib neilt tarviduse puhul saavutada maksimum kasulikku tööd riigi kaitseks. Püüdes tarviduse puhul alluvatele saavutada kõige suuremat pingutust, tuleb patüüli sealjuures vältida kui oma nii alluvate energia asjatut kulu. Töös tuleb õieti orienteeruda, tuleb pingutusi juhtida õiges suunas.

Avatavad kursused on mõeldud selleks, et võimaldada patüüdel omada oskusi ja teadmisi kaitseväs nende tähtsa kohaga seotud ülesannete parimaks täitmiseks.

Töö kursusel jaguneb kahte perioodi: talvine ja suvine. Talvine periood, andes võimaluse kursuse oludes meelde tuletada mõnd sõjateoreetilist osa, tutvuneda kaitseväge määrustikude ja eeskirjadega, andes näpunäiteid kaitseväge väljaõppe meetodilisel alal jne., loob ühtlasi baasi suviseks perioodiks, lahingukooliks. Suvisel perioodil antakse taktikaline ettevalmistus, mitte ainult pataljoni, vaid ka kõrgemate üksuste (rügiment, brigaad) piires. Suvisel perioodil tuleb töötada koos äsja teoreetilise osa lõpetanud kompanii ülematega 1. kompaniiülemaate kursustelt.

Koostöö tarvidus nõuab patüülit kiireid edusamme tegevate väelike tundmisel. Kursus, eriti suvine periood, võimaldab lähemat tutvumist suurtüki-, soomus-, ratsa- ja lennuväega. Antakse ülevaade väelike tööst rahuajal meie oludes. Tutvustatakse mereväega. Suvine õppetöö on sarnaselt korraldatud, et õpilastel avaneb võimalus tutvuda riigi piiriäärsete raioonidega ja kaitseväge laagritega.

Kindralstaabi ülem rõhutas, et tööd kursustel saab olema palju. Vabad tunnid tuleb õpilastel kasutada selleks, et iseseisvalt töötades põhjalikumalt süveneda ühte või teise õppetöös esile kerki-

nud küsimusse. Kursuse kestvust, võrreldes 1. kursusega, on kärbitud ühe kuu võrra. See on tihendanud töökava.

Lõpuks kindral J. Tõrvand, soovides tööks õne ja edu, soovib õpilastele sõbralikku üksteisesse suhtumist, liitumist üheks pereks, meelesta-

des, et meil ei ole härrasväelike, vaid kõik on üheväärsed. Tuleb vaid meelestada, et jalavägi on see, kes lahingväljal sureb. Seda ei tule ilal unustada, ja võtta iga kokkuleppe aluseks.

E.

„LATVIJAS KAREIVIS“

peatoimetaja kapten E. Mednis „Sõduri“ külalisena

Tallinnas, 18.—20. aprillil 1929.

Kapten E. Mednis.

Vabadussõja suurimaid õpiseid on, et Eestil ja Lätil peab olema ühine rinne ühiste vaenlaste vastu. Selle äratundmisest tekkis Eesti-Läti liit.

Elame ajajärgul, kus juht ja sõdur võitluses peale tehniliste oskuste ja teadmiste vajavad südant, leegitsevat südant. Eesti ja Läti kaitsevägede vastutavad juhid valmistavad ette hoolsasti ja kavakindlalt kaitsevägeid nende võimalikeks ülesanneteks tulevikus, liitlastena kooskõlastades oma tööd.

Sõpruse tuld, mis lõi lõkkele Eesti ja Läti rahvaste südames möödunud võitlustes, tuleb hoida alles vana des ja süüdata noortes. Selleks vajame ühiseid võiduloosungeid tulevikuks, vaja-

me mõlema rahva lähemat kokkupuutumist. Läti ja Eesti sõjaajakirjandus, populariseerides sõjalist mõtet, tahab ühtlasi jõudumööda aidata kaasa kaitseväge juhitud leegitseva südamega liidusõduri ettevalmistuseks tulevaseks võitluseks. Selle ülesande äratundmisest tekkis Läti ja Eesti kaitseväge sõjaajakirjanduse tihe ja sõbralik koostöö. Algatus selles tuli meie liitlaselt. Läti kaitseväge igapäev ilmuvale lehe „Latvijas Kareivis“ toimetuse kutsel külastas „Sõduri“ toimetaja 18.—20. veebruarini s. a. „Latvijas Kareivist“.

Sõduri toimetaja sai Lätis austava ja südamlikuma vastuvõtu osaliseks. Tutvuneti „Latvijas Kareivis“ töö ja sihtidega. Tõmmati üldised jooned koostööks. Võimaldati lähem tutvunemine Läti kaitseväge elu-oluga.

18.—20. aprillini s. a. viibis meil külalisena „Latvijas Kareivis“ peatoimetaja kapten Edvin Mednis. Ta on vana lahingohvitser ja tunnustatud ning vilunud toimetaja. Maaõnne võideldes kangelaslikkudes Läti kütipolkudes Riia rindel oli raskesti haavatud. Vabadussõjas võitles koos eestlastega 4. Volmari polgu ridades. Võttis osa selle vormeerimisest Tartus. Omab Karutapjate ordu aumärgi. Kapten E. Mednist tuntakse veel andekana näitekirjanikuna ja kunstiarvustajana. Kapten E. Mednis on veenduvaim Läti-Eesti sõber ja kaitseväge tihedaima koostöö pooldaja. Peatoimetajana juhib „Latvijas Kareivis“ üle 8 aasta.

„Sõduri“ kõrgemaks, ideeliseks juhiks on Kindralstaabi ülem. Kapten E. Medni siinviibimisel oli kindral J. Tõrvandil võimalus teda tervitada külalisena ja vahetada mõtteid kaitseväge ajakirjanduse sõbraliku koostöö alal.

Kuigi kallis külaline viibis meil vaid hetke, siiski meie vanemate väejuhtide

lahkel loal ja kohapealsete ülemate osaval korraldusel oli külalisel võimalus heita pilku meie kaitsevæe ellu ja saada sellest üldiseid muljeid.

„Sõduri“ pere ta vastutava ja tegevtoimetaja ning lähemate kaastöölise näol, kellel kapten E. Mednisiga oli ja saab

edaspidi olema kokkupuutumisi toimetuse töö alal, on õnnelik, et ternal oli võimalus enese keskel näha kallina külalisena „Latvijas Kareivis“ („Läti Sõduri“) peatoimetajat ja tunda tekkinud sõpruse sügavust ning alatud koostöö edu.

Kangelaste keskel.

Kapt. A. IRV'e langemise 10. aastapäevaks.

Kangelased varisevad Maanalasse — nende teod aga elavad igavesti, kanduvad edasi põlvest põlve, olles eeskujuks järeltulivatele põlvedele.

Meie Vabadussõda andis meile rea kangelasi. Need kangelased olid inimesed, kelle näol kange Kalev tuli koju — „Eesti rahval õnne tooma, eesti põlve uueks looma.“

27. aprillil möödus 10 aastat päevast, mil langes Vabadussõja silmapaistvaim kangelane — soomusrongide juht k a p t. A n t o n I r v .

Kapten Irve langemine oli määratu kaotus kogu meie noorele kaitsevæele.

Lugupeetud ülemjuhataja kindral Laidoner saatis soomusronglastele sel puhul järgmise telegrammi:

„Kõikide meie sõjavägede nimel avaldan kõige suuremat kaastundmust soomusrongide meeskondadele vahva soomusrongide divisjoni ülema kapten Irve surma puhul võitluses vaenlase vastu. Vabariigi sõjaväed kaotasid ühe oma parimaid juhte. Mina kaotasin ühe tublima kaastöölise.“

Kapten Irv langes, olles diviisiülema-le vastaval ametkohal. Sellega kõrgeim Vabadussõjas langenud juht. Lahingus langemise momendil allusid kapten Irvele kõik meie soomusrongid (viis laia- ja neli kitsaroolalist), Kuperjanovi partisanid, Kalevlaste maleva, Scouts väeosa, soomusrongide div. tagavara pataljon, soomusautode kolonn, soomusr. div., eskadron ja soomusr. div. kuulipildurite kursus. See on arvurikkam väeosa pere, kui vast allus ühelegi teisele lahingujuhile.

Kapten Irve kohta andis ase-admiral Joh. Pitka iseloomustuse:

„Irv oli väikse kasvuga, põlevate silmadega, roosilise jumega noorevõitu mees; alaliselt rahulik ja mõtleja, suurte annetega, lõvivulgusega sõjamees.“

Kapten Irve iseloomustuseks olgu veel juurde lisatud. Ta oli äärmiselt ausameelne, õiglane, tagasihoidlik, määratu tahtejõu ja enese üle valitsemisega, külmavereliselt kaaluja, väsimatult töökas. Meelusest veendunud patrioot.

Lahingus, kui ümberringi lõhkesid mürsud ja vingusid kuulid, oli kapt. Irv imestamiseväärset rahulik ja külma-vereline.

Juba esimesel kokkupuutumisel vaenlasega Vaivara jaama juures tõmbas kapt. Irv enese peale kogu 1. soomusrongi meeskonna tähelepanu ja kutsus esile austava imetuse. Raudtee oli vaenlase poolt lõhutud. Seda parandati hulgana ühisel nõul ja jõul. Teiste parandajate hulgas oli ka kapt. Irv. Äkki hakkas vaenlane tulistama kolmest kuulipildujast teeparndajaid. Kaaslased, surudes vastu maad, roomavad kõhuli varjulisesse paika. Kohale jäi kapt. Irv, rahulikult, ilma kuulisajule tähelepanu pööramata hakkas kinni kruvima ennem kohale tõstetud roopaid. Ja ei lakkanudki ennem töötamast, kui tee lõpulikult parandatud. Saadi rongiga edasi sõita. Paar tundi hiljem võeti vaenlastelt ära nende kuulipildujad ning aeti nad paaniliselt põgenema, tänu vaid kapt. Irve külmale rahule, millega viis lõpule parandustöö kuulirahe all.

Kahtlemata oli Irvele osa kangelaslikust juba külge sündinud. Aga jälgides tema päevaraamatut, näeme millise järjekindlusega töötab ta ka ise oma iseloomu arendamise ja tahtejõu kasvatamise kallal. Juba lapsepõlvest saadik pöörab ta erilist tähelepanu oma iseloomu tugevuse kasvatamisele.

Selle üle kirjutab A. Irv juba 1912. a. oma päevaraamatus järgmist:

„Vana lugu kordub ka minuga, nagu seda enne paljude juures tähele pandud — selles, et rohketest lubadustest vähe täidetakse. Mina räägin siin lubadustest

üldse. Aga minu, osalt täidetud ja osalt täitmata jäänud lubaduste eest on minul nüüd küll ainult enesele vastutada. Kuid seda pahem see vist on. Inimene on endale kõige ligemal, kes alati käepärast ja kellele ta ikka kõige rohkem head ihkab, lubab ja lubab, täitmiseks aga pea mitte midagi tehes — mis võib sellelt siis teiste heaks oodata, kuna igäiks ometi on kohustatud omajagu ka ligemiste heaks elama.

Miks seda tarvis on?

Inimsoo edenemiseks.

Kui suur siis minu kohus oma kaasiniemete vastu öieti peaks olema. Järele mõeldes tulen otsusele, et seda esimest viimase võimaluseni pean täitma — teiste heaks elama. Vahest siis jõuan oma võlad korralikult tasuda. . .

Kes võlgasid ei tasu, see ligineb langemisele, sinna mõnda teistki kaasa kiskudes. Elada aga kaaslaste kasuks ja eduks, tunnen kui otsekohest võla ehk võlgade tasumist ja kohust. Mis keegi on, seda ta kõige esiti on teiste läbi. Kas ei ole siis tema kohus teistele seda kui võlga iga võimaluse juures tasuda? Ja mis ta rohkem jõuab, ei ole see mitte ülearune. . . Kui igäiks just nõndapalju tagasi annaks kui saanud on, siis seisaks meie paigal. Igäiks ei tee seda aga mitte: ühed annavad ainult jao, teised aga mitte midagi. Eks pea siis need, kes võivad, saavad — kahju kuhjaga tasuma, et tagurpidi minekut ära hoida ja edasi kiskuda.

Pühapäeva hommikul 12. veebr. 1912.“

Teisal kirjutab ta:

„Elu on võitlus, — alatine võitlus iseenesega. Kui ma endale alla hakkan andma, s. o. oma himude sõnakuulelikuks teenriks saama, siis ütleb m i n u s h ä ä !, et ma eksiteele olla sattunud. Kui ma jälle võitlust algan, siis kiidab ta mind, ja kui kahetsen oma lodevust, siis kuulutab ta mulle andeksandmist. . .

6. septembril 1912. a.“

Nagu ülaltoodust näha, loeb Irv oma ülimaks kohuseks teiste kasuks elada, ohverdada kõik teistele. Ta tundis oma saatust. Kord ohverdaski ta üldsuse kasuks oma kõige kallima — elu.

Heites pilgu kpt. Irve elukäigule, näeme, et võitlused eluraskustega algavad peale juba lapsepõlvest.

Sündis A. Irv 5. sept. 1886. a. Viljandi vallas, Sillaotsa talus kehva rentniku pojana. Juba varakult antakse ta naabritallu karjaseks. Alghariduse saab Uusna valla „Anni koolis“ ja Viljandi õige-

usu kihelkonnakoolis. Viimasesse jäi ta peale selle lõpetamist kolmeks aastaks õpetajaks. Kogu aeg töötab ta enesearendamise kallal ja valmistab ette kooliõpetaja kutseeksami.

Hiljem, 3 aastat sõjaväes teenides, oli ta Jablonas roodu, Varssavis polgu ja Permis diviisi kirjutajaks. Sõjaväeteenistusest vabanes n.-allohvitserina.

Maailmasõja alul astus Irv Novorševi polgu luurajate komandosse, kus oma haruldase julguse ja meeolekindlusega võitis üldise lugupidamise. Sai vahvuse eest aumärke ja ülendusi kuni ohvitseri auastmesse tõstmiseni. Ühe aasta jooksul omandas ta kõik neli sõduri Jüri risti. Temale annetati ka Prantsuse auraha, mis oli ainuke kogu divisjoni kohta. Ohvitserina omandas ta Anna ja Stanislause aumärke ja kuldmedaali.

Eesti rahvuslike väeosade loomisel kpt. Irv, kui veendunud rahvuslane, siirdus Eesti 1. jal. polku. Siin teenis ta kuni Saksa okupatsioonivõimude poolt meie vägede laialisaatmiseni.

Sakslaste lahkumise järele E. Aj. Valitsus määras kpt. Irve Valga komandandiks, kuid Irv ei leppinud seljataguse teenistusega. 1918. a. nov. lõpul võtab ta osa meie esimese soomusrongi vormeerimisest, ning sõidab selle rongi ülema abina Narva väerinnale. Juba 10. dets. 1918. a. määratakse ta rongiülemaks, millisel kohal ta osava juhina ja julge lahingumehena imponeeris kõigile.

23. jaan. 1919. a., millal kpt. K. Parts sai haavata, jääb kpt. Irv soomusrongide divisjoni ülema kohale. Sellel kohal rasketes oludes töötades näitas ta üles haruldast organiseerimisvõimet. Kpt. Irv organiseerib div. staabi ja kuulipildurite kursused. Lisaks endistele lahingjõududele Ülemjuhataja määrab kpt. Irve, kui silmapaistva väejuhi, alluvusse Kuperjanovi partisaanid, Kalevlaste maleva, Scouts väeosad.

Vaatamata oma kõrgele ametkohale, Irv ei püsi staabis, vaid järjekindlalt teeb väljasõite esirinnas võitlejate juure. Ta arvatavasti märkas, et tema kohaleilmumine annab julgust ja kindlust, usku võitlusse minekul.

Ühel sellistest väljasõitudest langeski Irv.

Irv langes, ta on puhanud juba 10 aastat mullas, tema kangelaskuju jääb aga püsima jäädavalt Eesti Vabadusvõitluse ajalukku, tema vaim elab edasi ja ergutab teisigi kangelastöle. —i.

Kavatsusi Läti kaitsevæe organisatsiooni muutmiseks.

Teatavasti on Lätis praegu käsil kaitsevæe organisatsiooni põhjalik ümberkorraldamine. Reorganiseerimise kava oli 19. IV. 29. läbivaatamisel Saemi sõjaasjanduse komisjonis, kuhu olid kutsutud ka armeejuhataja staabiülem kindral Kalejs ja teised kõrgemad sõjavæe eriteadlased. Komisjoni töötulemuste kohta avaldas „Latvijas Kareivis“: Vägede keskjuhatuse aparaadi lihtsustamisel seati üles põhimõtted, et tuleks likvideerida praegune peastaap, ümber nimetades teda sõjavägede administratiiv-peavalitsuseks. Samuti tuleks likvideerida tehnilise diviisi staap, sõjavæe ehitusepeavalitsus ning eelarve- ja krediidi-peavalitsus. Suurtükivæe inspektor saaks ümber nimetatud suurtükivæe

ülemaks, kelle alluvusse tuleks arvata ka autotanki-rügement. Elektrotehniline divisjon tuleks viia sõjavæe sideülema alluvusse, kuid sapöörrügement lugeda alluvaks sõjavägede insenerile. Maa- ja merelennuvæe ja lennukooli juhtimine anda õhujõudude ülema kätte. Sõjavæe ehituse-peavalitsuse likvideerimisel selle funktsioonid panna peaintendandi peale, kelle kätte läheks väeosade varustamine küttepuudega, ja sõjavägede inseneri peale, kelle hoolde jääks uute kasarmute projekteerimine ja ehitamine. Kasarmute remonteerimist teostaks kohalik omavalitsus garnisoni juhatuse korraldusel. Üksikutele väeosadele oma majapidamise korraldamisel tuleks anda suuremad õigused. T.

Sõjavæe suurus tuleviku sõjas*).

Iga sõda on riigi sõjaliste jõudude korralduse põhimõtete proovituleks. Sõjale rahua ajal ette valmistades püütakse seniste kogemuste ja teoreetiliste kaalutluste põhjal aimata ette seda, mida võib nõuda lähemas sõjas võitlus riigi huvide ja tema olemasolu karantseerimiseks. Täiel määral etteaimamine ja selle järel dusele ka ettevalmistuste täielik kohandamine lähema sõja võimalikule olukorrale on võimatu.

Iga järgnev sõda algab küll üldjoontes samaselt, kuhu lõppes eelmine. Kuid siiski rahuaegne sõjalise mõtte juurdlemine kõigi riikide riigikaitse peaaajudes, rajatult arenevatele riigi võimsuse elementide vormidele ja nende võimele, võib ikkagi teatava määran dešifreerida tulevase sõja iseloomu. Seepärast sõjavæeline korraldus rahuaegse töö tulemusena siiski teiseneb.

Meie seljataga on praegu suur ja kogemuste rikas rahvaste võitlus — Maailmasõda. Maailmasõjale ettevalmistamine teotus selles üldsunaas, mille rajasad länud sajandil mõjule pääsenud rahvusriikide tekimine ja kodanikkude vabaduste maksvusele pääsemine. Sõjavæelise korralduse iseloomustuks kujunesid selle kaasas kodanikkude üldine sõjavæeteenistuse kohustus ja alalise sõjavæeteenistuse kestvuse lüh-

nemine. Need kaks tegurit andsid sõjavæelise juhatuse kätte väga suured arvud sõjaliselt õpetatud inimmaterjali, mis omakord ühes üldise majandusliku jõukuse ja tehnika arendamisega võimaldas riikidel ikka suuremaid ja suuremaid sõjavägesid rakendada riikliste huvide kaitse teenistusse. Samal ajal arenevast tööstusest tekkinud produktsiooni müümiseks ja tooresainete hankimiseks tekkis võistlus riikide vahel turgude pärast. Riiklik rahvusliikude huvide karandeerimise tähe all märkame riikide võidujooksu sõjavägede suurusega üksteise ületamises.

Selles olukorras küpses Maailmasõda — põhjuseks riikide majandusliikude huvide sellevõrdne kokkupõrge, mis võis lahendada ainult relvadega, ja riikidel sõjalisteks jõududeks arvutud relvakandmise võimelised ja sõjaliselt õpetatud inimhulgad.

Puhtsõjavæeliselt olid Maailmasõjale ettevalmistuste aluseks kaks iseloomustust — üldine sõjavæeteenistuse kohustus ja püüe omada rahua ajal juba võimalikult suuremarvulist sõjavæge, kes juba mobiliseerimata oleks olnud võimeline piirikatteks ja ka mõningateks aktiivseteks ülesanneteks.

Sellest hoolimatult avaldusid varsti pärast sõja lahtipuhkemist asjaolud, mis tõendasid, et pea kõigis sõjavæe juhatustes puudus küllalismääraline kaugelenägelikkus sõjale ettevalmistamise ajajärgu töodes.

*) Käesolevas kirjutises esitatud mõtted on tekkinud lugedes kindral von Seeckti tööd „Gedanken eines Soldaten“ (Berlin, 1929).

Jaapani vanemaid ohvitseri külalistena Kaitseväe Ühendatud Õppeasutistes, aprillis 1929.

Vasakult paremale: Kolonel Sigeyasu Suzuki, Jaapani sv. esindaja Varssavis. — Korrapidaja ohvitser leitn. Köhler. — K. Ü. Õ ülem kindral G. Jonson. — Majül major Normann. — Kindral-leitn. J. Matsui. — Sõjakooli ülem kol. V. Trossi. — Kol.-leitn. M. Komatoubara, Jaapani sv. esindaja Moskvas. — Kol.-leitn. K. Laurits. — Major Olbrei.

Sõjale ettevalmistused olid rajatud lootusele tema lühikesesse kestvusesse, millise kujutuse olid õigustanud viimased läinud sajandi ja XX sajandi senised sõjad. Ei nähtud ette sõja ulatust temast osavõtjate riikide arvus, mis ka õigustas tema võrdlemisi möödunud sõdadega üksikute riikide vahel.

Ei vastanud suure sõja nõuetele ei õpetatud inimtagavarade hulk — sõjaväeteenistuse seadustega võimaldatud piirideni polnud kusagil jõutud, ei ka materjaalsed tagavarad — juba enne sõja esimese aasta lõppu avaldus üldine nappus laskemoonas ja relvades, ei ka sõjaväe organisatsioon sõja algul ülekaalu saavutamiseks tarvilise määra jõudude mahutamiseks. Saksa sõjaväeteenistus juba jättis 30% sõjaväeteenistuseks kõlblikke meeskodanikke kasutamise piirkonnast välja. Peale selle jäid sõja algul kasutamata Saksamaal 800 tuh. ja Prantsusmaal 600 tuh. sõjaliselt õpetatud meest. Maailmasõda sundis Saksa ja Prantsusmaad kasutama sõja kestel peaaegu maksimumi maade füüsiliselt kõlblikudest meeskodanikkudest.

Üldiselt — Maailmasõda jättis sõjalise mõtte peatuma suure arvuliste sõjavägede juure. Tekib küsimine, kas tuleviku sõda baseerub sõjaväe suuruse suhtes Maailmasõja kogemustele — massilistele rahvavägedele, või kaldub sõjaväe arenemine kõrvale sellelt teelt, mida tema on sammunud üldise sõjaväeteenistuse kohustuse maksvusele pääsemise silmapilgust saadik. Mõlemil arvamisel on pooldajaid nii teoorias kui ka rakenduse alal.

Massiliste sõjavägede ilmutamise võimaluste pooldajad toetuvad loomulikult Maailmasõja kogemustele. Mõte on ajaloolt väga mõjuvalt tõestatud ja temaga esinemine pole mingisugune uudsus, vaid õigem senisest kinnipidamine.

Rohkem julgust nõuab teise vooluga esinemine — see on tõendada, et tuleviku sõjas osutuvad võitjateks väikearvulised, kuid hästi ettevalmistatud ja tehnika viimase sõna järele varustatud sõjaväed. See mõte pole iseenesest uus, sest Makedonia Aleksandri ja Persia sõjavägede arvulise suuruse võrdlemine on siin väga kujukaks näiteks, Mõte pole kunagi vaibunud. Väike-

arvuliste, kuid suurte lahingvõimetega sõjavägede ilmumise võimalust ja nendega suurte rahvavägede loomist nägi Moltke ette juba suurte rahvavägede päevakorralt ilmumise algpäevil. Mõte aga on seni ikka ainult teooriasse püsima jäänud.

Värsked muljed Maailmasõja hävitus-test rahvaste majanduse alal on esile ker-gitanud senisest võimsamalt sõjavägede vähendamise küsimuse, mis peaks olema pandiks sõdade ärahoiuks tulevikus.

Sõjavägede vähendamine võib avaldu-da rahuajal alaliselt sõjaväeteenistuses pee-tava kodanikkude arvu kulul, mida ka tõesti võime märgata kõigis kaasaja sõjavägedes. On sammunud kahte rada — alalises väes teenimise kestvuse lühendamine ja ka üldine sõjaväe arvu piiramine.

Kuivõrt on sihitud rahuaegse sõjaväe arvu vähendamine sõjaajal riikides relvas-tatava inimhulga piiramisele, see on roh-kem kui küsitav. Juba alalises sõjaväes teenimise aja lühendamine ise on tegur, mis peab soodustama sõjakorral riigi kogu relvakandmisvõimelist meeskodanikkude hulga kasutamist riigikaitseks. See põhi-mõte on pääsenud maksvusele kõigis sõja-väeteenistuse seadustes, millega on alus loodud võimalusele kasutada kõiki füüsili-selt kõlblikke meeskodanikke riigikaitse hu-vides.

Sõjavägede koosseisude arvulise vähen-damise kõrval on märgatav igal pool orga-nisatsiooni täiustamine selles mõttes, et rahuaegne kaadri sõjavägi mobilisatsiooni korral sõjajalale üle minnes võiks paisuda suureks sõjaväeks, mis arvult ületab Maa-ilmasõja alguse sõjavägesid.

Samuti on suunitud suurte rahvavägede ilmumise võimalusele riigimajandusliku mo-bilisatsiooni ettevalmistamine, noorsoole sõjaväelise väljaõppe andmine ja sõjalisi eesmärke taotlevate eraorganisatsioonide siginemine alalise sõjaväe kõrvale.

Seega alalise sõjaväe arvulises kahane-mises üldist sõjavägede vähenemise ten-dentsi näha pole küllaliselt põhjendatud. Veel rohkem praegune rahuaegsete sõja-vägede vähendamine ei kõlba kaugeleula-tavateks järelduste tegemiseks, ei ole tun-nuseks põhimõtete muutumisel. Rahuaegne sõjavägede praegune vähendamine on tin-gitud erakorralisest olukorrast — on sun-nitud Maailmasõja järelduselt tekkinud riikide rasket majanduslikust olukorrast, rahva vastikustundest sõja vastu ja on või-malik senikaua, kuni ei ole jalule pääsenud loomulik olukord riikide poliitilistes seis-ukordades. Prantsusmaa võib katsetada sõ-

javäe vähendamist, see on rahuaegset sõja-väge arvult piirata, senikaua, kuni tema vastane Saksamaa püsib rahulepingu põh-jal desarmeeritud seisukorras. Kui para-nevad Maailmasõja majanduslikud haavad, tõuseb rahvaste jõukus, siis on möödapää-sematu jällegi Maailmasõda tekitav majan-duslik võistlus. Kui pääsevad keskriigid jälle oma sõjaliste jõudude vaba-arenemise õhkkonda, siis on paratamatu jällegi võidu-jooks üksteisest sõjaliselt ettejuudmiseks.

Kahtlematult lähem sõda võib veel ala-ta kaasaja väikeste sõjavägedega, kuid see oleks ikkagi Maailmasõja järelmäng. Kuid pole aluseid oletamiseks, et sõja kestel sõjaväed ikkagi suureks ei paisu.

Mõjuvaks tõukeks sõjalisele mõttele väikeste sõjavägede tekkimise võimaluste pooldamises on praegu Saksa 100.000-me-heline palgatud sõjavägi. Saksamaa on sunnitud leidma väljapääsu teed oma olu-korras — kaitsta ennast väikse sõjaväega, ja võib olla ka leiab seda. Kuid samal ajal märkame ka seal tungi sõja korraks suure sõjaväe loomiseks. Saksa alalise sõjaväe kõrval on rida sõjalise ilmega organisat-sioone, kellest ühede liikmed pole halve-mad naaberriikide rahuaegsete väeosade vahelduvast koosseisudest, teised jälle omandavad sõjaväelise ja väga hea keha-lise kasvatus. Sealjuures Saksa sõjaväe organisatsioon ja dislokatsioon avaldavad kahtlematut ilmet suureks sõjaväeks paisu-miseks, mis milleski ei jääks maha 1914. a. sõjaväest. Samuti on kõik Saksa lahing-eeskirjad kirjutatud suurele sõjaväele. Iga-tahes on Saksamaa praegune väike sõja-vägi ja temaga sõjaalustamine paratamatu ja möödud nähtus, mis ei või olla kaalu-vaks väiteks üldiste järelduste tegemisel.

Sellest hoolimatult on sõjavägede arvu vähenemise tendentsi pooldajad peaasjali-kult Saksa sõjateadlaste leerist. See on ühest küljest liiga värske Maailmasõja mõ-ju, teisest küljest praeguse rahuaegse sõja-vägede korralduste ühekülgne ja pinnapeal-ne hindamine ja viimaks ka praegusest Saksamaa olukorrast väljapääsu otsimine ja püüe seda õigustada.

Oma arvamiste põhjendamises püüa-vad Saksa sõjateadlased leida väiteid peale loetletute ka tulevase sõja iseloomus.

Tuleviku sõda on tehnika sõda. Teh-niline varustus ja alaliselt täienevad rel-vad vananevad väga kiiresti nende ajakör-gusel hoidmiseks, suurte määradel ei jat-ku riikidel ainelist jõudu. Sõja korral ei jõuta suurt sõjaväge nõuetele vastavalt teh-niliselt varustada. Siin pole küllaliselt hin-

natud kõigi riikide majandusliku ja tööstusliku mobilisatsioonide põhjalikku ettevalmistamist, mis võimaldab sõjapuhkedes lühikese aja jooksul rakendada kogu riigi tööstuse väga mitmekesiste tehniliste sõjatarvete valmistamisele, mille tootlus võib osutuda väga suureks.

Teisest küljest tuleviku sõjas, tänu suurtele õhujõududele, mis võivad juba mobilisatsiooni perioodil ähvardada vastasriigi elulisi keskkohi ja neid purustada, võib osutuda suurearvuliste sõjavägede mobilisatsiooni teel moodustamine ja õigel ajal lahingusse suunimine võimatuks. Sellest järgnevalt peavad sõja otsustavad võitlused sõja alul lahenduma ja seda rahuajal olevate väikeste sõjavägedega. Oletus on vildak ja võib õigustatud olla ainult mitte võrdsete vastaste suhtes. Võrdsete vastaste juures arenevad ka kiirelt teotsevad võitlusvahendid (käesoleval juhul õhujõud) alati ikka enam-vähem ühekõrgusel tasapinnal, igale pealetungi relvalé seatakse vastu ka võrdne kaitsevahend. Esimesele kergete osade ja õhujõudude kokkupõrkele järgneb kahtlematult kestvam võitlus, mida peetakse mobiliseeritud sõjaväe ja mobiliseeritud riigi majanduse ning tööstusega.

On veel oletus, et suurearvulised sõjaväed tuleviku sõjas osutuvad ainult nõndanimetatud suurtükilihaks, mis sulab nagu lumi kevadepäikese käes. Siin tekib aga küsimine — miks siis üks pool just relvastamata hulgad peab seadma vastaspoole tehnika viimase sõna vastu. Alaliselt arenev tehnika nii ühel kui teisel pool just võimaldab ja ka nõuab suurearvuliste sõjavägede väljapanemist ja rohkema arvu elava jõu osavõttu riigikaitsest.

Arvatavasti kujuneb ka tuleviku sõjas olukord sarnaseks, kus esimesi võite mõlemal poolel püütakse saavutada kiirelt täiendatud ja hästi relvastatud (kõik tehnilised saavutused kaasa arvatud) rahu-aegsete väeosadega, kuna nõrgem pool lõõke püüab samal teel pareerida. Ei anna aga sarnased esimese perioodi võitlused otsustavaid tagajärgi, siis järgneb sellele paratamatult kestev positsiooni sõda, mis omakord nõuab arvutuid inimhulke pidevate rünnete moodustamiseks. Selle kaitse sõja varjul alustub mõlema vastase leeris uute elava ja eluta jõudude korraldamine

selleks, et kindlustatud rinnetest läbi murda ja võitlusi otsustavaks momendiks uuesti lahtisele väljale viia. Lähimurdeks ja ka võitluse jätkamiseks välisõja olukorras vajanevad jälle ikkagi arvutud inimhulgad.

On veel väide, et suured sõjaväed tuleviku sõjas on raskelt juhitavad. Juhtimine tehnika arenemise kaasas kahtlematult hõlbustub. See väide näib, arvestades Maailmasõja kogemustega, kõige vähem kaaluvana.

Mis aga küll kõneleb massiliste sõjavägede kahjuks, vähemalt lähemal ajal, see on riikide sisepoliitilised olukorrad. On ennustusi, mille põhjal tulevases sõjas seniste rahvuslike ja majanduslike tegurite kõrval tähtsasse ossa pääseb klassivõitlus. Võimsamalt kui seni ähvardab esineda modern-relv — propaganda, mis peab laostama vastaspoole võitlejate read ja määndama tema seljataguse kogu siseriigi näol. See relv võib sundida sõjavägede moodustamisel keelduma kasutamast võitlusvõimelisi riigi kodanikke täiel määral. Vast tuleb hoiduda riigivaenulistele kihtidele relvade usaldamisest. Selle tõenduseks on praegune olukord N. Venemaal, kus relva kandmisväärsed peetakse ainult töötavaid rahvakihte. Ühest küljest väheneb relvakandjate arv, teisest küljest aga vajaneb samal ajal suurearvuline sõjavägi riigi sisemise julgeoleku kaitseks, mis mõlemad õrendavad rindel võitlevate sõjavägede ridasid.

Peab aga märkima, et praegune terav sisepoliitiline olukord riikides on suurel määral Maailmasõja suurte vapustuste pärandus, mis on ilmnend ka endiste sõdade kannul, olgugi nõrgemal kujul, kuid seda ka võrdselt sõja raskustele. Samal ajal peab ka märkima, et klassivõitlus on liiga kahvatu lipukiri selleks, et ühte rahvast õhutada raskele võitlusele üksmeelselt. Ilma sisemise üksmeeleta, populaarsuseta sõda alata oleks aga igal riigil meeletuseks.

Sõda alates peavad riigi võimul olema kõrgemad eesmärgid rahva võitlusele üleskutsumiseks. Arvatavasti nad ka leiduvad ning siis seisame jälle massiliste rahvavägede juures.

Kokkuvõttes, praegu elame ja läheneme tulevasele sõjale veel massiliste rahvavägede tähe all.

M. T.

Mispärast on rahvad relvastunud?

Kas peaksid nad relvad maha panema?

Miks ei tee nad seda?

Märkus toimetuse poolt. Kuigi toimeetus ei poolda kõike artiklis toodud väiteid, annab ta sellele siiski ruumi, et tutvustada lugejaid ühe Lääne-Euroopa suurriigi sõjagiranduses avaldatud arvamisega sarnases põlevas küsimuses, kui seda tänapäev on desarmeerumine.

Selle pealkirja all avaldab keegi Festina Lente (arvatavasti varjunimi) „The Army Quartery's“, jaanuar 1929. a., huvitava artikli.

Ülaltoodud küsimused paistavad küll lihtsatena — ütleb autor, — kuid vaatamata sellele, pole neid kerge lahendada, mida tõendab juba see asjaolu, et kõikidele jõupingutustele vaatamata pole Genfis siiani suudetud desarmeerumise küsimuse alal palju ära teha.

Mispärast on rahvad relvastunud?

Loodus on varustanud igat looma temale omase relvaga, mida ta vajab igapäevase toidu muretsemisel, iseenda ja oma perekonna kaitseks. Loomad on üldiselt rahuarmastajad: kui lövi mõirgab, madu sisiseb ja koer uriseb, siis kõlab see pigem hoiatuseks vastasele kui selle väljakutseks võitlusele; kallale tungib loom ainult olude sunnil siis kui ta kardab, et teda varitseb hädaoht.

Inimene on kehalt võrdlemisi nõrk olevus. Seda oma jõuetust on ta püüdnud kompenseerida kunstliste relvadega, et nende abil ennast kaitsta ümbritseva vaenuliku looduse vastu. Pärastpoole, kui elu arenemisega üksikud perekonnad liituvad suguharudeks, rahvasteks, saab üldise julgeoleku kaitse kehaliselt jõulisema elemendi eesõiguseks ja kohuseks. Rahvaste elulisemate huvide ristledes tekivad sõjad, mis nõuavad suuri ohvreid. Tsiivilisatsiooni edenedes ning varade kasvades suureneb ühtlasi see kindlustuspreemia, mida maksab riik või rahvas sõjaväe ülespidamise näol oma julgeoleku kaitseks. Nii olemegi jõudnud tänapäeva miljoniliste armeedeni, mis nõuavad oma ülalpidamiseks hiiglasummasid...

Kas peaksid rahvad relvad maha panema?

Majandusliselt oleks see igatahes suureks kergenduseks muidugi selle eeldu-

sega, et leitaks mõni odavam abinõu, mis aitaks ära hoida konflikte ning sõda rahvaste vahel. Ka humanitaarsuse vaatepunktist on desarmeerumise paremused seevõrra arusaadavad, et nad ei vaja erilist seletamist.

Mõnelt poolt tõendatakse, et jõud kutsub esile tahte seda tegevusse panna, ja et igasugune relvastumine, ka siis, kui ta taotleb kaitse eesmärke, paratamatult viib vastu sõjale... Ons see õige või mitte, jääb lugeja otsustada; üks on aga siiski kindel, et relvastumine pole kunagi suutnud takistada sõdade tekkimist, küll on ta aga need muutnud võrratult kulukamaks ja — verisemaks.

Kuigi desarmeerunud rahvas võiks varem ehk hiljem langeda relvastunud ning tugevama naabri ohvriks, siis teistest küljest ometi viiks alatasa kasvav relvastumine kindlal sammul vastu majanduslisele krahhile või lõppeks sõjaga, mille hävitus-töö on üldiselt tuntud ning ei vaja erilist kirjeldust. Kahtlemata peitub siin põhjus. Mispärast kõik Rahvasteliitu kuuluvad tsiviliseeritud rahvad on jõudnud arusaamisele, et rahu alalhoidmine nõuab relvastuse vähendamist, niipalju kui seda võimaldavad rahvaste julgeolek ja vastastikused kohustused rahu hoidmiseks.

Mispärast ei taha rahvad desarmeeruda?

Kindlasti seepärast, et rahvastel pole usaldust üksteise vastu. Enese, oma rahvuse ja raassi alalhoidmise instinkt on inimeses veel küllalt jõuline. Sel põhjusel vaevalt küll leiduks tänapäev rahvast, kes oma elulisemate küsimuste lahendamiseks oleks nõus pöörama vahekohtu poole: kindlasti eelistaks igauks neist pigem relvadega käes nõuda oma õigust, kui filosoofilise rahuga ootama jääda otsust, mis — võib olla — määrab teda surmale!

On seega arusaadav, et varem kui mõni riik võiks asuda desarmeeruma, sooviks ta saada tõsiseid tagatise, et ka naabrid on nõus relvad maha panema ja hoiduksid neid uuesti kätte võtmast. Tekib küsimus, kas on see aga üldse võimalik teostada inimkonna praeguse tsivilisatsiooni astmel?

Tagasivaadates ajalukku selgub, et

desarmeerumine ja rahu pole mitte alati toonud õnnistust inimsoole.

Esimestel kahel sajandil pärast K. s. valitses Rooma maailmariigis sügav rahuaeg. Kõik tolleaja tsiviliseeritud rahvad olid ühendatud Rooma hegemoonia all ja üksikute rahvaste huvid sulasid kokku ühise riigi idees. Leegioone vähendati tunduvalt, nii arvult kui koosseisult; asudes kaugemel riigi piiridel nad muutusid aegamööda rahulikkudeks asunikkudeks, keda aegajalt adra tagant koondati sõjalisteks harjutusteks, või selleks, et mõne metsiku suguharu pealetungi riigipiiridele tagasi lüüa. Peale selle, kui meriröövliid olid Vahemeres hävitatud, kadus ka tegelik tarvidus laevastikus. Sõnaga: Rooma riigis oli sel ajal saavutatud **d e s a r m e e r u m i n e j a r a h u**.

Kuid millised olid tagajärjed?

Hästi organiseeritud riigi valitsemine, toredad ehitused, kõrge haridus, hea kasvatus ja teised sellesarnased tsivilisatsiooni tunnused on Rooma riigi kõrge kultuuri paremaks iseloomustuseks 2. sajandil (pärast K. s.) — ütleb Breasted¹⁾.

Kuid teisest küljest oli rahu ja õitsengu aeg ühtlasi ka degenerereerumise ning languse ajaks. Tööstus ja kaubandus jäid soiku, põllumajandus langes, tööpuudus kasvas. Kuigi haridus ja kasvatus tõusid kõrgemale kui kunagi varem, ei ilmunud neil pikkadel rahuaastatel ühtegi geeniumi, kes oleks rikastanud teadust või kunsti mõne algupärase meistriteosega (Gibbon).

Selle sajandeid kestnud rahuaja tagajärjeks olid sõjad metsikud ja verised, sarnased, mida Room polnud üle elanud isegi mitte oma loomispäevadel. Metsikud harimata rahvaste salgad tungisid üle võimsa riigi kaitseta piiride; nende löökide all purunes ja hävines kõik see, mille loomine oli nõudnud nii palju püsivat tööd ja ajakulu. Kestev rahuaeg oli ostetud kalli hinnaga: maailm, kes oli leidnud tee tsivilisatsiooni valgusele, vaibus uuesti kauaks ajaks harimatuse pimedusse.

Kas peaksime võtma õpetust Rooma saatusest? Tänapäeva tsiviliseerimata ja pooltsiviliseeritud rahvastele tuleks selgeks teha sõja hävitav mõju; ja kes muud teeks seda kui need, kes ise on tunda saanud sõja koledusi ja hävitustööd?

On siiski küsitav, kas aitab siin palju desarmeerumine. Harimata rahvas sarnaneb lapsele, kelle kasvatamiseks on vaja samapalju takti kui kehalist jõudu.

Kolonel Victor Puskar

Teise diviisi ülem Vabadussõjas.

Pühitses 25. aprillil s. a. oma 40. sünnipäeva.

Kui laps on jonnakas, siis summitakse ta sõna kuulama kasutades tarbekorral füüsilist jõudu. Sest oleks kasuta ähvardada näiteks varast revolvriga, kui ta teab, et see pole laetud.

Sõjad pole soovitatavad, kuid siiski möödapääsematud selle sama tsivilisatsiooni kaitseks, kes nad hukka mõistab. „Nihil sine mogno vita labore dedit mortalibus“, ütleb ladina vanasõna. Ja tõesti optimistid on need, kes arvavad võivat saavutada kõrgemaid eesmärke ilma sajanideid aastaid kestvate võitlusteta, samuti kui tuleks lugeda parandamata pessimistideks kõike, kes arvavad, et neid eesmärke pole üldse võimalik kätte saada.

Inimene lukustab ööseks ukse, sest et ta kardab sissetungijat. Rahvad kardavad relvad maha panna, sest et nad ei usalda üksteist. See ei tohi aga veel anda põhjust loobumiseks tööst desarmeerumise kasuks. Pole kaugel aeg, kui näiteks Inglismaal oli kardetav reisida ilma pistolita; nüüd aga ei ole seda enam tarvis, kuigi ettevaatlik reisija selle ikkagi tasku pistab. Samuti tuleb loota, et saab aeg, kus rahvastevahelised suhted muutuvad seevõrra, et võib asuda desarmeerumisele. Selle läbiviimisel peab aga siiski olema **ettevaatlik**. V. K-ts.

¹⁾ Breasted. „Ancient Times“, peat. XXIX.

Positsioonisõja tekkimine Maailmasõjas.

I.

Maailmasõja esimene periood — periood suuri manööversõja oludes peetuid lahinguid miljoniliste armeedega oli iseloomustav oma suureulatusliste pealetungi operatsioonidega. Sakslaste sissetungimine Prantsusmaale, austrialaste — Venemaale ja venelaste — Austria, soovis oma lõputulemusena näha sõja otsustamist esimeses võidetud või kaotatud pealahingus. Maailmasõjaks oli kujunenud doktrinäärne tõekspidamine, mis nägi ette sõja kiire otsustamise strateegilise pealetungiga, analoogiliselt operatsioonile. Sealjuures aga ei arvestatud, kuivõrt õigustatud oli niisugune tegevuse joon ja kuivõrt oli kindlustatud jõuliselt ja materiaalselt ainsama operatsiooniga sõja otsustamine miljoniliste armeedega.

Maailmasõda näitas, et operatsioon oli lähedane sõja otsustamisele ainult siis kui üks sõdijaist oli niivõrt purustatud või nõrgestatud, et tema ei suutnud kaitsta oma ressurside korrastamist uute jõudude loomiseks; see tähendab, kui ta ei suutnud enam vastu panna ja oli sunnitud kas alla andma või edaspidiseks sõjategevuseks end korraldama väljaspool oma kodumaad. Nii oli Belgia sunnitud korraldama oma armeed peajasjalikult väljaspool kodumaad (eriti aga 1915. a. Serbia ja 1916. a. Rumeenia). Juhul aga, kui operatsioon ei annud sõja probleemi lahendust või vähemalt ei mõjunud sõja edaspidisele käigule niivõrt otsustavalt, et selle lahendamine ühele sõdijaist lähemate ülesannete hulka oleks kuulunud (näiteks olukord läänerindel pärast lahinguid Flandrias 1914. a.) ja kui mõlemad pooled olid kaotanud jõu pealetungiks, kuid polnud kaotanud jõu edaspidiseks sõjategevuseks, siis oli võimalik positsioonisõja ilmumine või ühe sõdija poole vabatahtlik taandumine, kui ainumas pääsetee tegevuse vabaduse saavutamiseks. Kui taandumist oli võimata ette võtta mitmesuguste strateegiliste kaalutluste põhjal, nagu see aset leidis sakslaste juures pärast lahingut Aisne jõel, kus taandumise tagajärjel oleks sakslaste rikkaim tööstusraioon hädaohtu võinud sattuda, siis oli positsioonisõja ilmumine mõõdapääsematu näht.

II.

Maailmasõja esimestest päevadest esineb sõjateatril uus seni nägemata tegur —

mitmemiljonilised armeed. Need suured relvastatud massid hargnesid strateegiliselt rinnetel tihedusega, mis ületas kohati isegi nõuetava taktikalise tiheduse. Näiteks hargnesid läänerindel sakslased tihedusega: 4,5, kohati 2,4 km rinnet ühe jalaväe diviisi peale; prantslased — 5,9, kohati 3,4 km — diviisi peale. Idarindel hargnesid austrialased tihedusega: 8,4 km ühe jalaväe diviisi peale ja venelased nende vastu — 10,6 km — diviisi peale.

Nii siis keskmiselt iga 5 km peal läänerindel ja iga 10 km osal idarindel võis strateegilise hargnemise perioodil kohtamislahingus arvestada jõuga, mis võrdub ühele jalaväe diviisile. Seda tuleb lugeda niisuguseks jõuks, millega kokkupõrgates, kui tiivad kaitstud, võib rindelt lahingut pidada ja intensiivselt vastu panna ühe öö-päeva ja rohkemgi jooksul, mis ajal jõuavad kerkida küllalt soliidised välikindlustused.

Samade massiliste armeeade juhtimisel, juba sõja algusest peale tuli ilmsiks kaks asjaolu, esiteks raskus koondada otsustavasse kohta, otsustavaks löögiks, otsustav jõud ja teiseks teede (raud- ja maanteed) võrgu mõju vaenlase poolt ette võetud pealetungi likvideerimisel. Miljonilised armeed näisid küll kohmakatena ja rasketena kiireks liikumiseks, kuid soodsa teedevõrgu ja hea korralduse juures võis neid kergesti paisata kohast kohta, — nad olid operatiivselt küllalt paenduvad. Otsustava jõu loomine ripub ära vaenlase varudest, sõjategevuse intensiivsusest teistel rinde osadel ja soodsast teedevõrgust. Otsustavat hoopi peab viima läbi nii suurte jõududega, et ülaltoodud elementide mõju kaotaks igasuguse tähtsuse ega ei suudaks kõigutada kavatsetavat tegevuse käiku.

Vastupidine näht tuli ilmsiks Maailmasõja lahtipuhkemisel. Esimeses suures lahingus — „Piirilahingus“ (21.—23. VIII), mis oli tähtsamaid manööverlahinguid läänerindel ja mis lõppes liitlaste üldise taandumisega, oli vastaste jõudude vahekorid peaaegu võrdne: sakslastel 42 ja liitlastel 39 jalaväe diviisi (joonel Lille — Tichville). Sakslaste purustav rüüstas oli viidud tasakaalu ja seega otsustavat lööki anda oli võimata. Nii ühe kui teise vastase käsutuses olevad ratsaväe massid ei suutnud rikkuda tasakaalu. Edasi Marne (5.—10.IX), Aisne (13.—15. IX) lahingu-

tes ja Flandrias oktoobris ning idarindel Galiitsia operatsioonis augustis ja septembris tuli esile sama näht — vastased olid jõuliselt enam-vähem tasakaalus.

Niisuguste jõudude vahekorra juures ei võinudki operatsioon kujuneda otsustavaks, s. o. vaenlase suurema ja kandvama jõu hävitamiseks. Sõja algades arendatud löögid osutusid nõrka-deks ega suutnud anda niisugust hoop, millest vastane poleks toibunud ka pärast pikaajalist taandumist. Juba sõja esimesed päevad näitasid, et jõud oli üle hinnatud (strateegilise varu puudumine saks-lastel).

III.

Pärast otsustamatuid operatsioone läänerindel algas mõlemal pool paralleelne jõudude juurdekasv ja nende kasutamine tiival. Strateegiline rinne pikenes ja tihenes elavjõuga ja materjaliga piirideni, mille juures läbimurre käesolevate jõududega osutus raskelt läbiiviidavaks. Mitte üheski punktis vastased ei omanud niisuguse jõu, mis oleks kindlustanud täielist läbimurret ja peaasi — edu arendamist pärast läbimurde teostamist. *S a m u t i v õ t t e d* — meetodid, milliseid nõudis läbimurdmine kindlustatud positsioonidest, olid võitlejail välja kujunenud ja seda seepärast, et rahuajal ei pööratud väärilist tähelepanu sellekohasele ettevalmistamisele.

Jõudude suurenemine tiival sündis peaaesjalikult juba kindlustatud positsioonidel asuvate vägede arvel. Kaitsjate arvuline vähenemine positsioonidel sündis viimaseid veelgi täiendama olemasolevaid kindlustusi julgeoleku tagamiseks. Mida kaugemale suundusid operatsioonid tiival seda väiksemaks jäi tegevus rindel.

Nii lääne- kui idarindel tuli ilmsiks kindlustatud positsioonide omadus, kiirelt täieneda ja järjestuda sügavusse, mille tagajärjel nendest läbimurdmine iga päevaga rohkem jõudu ja eriti materjali nõudis, millede koondamine aga oli seotud ajaga, mis endastmõistetavalt lükkas sõja otsustamise enneaegemata aja peale edasi.

Ehkki lääne- ja idarindel tekkinud kindlustused olid esialgu väga primitiivsed, kuid kaitstud püssi- ja automaatrelvade tulega, omasid nad siiski suure väärtuse, ja läbimurdmine nendest nõudis palju materjali ja jõudu. Enne Maailmasõda allahinnati automaattule ja ülehinnati suurtükiväe väärtus, mille tagajärjel suurtükivägi võit-

lustel kindlustatud positsioonidel ei suutnud anda läbimurdeks tarvilikku efektiivsust, seepärast ka fortifikatsioon sõja esimestel kuudel näis olevat pandud eesõigus-tatud seisukorda.

IV.

Juba sõja esimestest päevadest avaldus miljoniliste armeede igapäevase nõudmise suur kvantum ja mida kauem sõda kestis, eriti aga võitluste algades kindlustatud positsioonidel, tõusis see nõudmiste hulk järjekindlalt. Nii elavjõud kui laskemoon kahanesid rutem kui täiendused siseriigist kohale jõudsid. Armeede nõudmised kasvavad üle rahuajal tehtud kalkulatsioonide. Selle tagajärjel ilmusid sõjaväljale ehk küll vaimustatud sõja ideest, kuid sõjaliselt nõrgalt väljaõpetatud täiendused (4 Saksa korpuse saatus Flandrias) ja tuli puudus laskemoonast. Seega elavjõu ja materjali juurdekasv ei sammuks käsikäes rinde nõudmistega, ta jäi tunduvalt maha. Viimane asjaolu nõudis rindelt teatud äraootavat — passiivset perioodi kuni jõu ja materjali juurdekasv lubas areneda edasi operatsioonidel.

V.

Juba enne Maailmasõda oli selge, et sõja pikale venimine praeguseaja massiliste armeedega on seotud suurte, eeskätt majanduslikkude kuludega.

Kindral Schiffen ütles ühe sõjamängu ajal: „... sõjavägi, kellel on tuhat ratast ja kes oma ülalpidamiseks nõuab miljoneid, ei või seista tegevuseta...“ Kartes suuri majanduslikke väljaminekuid kui mitte krahhi, loodeti sõda otsustada kiire jõulise pealetungiga — see oli enne Maailmasõja- aegne doktriin. Ülaltoodud tõekspidamise kohaselt võis sõja kestvus olla üürrike ja seepärast ei olnud tarvis mingisugust laialatuslist ettevalmistamist rahuajal. Sõjaväe nõudmised sõjategevusel pidid saama rahuldatud peamiselt rahuaegsete tagavaradega, millede järjekindlat täiendamist pidi tagama riigi tööstuse osaline mobilisatsioon.

Mida kauem sõda kestis, seda rohkem kahanesid sõjapidamiseks ettenähtud tagavarad ja vähemalt sõja algpäevil ei suutnud ükski sõdijaist riikidest seda alalist tagavarade kahanemist seisma panna, sest riigid ei olnud ettevalmistatud nii suurte nõudmiste rahuldamiseks, milliseid esitas rinne. Kui selgus, et ühegi sõdija riigi sõjaline jõud polnud murtud ning selle murtumiski oli raske ettenäha, siis tuli sõdijail

Ülaltoodud neli fundamentaalset põhjust panid aluse sarnasele masendavale sõjanormile, nagu seda oli positsioonsõda. Need põhjused on küllalt reaalsed, et nad

ka tänapäeva tähelepanu vääriwad, sundides objektiivsemale sõjaküsimuste vaatlamisele. N. Rg.

Riikliku sidevõrgu osa mitmesuguste operatiivküsimuste lahendamisel.

R. Tomback.

Eelmistes artiklites oli minul võimalus „Sõduri“ lugejaskonnale lühidalt selgitada vaateid, mis olid maksimas riikliku sidevõrgu kasutamise alal riigikaitse probleemide lahendamisel sõjaväeliste ringkondades ajajärgudel enne Maailmasõda ja viimase kestvusel. Ühtlasi peatusin lühidalt põhimõtete juures, mis maksivad sidetsentrumite võrgu arendamisel riigikaitse seisukohalt.^{*)} Käesoleva kirjatüki teemärgiks on valgustada riikliku sidevõrgu tähtsat osa mobilisatsiooni käsu edasiandmisel, vägede koondamisel ja hargnemisel. Ülaltoodud küsimust käsitan puht-teoreetiliselt.

Riiklik sidevõrk on mobilisatsiooni käsu edasiandmiseks küllaldaselt arenenud, kui ta võimaldab viimase välgukiiret edasiandmist, tagades seejuures nimetatud käsu salajuse. Mobilisatsiooni käsu kiirest edasiandmisest on sagedasti ärarippuv terve mobilisatsiooni läbiviimine. Mobilisatsiooni käsu edasiandmisel soodustab iga asjata raisatud tund väenlasele sõjategevuse algatuse oma kätte haaramist ja abinõude tarvituselevõtmist vastaspoole mobilisatsiooni nurjaajamiseks. Väenlase lemmuvägi võib kiirelt ilmuda mobilisatsiooni teostavatele keskkohtadele, tekitada neis pommituste pildumise teel panna ja materjaalset kahju ning takistada seega mobilisatsiooni korrapäraselt läbiviimist.

Mobilisatsiooni käsuandmise kiirus oleneb tähtsal määral riikliku sidevõrgu arengust.

Riiklik sidevõrk oleks täielik, kui ta ulatuks iga üksiku mobilisatsiooni alla kuuluva isikuni. Sarnasel juhusel peaksid olema kõik mobilisatsiooni alla kuuluvad kodanikud riikliku sidevõrgu abonentideks.

Kuigi praegusaja strateegilise ja võimaliku sõjapolitilise olukorra juures jääb mobilisatsiooni käsu edasiandmisel domineerivaks kiiruse nõue, võimaldab riikide majanduslik seisukord vahvalt vastu tulla kodanikkudele sarnasel määral, et iga kodanik võiks omale lubada olla riikliku sidevõrgu abonendiks. Seejärel ongi praegusel ajal üldiselt püsima jäänud nõue, et mobilisatsiooni käsu kiireks edasiandmiseks on küllalt, kui riiklik sidevõrk ulatub kuni viimase tagavara väelaste arvestusastutuseneni, s. o. vallavalitsuseni.

Üldnõue on aga: riiklik sidevõrk peab olema võimalikult tihe ja võimaldama mobilisatsiooni käsu üheaegset edasiandmist vähemalt suurematesse elukeskkohadesse (kubernangu, departemangu, maakonna jne. linnadesse).

Järelikult, mobilisatsiooni väljakuulatajale asutusele peab riiklik sidevõrk võimaldama üheaegset telefoni- või telegraafiühendust vastavate suuremate elukeskkohadega, s. t. postiametkonna sidetsentrum pealinnas peab olema seotud viimastega tarviliku arvu juhedega või omama tarvilikud raadioseaded. Kubermangude, maakondade jne. linnad peavad olema omakord telefoni- või telegraafiühenduses nende administratiivpiirides asuvate linnadega, alevitega ja viimased vastavate administratiivastutustega, nagu vallavalitsused ja politseiasutused.

Venelastelt soovitatud ideaali, et mobilisatsiooni käsu kiireks ja üheaegselt vastuvõtmiseks peaksid olema kõik vallavalitsused varustatud väikeste raadiovastuvõtete jaamadega, ei saa lugeda asjaks, mida võimalik pole teostada. Tuloks vaid soodustada ja ette valmistada pinda eraraadioasjanduse levinemisele kodanikkude keskel. Kuid on küsitav, kuivõrt otstarbekohane on raadioside-

*) V. „Sõdur“ nr. nr. 9/10 ja 17—19 1928. a.

võrgu kasutamine just mobilisatsiooni käsu edasiandmiseks? Arvata võib, et see suuremal jaol juhustel osutub ebakohaseks, kuna ta ei taga mobilisatsiooni teostamisele asumise salajasust. Mobilisatsiooni käsu edasiandmisel on meie arvates raadiosidevõrgu kasutamine hädaabinõu.

Samal ajal on tarvilik, et mobilisatsiooni käsk võimalikult kiirelt jõuaks ka väeosadesse, eriti aga neisse, mis on määratud teostama mobilisatsiooni kaitset. Siit siis ka tarvidus puht-sõjaväe sidevõrgu järele juba rahuajal. Soovitav on, et rahuaegne sõjaväe sidevõrk ulatuks kuni kompaniini, patareini ja eskadronini. Suuremate väekoonduste staabid, nagu sõjaväeringkondade, korpuste ja diviiside staabid peaksid olema alluvuse järjekorras telefoni-telegraafiühenduses sõjavägede staabiga ja omavahel. Diviiside ja brigaadide staabid peavad olema neile alluvate jalaväe rügementide, suurtükiväe osade ja muude, nende orgaanilisse koosseisu kuuluvate, üksuste staapidega — vähemalt telefoniühenduses. Seega oleks tagatud mobilisatsiooni käsu kiire edasiandmine ka väeosadesse.

On mobilisatsioon läbi viidud, algab vägede koondamine. Nii liikumisel koondamise raioonidesse, kui neisse jõudmisel on vägede juhatajatele tarvis sidekoonduvate vägedega. Järelikult, vägede koondamise kavades peavad lahendust leidma ka side organiseerimise probleemid:

— vägede liikumisel vormeerimise raioonist — koondamise raiooni ja

— koondamise raionis — kõrgema väejuhatusega ja koonduvate vägede eneste vahel.

Kuna vägede liikumine koondamise raioonidesse sünnib peaaesjalikult raudteid mööda, on tarvilik kindlaks määrata vägede liikumissuunas sidetsentrumid, milliste kaudu on võimalik ühenduse pidamine kõrgema väejuhatusega. Vägede liikumisel raudteel osutub sarnaseks sidetsentrumiks iga raudteejaama telefoni-telegraafijaam. Vägede liikumisel rännakkorras tulevad kindlaks määrata postiametkonna sidetsentrumid vägede rännaktee suunas, milliste kaudu koondatavad väed peavad ühendust otsima kõrgema väejuhatusega. Puuduvad aga sarnased sidetsentrumid vägede koondamise suunades, tulevad nad asutada juba rahuajal.

Vägede koondamise raioonides ilmub tarvidus kolme isesuguse ülesannetega sidevõrgu loomiseks:

— juhtimise, milline rahuldab juhtimisega ja operatiivkavatsustega ühenduses olevaid vajadusi side alal,

— varustamise, milline rahuldab varustamisega ühenduses olevaid vajadusi side alal ja

— evakuatsiooni, milline rahuldab evakuatsiooniga jne. ühenduses olevaid vajadusi side alal.

Seda on võimalik teostada ainult tingimustes koondamise raionis olevale riiklikule sidevõrgule ja viimase vastava arendamise teel juba rahuajal. Üldiselt peab aga seejuures silmas pidama, et riikliku sidevõrgu töölerakendamine sõjaliste vajaduste rahuldamiseks, ei tohi tunduvalt takistada riiklike majandus-administratiivsete asutuste funktsioneerimist, vaid soovitatav on arvestada tõsiselt olemasolevate magistraalide juhede arvuga koondamise kava kokkuseadmisel rahuajal, tõstes tarbekorral juhede arvu — uute juhede juureehitamise teel.

Venelased, kui kõige rohkem sidepuudumise all maailmasõjas kannatanud, nõuavad nüüd kategooriliselt, et uute liinide ehitamine, olemasolevate magistraalide täiendamine, nende remont ja uute sidetsentrumite avamine, sünniks postiametkonna ja sõjaväevõimude tiheda koostöö tagajärjena.

Pealegi on soovitatav riikliku sidevõrgu arendamisel silmas pidada asjaolu, et iga ehitatav telefoni-telegraafiliin ja iga ülesseatatav radiojaam on ainult siis eluvõimsad, kui nad, rahuldades riigikaitse vajadusi, on riigile ka majanduslikult tulutoovad. Järelikult, riikliku sidevõrgu arendamine rahuajal on suurel määral ärarippuv riigi majanduslikust jõukusest ja selle jõukuse arenemisest, sest riigi kasvav majandus nõuab ka läbikäimise hõlbustamist.

Koondamise kavades on soovitatav ette näha, et vastavad staabid jõuaks koondamise raioonidesse varem, kui neile alluvad väeosad. Kui see olukorra tõttu ei peaks olema võimalik, peaksid ohvitserid, kes korraldavad sidet, tingimata olema varem kohal. Neid ohvitseri varustatakse aegsasti tarvilikkude andmetega alluvate üksuste staapide asukohtadest, et kohale jõudes nad võiksid ajaviitmata tööle asuda, eriti side orga-

niseerimise ajal. Seejuures on viimaste töö viljarikas ainult sel juhusel, kui staapide tulevasteks asukohtadeks valitud punktides on olemas tarvilik tööjõud ja materjalid. Seepärast koondatakse ülalnimetatud punktidesse juba rahuajal kõik side loomiseks tarvisminevad abinõud. Muidugi tuleb esimeses järjekorras rakendada tööle lähema postiametkonna sidetsentrumi juures asuvad tööjõud ja materjalid. Samuti osutub otstarbekohaseks koondada juba rahuajal tulevaste suurte üksuste staapide asukohtadesse, mobilisatsiooni kava ja sõjaaegse organisatsiooni kohaselt, nende üksuste koosseisu kuuluvate sideosade tehniliste materjalide tagavarad.

Üldiselt aga suunitakse rahuajal riikliku sidevõrgu arengut vägede koondamise ja hargnemise teostamiseks sarnaselt, et:

— vägede katsetavates koondamisraioonides ehitatavate postiametkonna sidetsentrumite asukohad ühte langeks koondamise kavades ettenähtud väeüksuste staapide asukohtadega,

— koondamisraioonides asuvate postiametkonna sidetsentrumitevahelised ühendused ja neist hargnevad abonentühendused oleksid suunatud vägede võimalikkudes hargnemise suunades, ja et

— sidetsentrumites hargnevate liinide suund oleks üldiselt perpendikulaarne oletatavale rindele (eriti, kui sidetsentrumid asuvad piiri läheduses), sest vastasel korral muutub nende kasutamine probleematiliseks juba esimestel lahingpäevadel.

Peale ülaltoodu tuleb arvestada ka vaenlase võimalikkude õhukallaletungidega, eesmärgiga purustada ja hävitada võimalikkudes staapide asukohtades sidetsentrumeid ja neile baseeruvat sidevõrku. Sarnaste õhukallaletungide tagajärgede paraliseerimiseks on otstarbekohane ette näha tähtsamate sidetsentrumite raioonide (linnade, raudteesõlmede jne.) piirkonnas õhuliinide asetamist maaluuste kaablitega.

Toitlusala korraldamisest üksiku väeosa majapidamise seadluse järele.

J. Org.

Üksiku väeosa majapidamise seadluse kava on käesoleval ajal katsena maksev paljudes väeosades. Sellepärast on kohane aeg pilku heita üksikute varustusala korraldamisele selle seadluse kava järele. Käesolevas artiklis võtame vaatluse alla tähtsama neist, nimelt toitlusala. Ruumipuuduse tõttu saame esialgu valgustada vaid selle ala sisulist külge, vähe riivates ka administratiivset külge ja hoopis kõrvale jättes arvepidamise külge.

Kõnesoleva seadluse kava järele väeosa toidukava kokkuseadmine on toitlusohvitseri ülesandeks. „Toidukava kokkuseadmisel peab iga kord arvesse võetama, et toit vastaks teoreetilistele ja majanduslikkudele nõuetele (§ 26 p. d märkus).“ Ka hoolitseb toitlusohvitser, „et toit oleks maitserikkalt valmistatud (§ 27 p. d).“

Nende üldiste nõuete lähemaks selgitamiseks loeme seadluse kava § 103 teises lõikes järgmist: „Määratud rahanormide

piirides on väeosa kohustatud toitlustama nii, et sõjaväelased saaksid keskmiselt päevas mitte vähem kui 150 grammi muuvalget, 76 grammi rasva ja 650 grammi süsivesinikke.

M ä r k u s: Varustusvalitsuse ülemale jääb õigus seadluses kaitseväge toitlustamise kohta rahuajal tabelis nr. 1 ette nähtud toidunorme üksikult kuni normi täie määrani tarvitamist nõuda.

Nähtavasti maitserikka toidu mustrina on seadluse kava juures avaldatud ka terve rida mitmesuguste toitide retsepte (lisa nr. 3).

Et selgusele jõuda kuivõrt need selgitavad alused meie sõduri tegelikul toitmisel aitavad saavutada „teoreetilisi ja majanduslikke nõudeid“, tutvume lühidalt uueaaja toitlusõpetusega. Laseme ka silmade eest kiiresti mööduda meie majanduslistel iseäralustel ja mainime roo-

gasid, mida meie rahvas sagedamini tarvitab ja mis seega rohkem vastavad rahva toiduharjumustele, on, nagu öeldakse, tema maitse järele.

Teatavasti keha ülalpidamiseks on tarviliikud väga mitmesuguse ehitusega toiduained. Toiduainete keemilistes analüüsidēs nende koosseisuna harilikult märgitakse ära aines leiduva vee, valgi (munavalge), rasva, süsivesikute ja mineraalainete hulk. Viimasel ajal pööratakse veel tähelepanu toiduainetes leiduvatele kompletimidele (vitamiinidele) ja ekstraktiivainetele (maitset ja lõhna andvad ained), kuid nende ainete õrn ehitus ei ole senini võimaldanud neid keemiliselt lahutada (sest nad lagunevad enne ära). Sellele vaatamata on teada toiduained, mis neid aineid rohkemal määral sisaldavad. Et keha ülalpidamiseks kõik loetletud ollused on tarviliikud, siis nimetatakse neid toivateks ollusteks.

Toitlusõpetuse nurgakiviks on juba Liebigi poolt formuleeritud „miinimumi seadus“. Nimelt juhtis tema tähelepanu sellele, et toidu mõju (efekt) oleneb sellest, missuguses vahekorras temas esitatud on toitvad ollused. Keha arenemine (kosumine) on rippuv toidus suhteliselt kõige vähemal määral esitatud toitva olluse hulgast. Ei aita, näiteks, rohke valgi hulk, kui mineraalained on esitatud napilt. Palju enam: ühe toitva olluse (näit., valgi) rohkus mõjub kehale isegi kahjulikult, kui toidus teisi (näit. mineraalaineid, rasva, süsivesikuid) on suhteliselt vähe.

Teadlaste uurimised toitlusalal ongi peamiselt suunitud sinna, et välja selgitada üksikuid toitvaid olluseid ja nende koosseisu ning rolli inimkehas. Saavutatud uurimisetulemuste põhjal püütakse siis ära määrata võimalikult õigemalt (kasulikumat, tervishikumat) toitvate olluste vahekorda inimese toidus. Ei või kaugeltki öelda, et uurimised sel alal oleks juba täiesti asja tuumani küüeninud. Siiski, mõndagi kasulikku on juba välja selgitatud. Sellepärast, kui tahetakse massiliselt toitlustamisel, (näit. sõjaväes) saavutada paremat efekti võimalikult odava ja tervishoiu nõuetele rohkem vastava toidu näol, siis peab tingimata arvestama uuema aja toitlusõpetuse tõestamist leidnud väidetelega.

Kui nüüd see põhimõte on deklareerimist leidnud ka üksiku väeosa majapidamise seadluse kavas („et toit vastaks teoreetilistele ja majanduslikkudele nõuetele“), siis võib seda aina tervitada.

Kuidas aga seda saavutada ja missugused kriteeriumid on tarvis ülesse seadida, et neid saavutusi kontrollida, see on väga raske küsimus.

Üksiku väeosa majapidamise seadluse kavas on sõduri toidu nõuetele vastavuse kriteeriumiks säetud toidus leiduva valgi, rasva ja süsivesikute bruttosisaldavus. Viimane on tuletatud (nagu näha seadluse kava lisa nr. 1) kaitseväe rahuaegses toitlustamise seadluses avaldatud sõduri päevase toidunormi põhiainetes keemilise koosseisu andmetest.

Nähtavasti pidades seda kriteeriumi siiski mitte küllaldaseks, on seadluse kavas varustusvalitsuse ülemale jäetud veel korrigeerimise võimalus: nõuda üksikute toiduainete rohkemtarvitamist (nagu ülal tsiteeritud).

Mida võiksime selle kohta arvata uuema aja toitlusõpetuse seisukohalt? Võtame kõigepealt valgiküsimuse. Valk on väga keerulise ehitusega aine. Tema ehitus täpselt ei ole kaugeltki veel välja selgitatud. Valk on keha tähtsamaid ehitusmaterjale (kui vett mitte lugeda). Kuid, nagu teada, on valgi ja valgi vahel suur vahe. See oleneb sellest, kuidas teatud valgi liigis on esitatud amiin happed. Amiinhapped ise on oma ehituselt ka mitmesugused, mis oleneb viisist, kuidas neis happed amoniaagiga ühendatud on. Üldiselt siiski amiinhapete arv ei ole väga suur. Täni, võib öelda, on neid täiesti eraldada suudetud arvult 18. Nende amiinhapete mitmesugused ühendused (vahel ka lämmastikku mittesisaldavate ainetega segatult) annavadki kõik looduses ettetulevad mitmesugused valkide liigid. Ühed amiinhapetest on lihtsama, teised keerulisema ehitusega, ühesid inimese keha suudab seedimisel valmistada teistest, teisi mitte ja peavad need tingimata esitatud olerna toiduvalgis.

Toiduained, mille valgis leiduvad kõik kehale tingimata tarviliikud amiinhapped küllaldasel hulgal, nimetatakse täiusliku valgiga toiduaineteks. Toiduaineid aga, mille valgis mõned tingimata tarviliikud amiinhapped puuduvad, või on esitatud liig vähesel määral — nimetatakse puuduliku valgiga toiduaineteks.

Täiusliku valgiga toiduained on: kõik taimede rohelised, kasvavad osad (spinat, salat, nõges, hapuoblik, kapsataimed, noored kartulapääseld, võilille ja ohakalehed, murulauk, sibulapääseld, sellerilehed, noored kaunad jne.), kartulad, pähklid, kürvitsa- ja tomatiseemned, mõningad oaliigid (soya-uba ja katjanghidjoe Hiinas, maapähkel), banaanid, piim, kohupiim, juust, muna, veri ja liha.

Puuduliku valgiga toiduained on: tera ja kaunviljad (rukis, oder, nisu, kaer, riis, mais, hernes, uba, lääts j. n. e.) ning juurviljad (kaal, porgand, peet naeris j. n. e.). Teravilja pealmised kihid ja iduosad siiski sisaldavad ka täiuslikumat valki, kuid seda on võrreldes kogu tera duumaga vähepoole. Pealegi terade ümbertöötamisel (püülik, kruupideks j. n. e.) lähevad need tera väärtuslikumad osad inimestele kaduma (tarvitatakse loomatoiduks).

Täiusliku valgiga toiduained võivad täiendada puuduliku valgiga toiduaineid ja muuta seega kogu toiduvalgi täiuslikuks. Näiteks, juba 3 supilusika täit piima (ka kooritud piima) muudavad päevase leiva valgi täiuslikuks. Ka kartula valk täiendab nisu ja rukki oma. See on seletatav sellega, et mõnes täiusliku valgiga toiduaines leidub erititarvilikke amiinhappeid väga suurel määral.

Ka puuduliku valgiga toiduained võivad üksteist täiendada. Näiteks, maisi ja nisu valgid segatult on täiuslikumad kui kumbki teravilja valk eraldi võttes (kuigi mitte päris täiuslikud). Ka kaunvilja valk täiendab vähesel määral teraviljade valki, liimaine (želatiin) teeb kaeravalgi täiuslikuks j. n. e.

Kuigi valk inimeste toidus on tingimata tarvilik, tema liig rohke tarvitamine siiski on tervisele kahjulik. Liigne valk muutub küll ka rasvaks ja võib kehale energiatki anda, kuid selleks ümbermoodustamiseks eneseks kulub ära suurem osa valgi energiast (lihavalgil, näit. — 75%). Ka tekivad selle juures kõrvalproduktid, mis kehas esile kutsuvad mürgitavaid nähtusi. Valgiga liialdamine on üks verevaesuse põhjusist.

Sellepärast on täiesti põhjendatud see väide, mille järele liigne valgi tarvitamine loetakse toiduainete asjata pillamiseks ja tervisele kahjutoovaks nähtuseks. Valki tagavaraks keha koguda ei suuda. Ainuke abinõu selleks on muskleid

kasvatada, s. o. töö ja harjutustega keha tugevama ksteha, kuid selleks on täiskasvanule toiduvalki juure lisada tarvis vaid vähesel määral.

Kui suur on inimese päevane valgitarvidus?

Sellele küsimusele otseselt vastata on võimata, sest valgi tarvidus on mitmest asjaolust, nagu on: toiduvalgi enese omadused (täiuslik, või puudulik valk), keha seisukord (kasvamine, raske töö jne.) ja teiste toitvate olluste (rasva, süsivesikute, komplektiinide, eriti aga mineraalainete) rohkus toidus.

Igatahes tehes kokkuvõtet kauavältanud ja paljudele katsetele ning paljude seda ala uurinud teadlaste arvamistele, kinnitatakse, et ühest grammist seedivast valgist iga keha kilogrammi jaoks päevas on rohkem kui küllalt (50—100% rohkem kui miinimum), kui see valk antakse segatoiduna, see tähendab, kui ühtki toiduainet eriliselt ei eelistata, ega sellega ei liialdata. Kasvamise ajal on rikkalikum ja täiuslikuma valgi eelistamine soovitatav, liialdamine siiski mitte.

Nagu hiljem näeme, on valgi miinimumi ülitamine siiski väga suur ja võib isegi ulatuda kaugelt üle eelpooltoodud normi, s. o., arvates 70 kilogr. raskuse inimese peale — 70 grammi seedivat valki päevas.

Võrdluseks mainime, et meie sõduri päevase seediva valgi hulk (normaalset jätiste % ja seedimata jääva toidu osa mahaarvates) on, normi põhiainet järele välja arvates, 102 grammi. S. o., seega sõduri päevase valgi netto kvantum. Sama normi valgi brutto kvantum (jätiste % ja seedimata osad mahaarvamata) oli, nagu eelpool tähendatud — 150 grammi.

Seda võrdlust siin kohal tuues autor ei taha sugugi öelda, et meie sõduri normis antud toiduainete vahekorra juures see valgi hulk oleks liig suur, vaid ainult selle peale olgu siin tähelepanu juhitud, et on täiesti võimalik sõduri toitu kokku seadida nii, et tarviliku valgi hulk oleks märksa madalam. Kuna valki suuremal määral sisaldavad toiduained on ühtlasi kaltsiumid, siis seda saavutada püüdes saakside mitte ainult „teoreetilistele“ (s. o. teaduslikkudele) vaid ka „majanduslikkudele nõuetele“ rohkem vastava sõduri toidu koosseisu.

See on, kordan veel, täiesti võimalik, sest, nagu tähendatud, valgi tarvidus on suuresti rippuv teistest toitvatest ollustest.

Viimaste seas tuleb meil järjekorras peatuda rasva juures. Rasv teatud määral võtab ka osa inimese keha ehitusmaterjalina, nimelt on säsis (peaajus), kondiüdis ja närvides rasv alati esitatud. Samuti leidub rasva erilistes rasvanäärmetes, mille ülesanne on nahka (ja juukseid) hoida tervena ja paenduvana. Suurem osa toidurasvast tarvitatakse aga inimkeha poolt energia (musklite jõu, soojuse, näärmete tegevuse, vaimutöö) saayutamiseks. Rasva suudab inimese keha enesele ka tagavaraks koguda. Nimelt leidub rakukeste sisemuses harilikult ikka üksikute pisaratena rasva. Leidub ka terveid rasvakudesid (nahaalne kude, neerude ümbrus ja kõhukoobas), kus rakukesed on rasvast lausa täistopitud.

Sarnaste rasvakudede olemasolule tuleb vaadata kui keha rasvatagavaradele, mis tarbekorral (rasked haigused, nälgimine, kurnav töö) keha poolt jõuallikana ära kasutatakse.

Liigne rasv oma ümberkujundamiseks (ärapäletamiseks) rakukeste poolt nõuab lisaenergiat nagu liigne valkki. Keha rasvumine (rasvaminck) on haiglane nähtus ja selle vastu tuleb võidelda. Siin ei aita muidugi ainult kehaline pingutamine (näit. jooksmine), vaid ka diiedi muutmine ja isutaltsutamine on tarvilikud. Liigne rasvumine nõrgendab tähtsate elundite (näit. südamet) teguvõimet, mispärast rasvunud keha suurte pingutuste jaoks ei ole kõlbulik.

Sellest näeme, et kuigi rasv on väga tarviline toitev ollus, ka sellega liialdamine ei ole soovitatav. Liig rohke rasva olemasolu toidus mõjub ka seedimise peale takistavalt, sest seedimismahlad liig rasvase toidu juures olla (katsete järele) vähem rikkalikud ja rasv takistavat nende voolamist puht mehaaniliselt.

Katsetest on selgunud, et rasva paras tarvitamine mõjub valkisäästvalt. Kõige parem valgija rasvasuhe inimese toidus olla (vaatamata süsivesikute rohkusele) see, kui valki ja rasva on ühepalju, s. o. 1:1.

Rasva nettokvantum meie sõduri päevases toidunormis, põhiainete järele arvatades, on 61 grammi (brutto, nagu eelpool tähendatud, 76 grammi). Autor peab seda veidi napiks, sest arvesse tuleb võtta ka meie karmi kliimat ja rahvaenamiku toiduharjumusi, mis rohkema rasva tarvitamist näivad tingivat.

Mis puutub süsivesikuisse (tärglis, suhkur), siis on ka neil, nagu rasvalgi valkisäästev omadus ja vähendavad nemad liigse valgi mürgitavate nähtuste mõju. Liig palju tärgliseaineid võib kehale seedimiseraskuseid sünnitada, sest inimese seedimisekanal oma ehituselt on rohkem kohane kergemate süsivesikute (puuvilja- ja marjasuhkrud) seedimise jaoks. Hästi läbinärimine (mälumine) aitab süsivesikute seedivust märksa tõsta.

Veel rohkem kui rasv ja süsivesikud mõjub inimkeha valgi tarvidusele toidu mineraalainete koosseis.

Kuni paari viimase aastakümneni toidu mineraalainetele pühendati vähe tähelepanu ja sel alal valitses väga suur teadmatus. Sellest teadmatusest saame täielikuma pildi, kui arvesse võtame, et aastat 16 tagasi ei leidunud ühestki toiduainest ühtki õiget mineraalainete analüüsi, s. o. ei teatud täpselt, milliseid üksikuid mineraalaineid üks või teine toiduaine sisaldab. Tavaliselt piirduti sellal ainult üldise „tuha“ protsendi näitamisega.

Siiski „autoriteetlistel“ teadusemeestel olid ka siis omad kindlad seisukohad toiduleiduvate mineraalainete, ehk, nagu siis armastati öelda, „toidusoolade“ kohta.

Heaks illustratsiooniks üksikute toitvate olluste rolli ja eriti toidu mineraalainete tähtsuse kohta on saksa abiristleja „Kronprinz Wilhelm“ lugu maailma sõja päevilt*).

Selle loo puhul on väga huvitav meele tuletada saksa poolametliku sõjaväe tervishoiu õppiraamatu („Lehrbuch der Militärhygiene“**) vaateid mineraalainete kohta. Nimelt on selle raamatu esimeses köites (1910. a. väljaanne), lhk. 217, öeldud järgmist:

„Millisel määral mineraalained keha, eriti inimkeha, ülalpidamiseks mitmesugustes olukordades tarvilikud on ja missuguste ühendustena neid kehale andma peab, seda ei ole veel mitte küllalt kindlasti selgitatud; tavaliste elukogemuste põhjal tuleb siiski lugeda, et maitsevas segatoidus, mis koosneb taime- ja loomariigist päritolevatest toiduainetest, toidusoolad tarvilisel määral esitatud on siis, kui neist toiduai-

* V. autori artikkel selle kohta „Sõdur“ nr. 3 — 1926. a.

** Tolleaegsele saksa sõjaväe tervishoiuvalitsuse ülemale prof. dr. v. Schjerning'ile pühendatud koguteos.

netes leidub küllaldaselt valki (autori tõlge ja harvendus).“

Milline eksitus siiski!

„Kronprinz Wilhelmi“ „toitluskatsest“ selgub ilmselt vastupidine asi ja nimelt: toitmisviga näib seal väga suurel määral tingitud olevat (seda näitas arstimine!) küll mineraalainete ebaõigest koosseisust (osalt ka komplektiinide puudusest), kuid laeva meeskond võis küll kõige muu, kuid mitte toiduvalgi vähesuse või ühekülgisuse üle nuriseda (kuni 3 naela loomaliha päevas, rikkalikult toredat saia, kondenseeritud piima, juustu j. n. e.).

Toidu mineraalained, nagu teada, nende omaduste poolest liigitatakse lehelise omadustega alusteks (kaali, natron, lubi, magneesia, rauahapend jne.) ja hapukalt maitsevaiks h a p e t e k s (fosvõrhape, väävelhape, ränihape j. n. e.).

Alused ja happed omavad vastandilisi omadusi ja kokkupuutumisel ühinevad sooladeks (neutraliseeruvad), kus juures kangemad happed ka sooladest tõrjuvad välja nõrgemad ja ühinevad ise kangemate alustega, nõrgemad happed aga — nõrgemate alustega.

Goethelt on („Die Wahlverwandtschaften“) väga kohane võrdlus hapete ja aluste jaoks, — inimestest: mees — hape, naine — alus, nende ühendus, abielu — sool; ilmub tugevam, või külgetõmbavam isik (kangem hape, kangem alus) — järgneb abielulahutus ja uus abielu (— kangem sool), kuna nõrgematel (mahajäetutel) ei jää muud kui end trööstida ka abieluga (— nõrgem sool).

Aluste ja hapete sooladeks ühinemine sünnib ikka kindlate vastastikuste kaaluvahetuste (suhete) juures. Seda kaalude vahetust (mis on tingitud aatomite ja moleküülide ehitusest ja omadustest) nimetatakse ühenduskaaluks, ehk ekvivalentkaaluks. Grammides väljendatuna nimetatakse seda lihtsalt ekvivalentiks.

Soolade näol leidub mineraalaineid veres, kus nende üheks ülesandeks on vere ja koemahlade survet reguleerida. Siis on veel soolasid suuremal määral kontides, köitkoes j. n. e. Ülejäänud mineraalained on kehas aga orgaanilise ainega kõige tihedamalt seotud. Alles siis kui orgaaniline aine ainevahetuse protsessi vältel ära kulub (ära tarvitatakse) vabanevad mineraalained (põlevad ära) alusteks ja hapeteks ning ühinevad sooladeks. Üleliigsed soolad selletõttu, et nemad vere

ja muude kehamahlade survet liiga tõstaksid, ei või kehasse kauemaks ajaks püsima jääda ning heidetakse kehast välja (neerude ja soolte kaudu), või selle võimatusel deponeeritakse vähem tundlikku kohta, nagu köitkude, liikmekohad, veresoonte seinad j. n. e.

Et üleliigsete mineraalainete kehast eritamine (väljaheitmine) sünnib nimelt soolade näol, seda väitis oma uurimuste põhjal juba 1871. aastal tuntud Berliini füsioloog prof. Ernst Salkovski. Samuti väitis tema, et hapete neutraliseerimiseks on kehale alati vajalik omada vastav ekvivalent (ühenduskaal) aluseid, ning et hapete hulga suurenemisel kehas (aluste puudusel) vabad happed haaravad keha valgi järele. Selle lagunemisel sünnib amoniaak ja viimase abil üleliigsed happed neutraliseeruvad (amoniaaksooladeks). Võrdluseks: määrimata mootoril hakkavad suuresti kuluma üksikud osad!

Viimasel ajal (1913. a.) Saksamaal töötav rootsi toiduainete keemik ja füsioloog Ragnar Berg on kindlaks teinud, et sarnane keha valgi lagunemine sünnib nimelt loomulikusest kõrvalekalduval viisil, kusjuures peale amoniaagi sünnivad veel teised lämmastikku sisaldavad lagunemisproduktid. Näiteks, kushape, mille suuremal määral ilmumine kuses on ikka loetud haiglaseks nähteks.

Silmas pidades asjaolu, et inimkehas ka loomulikus olukorras ikka leidub orgaanilisi happeid, millised kehast eritamiseks samuti vajavad aluseid, Ragnar Berg seadis üles nõudmise, et tervislik toit peaks sisaldama läbistikku rohkem ekvivalente anorgaanilisi aluseid kui toiduga saadud anorgaaniliste hapete küllastamiseks vajalik on. R. Bergi rohkem kui aasta vältanud katsetest (suuremaid katseid, mis inimese kallal toitluse alal toimetatud) võis nimetatud uurija järeldada, et aluseid toidus peab olema rohkem kui happeid, vähemalt 25 milliekvivalenti (0,025 ekvivalenti) võrra. Neil katsetel selgus, et sarnase aluste ülekaalu juures toidus leiduv valk inimkeha poolt omistatakse kõige täielikumalt ja valgi tarvidus on kõige väiksem.

Nimelt selgus neil katsetel, et täiskasvanud mehe päevane valgi tarvidus (miinimum) ainult kartulatega (aluste ülekaaluga toiduaine) toites oli kõigest 33 grammi. Katsete eelajajärgul leiba söötes ja

katse ajal valgi tarvidust ainult lihaga*) kattetas oli tarvis miinimumi kättesaamiseks valki 111,75 gr., kusjuures valgi tarvidus iga päevaga veel järjest tõusis (dr. C. Röse analoogilistel katsetel kuni ligikaudu 200 grammini päevas!). Kui aga katsete eelajajärgul oli toidetud alusterikaste kartulitega, siis selle järele lihaga valgi tarvidust kattetas kulus miinimumi saavutamiseks valki kõigest 32,5 grammi.

Juba asjaolu, et hapeterikka (alustevaese) toidu juures ilmsiks tulevad haiglast iseloomu ilmutavad lagunemisproduktid, näitab, et ainevahetus sarnase toidu juures ei ole korras. Tegelikult tundsid arstid ka varem terve rea haiguseid, mis puuduliku kokkuseadega toidust tingitud näisid olevat ja mõistliku toitumise peale paranemisega vastasid. R. Bergi katsed näitasid otsekohe, et kusihaape, mis umbjooksva (podagra) juures mängib otsustavat rolli, hapeterohke toidu puhul tõuseb ülimääraneni, kuna alusteroohke toidu juures, vastuoksas, seda tekkib vaid tähtsuseta määralt ning sealjuures kuse võime happeid lahutada suureneb kuni sajakordseks.

Ka süsivesikute ärakasutamine inimkehas sünnib alusterikka toidu juures paremini, nagu seda näitasid Berliini füsiologi Zuntz'i katsed, milliste juures tõendamist leidis ka väide, et suhkruhaiguse juures veres tekkiv üleliigne ja kahjulik suhkur kergemini ära põleb (hapneb) ja kehasoojus tõuseb kui haiget püütakse ülalpidada alusteroohke toidu najal.

Hiljuti ilmunud saksa füsioloog Abderhaldeni uurimuste tagajärgede andmetes rõhutab see teadlane alusteroohke toidu suurt tähtsust ka inimese näärmete tegevuse reguleerimisel.

Ühe sõnaga, et kõik ülaltoodud näitlikuks teha, võiksime tuua järgmise võrdluse: hapete ülekaaluga (alustevaese) toiduga toitmine on ebakasulik teguviis ja sarnaneb perenaise toimetamisele, kes tahaks vett soojendada suuisteva priimusega; priimus kulutaks küll palju petroleumi ja tekitaks päratu palju nõge ja tahma, kuid vee soojendamine edeneks igatahes visalt.

Et lugejad otsustada võiks, millise energiakaotusega tegemist on sel puhul, kui inimkeha aluste puudusel valki täielikult ei suuda ära kasutada, selleks toome ainult ühe näite, nimelt: ühe kusihaape

gramm-moleküli kehast eritamisega kaotame 276 kalooriat, võrreldes sellega, kui sama kusihaape kehas lõpulikult ära kasutatakse ja eritatakse juba kusiolluse, süsihaape ja vee näol.

Sellepärast ongi viimasel ajal toidu miineraalainete suhtes ülesäetud järgmised põhilaised (Ragnar Berg):

Hapeterohke ehk alustevaese toitumise puhul tuleb toiduainete kasutamisel inimkehas ilmsiks kahjulikkude lagunemise kõrvalproduktide tekkimine ja takistavad nähtused nende kehast eritamisel; need lagunemisproduktid, ühelt poolt, teevad inimkeha vastuvõtlikumaks mitmesugustele haigustele (n. n. ainevahetuse haigused) ning, teiselt poolt, vähendavad keha energiasaavutust ja seega suurendavad toidutarvidust. Küllaldaselt alusteroohke toitumise juures, selle vastu, toiduainete kasutamine inimkeha poolt sünnib otstarbekohasemalt, sest sellega väheneb kahjulikkude lagunemise kõrvalproduktide tekkimine ja võimaldub nende parem ärapõlemine (hapnemine), mille tõttu ära hoitakse ainevahetust segavad nähtused; lagunemisproduktide kehast eritamine hõlbustab keha energiasaavutus suureneb ja seega üldine toidutarvidus väheneb.

Milliste toiduainetega saavutame aluste ülekaalu toidus?

Sama Ragnar Berg oma väga tähelepanuväärivas toiduainete koosseisude tabelleid sisaldavas raamatus („Die Nahrung- u. Genussmittel“, 4. väljaanne 1926. a.) annab selle kohta ka üldise reegli. Aluste ülekaaluga on kõik taimede lehe, varre ja juure (ka muguli) osad ning üldse kasvavad (vegetatiivsed) osad, ka viljad: spinat, salat, kapsas, kartul, porgand, kaal, peet, noored kaunad, kurk, tomat, igasugune puuvili ja marjad (väljaarvatud ainult pohlamarjad). Õied, pungad ja seemned selle vastu on hapete ülekaaluga: lillekapsas, teravili, kaunvili, pähklad. Loomariigi toiduainetest on aluste ülekaaluga ainult piim ja veri. Liha, kohupiim,

*) Leib ja liha on mõlemad rohke hapete ülekaaluga toiduained.

juust, munad on hapete ülekaaluga, samuti kõiksugu rasvad ja õlid.

Happed oma ühenduselt on püsivamad, alused — õrnemad. Toiduainete leotamisel leiges vees alused sulavad välja, happed aga vähemal määral. Keevas vees (näit., toiduainete kupatamisel) sulavad välja ka happed suuremal määral. Keeduvesi juba sisaldab eneses suurema osa ($\frac{2}{3}$ — $\frac{19}{20}$) toiduainetes leiduvaist mineraalainetest.

Teravilja mineraalained on suuremalt jaolt tera pealmise kihi sees, kust need inimesele kaduma lähevad püülide, valgete tangude, poleeritud riisi valmistamisel.

Meie sõduri toidunormis, kui arvutada põhiainete järele ja normaalne jätiste hulk mahaarvata, on hapete ülekaal umbes 78 milliekvivalenti. Kuna selle toidu tarvitamine, nagu meie oma vabariigi kestvuse ajal oleme võinud küllaldaselt veenduda, iseäranis halbu tagajärgi pole esile kutsunud, siis võib oletada, et puuduvate aluste aset suudab täita suurem valgi tarvitamine, sest valki, nagu eelpool tähendatud, meie sõduri toidunormis on rohkesti. Kartulite ja keeduvilja kvantumi suurendades ja loomaliha hulka vähendades, ning tarvituse võttes piima (ja verd) võib hõlpsa vaevaga saavutada aluste ülekaalu (ja ühtlasi ka suurema toidu mahu, kvantumi, mis meie sõduri toiduharjumustele on rohkem kohane).

Soovitatud toiduained on kõik sarnased mida meie kodumaa produtseerib suurel määral ja mille rohke tarvitamine inimese toiduks võib mõjuda vaid tervendavalt meie majandusele.

Tuleb arvesse võtta ka, et on lõpmatu suure rahvamajanduslike tähtsusega kasvatada sõdurite kaudu rahvale tervemaid toiduharjumusi.

Et valgiga väga suur liialdamine ja liig alustevaene toit pika peale võib mõjuda kahjulikult, seda näeme meie intelligentsi juures, iseäranis poissmeeste juures, kes on sunnitud tarvitama peasjalikult võõrastemaja toitu. Teatavasti on selle toidu päämiseks iseäralduseks palju liharoogasid. Kartulad antakse nende juure kurnatult, s. o. vees keedetult ja keeduvett ära valades, seega nende alustetavara mitte ära kasutades. Mis on sarnase toitmise tagajärg, seda võime oma silmaga igatks näha: Umbes kolmekümne aastaselt inimesed lähevad rasva, kolmekümne viie, neljakümne aastaselt on juba üksikud südamelöögid ja neljakümne,

neljakümneviie aastaselt surevad „täisjõulised“ mehed südamerabandusse. Sarnane surm on saanud intelligentsi seas nii sagedaseks, et seda juba hakatakse pidama loomulikuks. Kas ei oleks aga siiski õigem sarnasel puhul mõelda: „jälle üks õnnetu ebakohase toitmise ohver!“?

Lihtrahva toidu juures meie näeme aga hoopis teistsugust suhtumist toidule. Loomaliha peaaegu ei tarvitatagi. Kartulaid armastatakse palju, nende keeduvesi kasutatakse ära (supid, leemed), või eelistatakse (peetakse maitsevamaks) koorega keedetud, või küpsetatud kartulaid. Kapsad on suures lugupidamises. Süüakse rohkesti haput piima, tarvitatakse kalja (taari). Viimane teatavasti valmistatakse harilikult kliidest, või täistera jahust sooja vee abil neist õrnemini sulavaid mineraalaineid (aluseid) välja leotades.

Kali ja piimavedelikust valmistatud „rokk“, nagu meie kuuleme vanematelt inimestelt, olid meie esivanemate juures erilises lugupidamises. See oli nimelt sel ajal kui meil veel ei olnud meie rahvatoidu peamist alustekandjat — kartulit.

Ei oleks sugugi kahjulik ka meie kaitseväge toiduväärtuse tõstmiseks kaljatarvitamine sisse seadida. Sellega väheneks meie sõduri toidus hapete ülekaal. Kali ei tohiks aga mitte liialt hapendatud, „tullitama lõõnud“ olla. Kalja valmistamisel ja tarvitamisel peab puhtuse ja korralikkuse peale erilist rõhku panema.

Mis puutub üksikute mineraalainete rollisse inimkehas, siis selle kohta teab toitlusõpetus veel väga vähe seletada. Mõningaid lähemaid tähelepanekuid siiski on tehtud raua, lubja ja keedusoola kohta. Kuid nende juures peatamine viiks meid liig kaugele. Võiks vahest ära märkida, et keedusoola tarvitamisega kultuurrahvad üldiselt liialdavad. Pea kõikide riikide sõjavägedes on ka soolanormid väga rikkalikud (meil, näit., 35 gr. päevas!). Teadlased arvavad, et üle 5 grammi soola inimese peale päevas tarvitada ei ole enam tervisele kasulik, vaid otse selle vastu — on kahjulik.

Ka üksikute mineraalainete vahekorra suhtes on maksev miinimumi seadus ja ühe tarvidus tingitud teise (antagonisti) rohkusest toidus (antagonistid, näiteks: kaali ja natron, lubi ja magneesia).

Täiskasvanud ja terve inimese juures on muidugi organismi enesereguleerimise võimalused küllalt suured, nii meie väri-

seada ei pruugi kõigi nende toitlusõpetuse peensuste juures. Siiski neid kasulikuks näpunäiteks pidada ei või kunagi olla kahjulik.

Väga palju õpetlikku pakuvad ka toitlusõpetuse viimased tulemused komplektiinide küsimuse alal. Käesolevas artiklis aga ei ole võimalik selle küsimuse süvenemisse laskuda. Praktiliselt võib ka öelda, et täiskasvanud inimese juures, kui hoidutakse rafineeritud toiduainete (suhkur, nisupüüü, valged tangud, poleeritud riis jne.) ja kõiksugu konservide liialt tarvitamisest, lugu peetakse piimast ja värskest keeduviljast (ning puuviljast) ning toiduvalmistamise juures toidu normaalseid omadusi liig suuresti ei rikuta, — ei või komplektiinide puudus toidus esile kerki- da, sest need on ained, mille tarvidus on väga väikene, kuigi nende mõju on väga suur.

Lõpetades seega ülevaadet üksikute toitvate olluste rolli kohta inimkehas, lubatagu mulle tuua väljavõtet ühest raamatust, mille väited Ameerika Ühisriikides ametlikku tunnustamist on leidnud (Sherman and Smith, „The Vitamins,“ New-York 1922): „Kui meie inimkeha võrdleme plahvatusmootoriga (vanasti tarvitata võrdlus aurumasinaga ei ole tabav), siis organilised toiduollused kujutavad enesest selle kütteainet, valk ja üks osa mineraalaineid — mootori ehitusmaterjali, teised mineraalained tema määrdeõli ja komplektiinid — süütesädet... Liikumapanemiseks on kõik ained tarvili- kud... Miinimumiseaduse kohaselt igaüks neist ainetest võib määravaks teguriks muutuda keha kogu arengus“...

Sellest näeme, et miinimumi seadus on väga tähtis ja põhjanev seadus ja et vanaaja toitlusõpetuse seisukoht, kus kindlaks määrati, et toit on terve ja küllaldane siis, kui temas on nii ja nii mitu grammi valki, rasva ja süsivesikuid ja kui nende toitvate olluste järele väljarehkendades tema annab nii ja nii palju kalooriat, — on liig pealiskaudne, ega pea enam paika. Looduse asjad on selleks liig keerulised, et neid oleks võimalik nii lihtsatesse vormelitesse valada.

Senini on valitsenud lausa dogmana, et täiskasvanud tööinimene peab toiduga saama vähemalt 3000 nettokalooriat päevas. Ometigi on pikemaajaliste katsetega suudetud näidata, et otstarbekohase toidukokkuseade juures 70-kilogrammiline

inimene rasket tööd tehes tuleb läbi väga hästi 2425 netto-kalooriaga, ja sealjuures tema tervis ja võimed on suurepäralised. See pangu ka meid mõtlema, sest mak- sab ju kõik see, mida sööme, raha ja toit- mise kulud on meie elus suuremaid...

Kõigest ülaltoodust arvab autor võivat tuua järgmised seisukohad:

1) Toitluseala korraldamine Väeosa majapidamise seadluse kava järele ei ole küllaldaselt läbitöötatud, kuigi üldine põhimõte, et sõduri toit vastaks teaduslikele ja ma- janduslikele nõuetele, on õige.

2) Väeosa toiduala korraldamise andmine toitlusohvitseri kätte sarnasel kujul kui see seadluse kavas ette on nähtud, võib häid tagajärgi anda ainult siis, kui see ohvitser on väga põhjalikult tuttav uuema aja toit- lusõpetusega ja meie riigi majan- duslise olukorraga ning omab pal- ju aega ja head tahtmist. Ilma vas- tava ettevalmistuseta seda ühelt noorelt ohvitserilt harilikult loota ei või.

3) Rohkem ühtlust ja kindlasti kasuli- kuma toitlustamise saaks väeosa- des sisse seadida siis, kui kaitse- väe toitlustamise teadus- lise ja majanduslise külje põhiküsimused saaks lahendatud ja ära määratud vastavate toiduainete normide ja vahekorratabelite abil ning kui kokku säetakse üks üldine köö- gieeskiri.

Seda teostada Üksiku väeosa majapi- damise seadluse kava väeosades katses- tamise teel saadud arvamiste põh- jal üksnes on võimata. Tuleb arvesse võtta, et toitluse küsimus on liig lai- laldane, keeruline ja tähtis selleks. Ja üksiku väeosa majapidamise seadluse kavas on ka veel palju teisi tähtsaid küsimusi, mis sei- sukohavõtmist nõuavad ja sugugi nii ker- gesti lahendatavad ei näi olevat: meie teame, et Üksiku väeosa majapidamise seadluse kava enne käesolevat katsesta- mise ajajärku oli juba aasta aega mitmes väeosas proovimisel ja ometi ei suudetud tema kohta selle aja jooksul ühtki seis- ukohta võtta!

Nagu oma eelmises artiklis („Sõdur“ nr. 6/7/8 k. a.) tähendasin, on sõduri päe- vase toidunormi revideerimise küsimust

varustusvalitsuses juba algatatud. Selle küsimuse lahendamisel kerkib muidugi üles ka vastava kõõgieeskirja kokkuseadmine.

Võib loota, et selle algatuse teostamisega kaitseväge tootlusala korraldamine aina võidab, eriti siis, kui kasutamist leiavad ka need kogemused ja tähelepanekud, mis väeosades tehtud — nii vana kui ka uue majapidamise seadluse alusel.

J. M-i „Hobune ja mootor“.

„Sõduris“ nr. 14/15 võtab lugupeetud J. M. veel sõna minu ääremärgete „Hobune ja mootor“ puhul. Need vastulauseid on ilma tõsise aluseta. Tahaks ainult peatuda mõne tema väite juures, mis arusaamatust võib tekitada. Autor ei kujuta omale ette, kuidas hoida mitmekümne kilomeetrilist teed lumest labidatega lahti. Praktiline elu näitas, et sõjaajal, olukorra sunnil ehitati isegi pikemad uued kivi- ja raudteed. Võin tõendada sõja kogemuste põhjal, et olgu meil hobuste või mehhaaniline transport, kuid teed hoitakse kindlasti lumest lahti, olgu see siis labida või lumesaha abil.

Edasi tõendab lugupeetud J. M., et prantsuse määrustikudes on ette nähtud veoautode keskmine liikumise kiirus 10 kuni 12 ja heal juhusel 15 km tunnis. Missugused need määrustikud on, ei tea, kuid minul käepärast olevad räägivad hoopis teist keelt.

Nii näiteks „Instruction provisoire sur l'emploi et la manoeuvre des unites d'autos mitrailleuses de cavalerie“ on veoautodel keskmine liikumise kiirus ette nähtud tunnis:

I. kateg. 3—4,5 tonnilise massiv kummidega 20 km, õhukummidega — 40 km.

II. kateg. 4,5—8 tonnilise masiiv kummidega 15 km, õhukummidega — 35 km.

III. kateg. 8—11 tonnilise massiv kummidega 10 km, õhukummidega — 25 km.

IV. kateg. raskemad kui 11 tonnilise massiv kummidega 5 km, õhukummidega — 15 km.

Isegi 7-tonnilistele veoautodele, mis

Käesoleva artikli kokkuseadmisel on kasutatud peaaesjalikult järgmiste teadlaste töid: Ragnar Berg, dr. Carl Röse, dr. M. Hindhede, Alfr. Mc. Cann ja teised (saksakeelsete tõlgete järele).

Üksikuist tõist, kui peallikat, märgin: Ragnar Berg. „Die Vitamine“ 2 väljaanne (kriitiline ülevaade kompletimide õpetuse kohta).

tankisid transporteerivad, on kolonnis liikumise kiirus lubatud kuni 15 km tunnis (Aide-memoire des officiers de chars de combat).

Õhukummidega veoautod alla kolme tonni võivad liikuda kiirusega, mis sõiduautodele ette nähtud. Et teised prantsuse määrustikud teist keelt räägiks, on küsitav.

Et veenduda, kuidas meie teedel 1½-tonnilise veoautoga sõita 30—40 km tunnis, selleks pole tarvis autot ei praktiliselt ega teoreetiliselt õppida, vaid istudes juhi kõrval, sõita mõnikümne kilomeetrit maha.

Arusaamatuks jääb ka see, miks lugupeetud autor omas algartiklis toodud mõtted vastuses minu arvele tahab kirjutada.

Seal nõuab ta autot, „mis igal ajal ja igal pool vähemalt tunnis 10—12 km kiirusega liiguks“, järelikult siis ka raba, muda, vett jne. mööda. Omas vastuses kirjutasin selgesti, et kui meie sarnast autot ootama jääme, siis jääme ajast ja arust maha. Võimalik, et mina kõiki olemasolevaid autode tüüpe nii „täielikult“ õppinud pole, kui lugupeetud J. M., kuid siiski olen kindel, et vaevalt leidub inimene, kes praeguse autoga rappa sõitma läheks. Omas vastuses tõendab lugupeetud autor, et tema olevat meie põlev- ja määrdeainete omadusi teadnud juba ennem, kuid algartiklis tõendab, et meil tuleb nimetatud aineid välismaalt muretseda. Märgin siin ka selle mittevõimuvuse J. M. väidetes. J. L.

Soomusrongide ülesanded ja nende tegevuse põhijooned*).

P. Villemi.

IV. Meie soomusrongide ülesanded tuleviku sõjas.

Soomusrongide eduka tegevuse eeltingimuseks on üldise olukorra tundmine, õiged, selged ja kindlad tegevusülesanded, soomusrongide ja dessandi aktiivne ning kooskõlaline tegevus, kindel side naabruses tegutseva jala- ja suurtükiväega ja kindlas saladuses hoitud ettevalmistused.

1) Mobilisatsiooni katmine on soomusrongide tähtsamaid ülesandeid. Sõja algul vastane seab omale eesmärgiks kiiresti tungida meie riigi maa-alale, et takistada meie vägede mobiliseerimist, koondamist ning hargnemist. Kui vaenlane ei leia kindlat vastupanu, siis tema pealetung normaalselt areneb jõudsamini teede, eriti raudteede, suunades, kus kergema vaevaga võimalik elavjõudu, raskeid relvu, lahingmoona ja varustust järele visata.

Raudtee suunas paremaks katteosaks osutuvad aktiivselt tegutsevad s.-rongid. Missuguseid ülesandeid sellejuures s.-rongidele antakse, see ripub olukorrast.

Kui vaenlase s.-rongid püüavad meie rongide tegevust takistada, tuleb nendega võitlusesse astuda ja hävitada või tagasi tõrjuda. Vaenlase s.-rongidele ei tohi võimalust anda meie jalaväe osi ähvardada. Meie poolt purustatud sildu tuleb segava tule all hoida, et vaenlane ei saaks neid parandada.

Sarnase aktiivse tegevusega saab seगतud vaenlase sõjaliste jõudude vedu ja koondamist liinile, aetud nurja tema marsrut ja pealetungi plaane, takistatud luuretegevust, demoraliseeritud seljatagust, lõhutud sidet ja kistud algatus oma kätte.

On meie s.-rongidel vaenlase poolt lõhutud sildade tõttu või mõnel muul põhjusel võimata sügavaid retkeid ette võtta, siis tuleb tiibtulega oma vägesid toetada ja dessandiga lööke anda.

Ehk kui vaenlane on jõudnud sügavale sisse tungida, siis ähvardada tema seljatagust. Soomusrongide peale võib

saada pandud ka kõvendatud luure toimetamine raudtee suunas. Siis soomusrongid kiire kiiluajamisega vaenlase asukohadesse kutsuvad välja tema kahurväe ja kuulipildujate tule, tehes sellega kindlaks vastase patareide ja kuulipildujate asukohad. Kui sarnasel sissetungil on hea edu ja vaenlane paanikas põgeneb, siis dessandil tuleb rongi patarei ja kuulipildujate tule toetusel edu täiel määral kasutada, silmaspidades ainult, et rong lõksu ei jääks. Peale selle on s.-rongide ülesanded raudtee piirkonnas olevate tähtsate punktide ja esemete oma alla võtmise ja kaitsmine. Samuti on s.-rongid kohased seljataguse julgeoleku kindlustamiseks ja rannakaitse toetamiseks, kust meid kergesti võib hädaoht varitseda.

Eriti Nõuk.-Vene kirjandus propageerib väikeste osade tegevust mobilisatsiooni ajal raudtee vastu. On ette nähtud, et need osad maanduksid merelt või isegi lennukitelt pannakse nad maha.

Mõjuvaks vasturohuks siin on meie kiiresti liikuvad aktiivsed soomusrongid.

2) Võitlus vaenlase s.-rongide vastu.

Soomusvägede vastane kaitse võib olla jalaväe (lihtsamad tõkked), suurtükiväe, inseneriväe ja õhukaitse. S.-rongide tegevus s.-rongide vastu, mida allpool vaatleme, kujutab suurtükiväe ja inseneriväe koostatud tegevust. See võitlus on harilik nähtus. Harvem tuleb ette võitlust tankide ja soomusautode vastu, mis kuigi palju ei lähe lahku suurtükiväe võitlusest samade soomusmasinate vastu.

Et edukalt vaenlase soomusvägede vastu võidelda, selleks peame neid ja nende taktikat tundma, peame toimetama soomusvägede luuret. Üldine luure (agentuur- ja õhuluure, teated naabritest jne.) korraldatakse üldjuhi poolt, kes luure andmed teeb teatavaks nendele, kellele tarvis. Tee- ja lahingluuret toimetab s.-rongi ülem ise oma luure ja vaatlusorganite abil.

Luure ja pidev vaatlus peavad andma vastuse, missugused soomusväed ja maapatareid on meie vastas, kus nad asuvad ja missugust tegevust võib nendelt ooda-

*) V. „Sõdur“ 14/15 — 1929.

ta. Vaatlus olgu pidev, et õigel ajal saada teateid vaenlase soomusvägede ilmumisest. Side vaatluspostidega olgu kindel.

Võitluses vaenlase s.-rongide vastu võime märkida kaks juhust:

— kui meil on kavatsus ise varsti pealetungida ja

— kui meie tahame kaitsekorda asuda.

Esimesel juhul meie ei tohi põhjaliku sildade, veevärkide ja teelõhkumist ette võtta, teisel juhul tuleb seda tingimata teha ja mida kaugemal vaenlase seljataga ning suuremad purustused, seda parem.

Kui on kavatsus ise varsti (s. t. lähemal ajal) peale tungida, siis võib te mitmest kohast mineerida, käänukohtadel välimise roopa välimised naelad asetada ainult naela peadega (moondamiseks), panna välja „kingad“ vaenlase poolt saadetud metsikute vedurite roobastelt kõrvalejuhtimiseks, tee käänul välimine roobas madalamaks lasta, roobaste vahe (parem käänukohtadel) ratta bandaaši laiuselt laiemaks teha, kohati roopad ära korjata jne. Igaks juhtumiseks olgu tõke alati mitmekordne. Kui meie s.-rongid seisavad vaenlase lähedal jaamas, siis jaama tee vaenlase poolt seada tupikteele. Eesliini läheduses meie poolt lõhutatud sildu ja raudteed tuleb valvata, et vaenlane neid märkamata ära ei saaks parandada ja meile ootamatult kallale tungida.

Mineeritud teekoht tuleb osavasti moondada. Ei ole soovitatav, et miin enne plahvataks, kui vaenlase s.-rong ehk vähemalt tema vedur mineeritud kohast üle on jõudnud. On sedaviisi vaenlase s.-rong seljatagusest ära lõigatud, siis tuleb tema pihta s.-rongide patareidest ja üksikutest soomusvastastest suurtükkidest tuli avada. Sealjuures peab alati valmis olema, et vastane väljapääsemata seisukorras algab meeletlikku võitlust, nagu see juhtus meie s.-rong „Kaptan Irve“ poolt 25. juulil 1919. a. Veški jaama läheduses.

Siin s.-r. „Kaptan Irv“ löögiosa algas ainsa 3' kahuriga võitlust enamlaste ühe tehniliselt kaugelt parema s.-rongi vastu. Vaenlase ümber neljakordse tule ülejõu all oli meie löögiosa sunnitud pikkamisi taganema. Vaenlase kaks mürsku lõhkusid tee meie rongi seljataga, nii et löögiosa kolm viimast vagunit jooksid roobastest välja. Ainult vedur ühes paari vaguni ja kahurplatvormiga jäid roobastele. Rongi ümber kukkusid mürsud, tagasiliiku-

mise võimalust polnud. Meeskond aga püsis kohal.

Kiirelt haagitakse vedur ühes kahurplatvormiga kraavijooksunud vagunite küljest lahti ja täiel käigul tormatakse otse vaenlase soomusrongide poole. Ainus kahur töötab äärmise intensiivsuse ja heade tagajärgedega. Lähem enamlaste s.-rong saab pihtavuse ning taganeb ja mõni km ära sõites tagaajamise kartusel laseb silla enese järel õhku. Varem s.-r. „Kaptan Irv“ löögiosa oli Lokoši küla kohal enamlaste ahelikkude keskele sõitnud, tule avanud ja dessantosa välja saatnud. Enamlased kaotasid üle 20 surnu ja 119 vangi.

Siin s.-r. „Kaptan Irv“ tuli väga raskest seisukorrast võiduga välja oma aktiivsuse ning meeste külmavere ja laskeosavuse tõttu.

Soomusronglastel tuleb tihti vaenlase tule all oma jõududega raudteed parandada, mispärast nad seda osaku.

Võitlust vaenlase s.-rongide vastu kergendab meie lennuvägi ja õhuvaatlus, kes õigeaegselt kindlaks teeb meid varitseva hädaohu, korrigeerib patareide tuld ja pommitab vaenlase s.-ronge.

Varjatult raudtee lähedusse võib asetada üksikuid suurtükke, kes täpsete väljarehkenduste järele või otse sihtides läheda maa pealt avavad tule ilmuva vaenlase s.-rongi pihta.

3) Koostöö teiste väelikkidega.

Kõige sagedamini s.-rongidel tuleb koos töötada jalaväega.

Pealetungil on edu suuresti rajatud osavale ja põhjalikule ettevalmistusele ning ootamatuse elemendi kasutamisele. Kohasem pealetungi alguse aeg on harilikult enne koitu, et valge tulekuga võiks juba alata vaenlase jälitamist. Kui tee on ees purustatud, siis peab see öösel vaenlasele märkamatul parandatud saama.

S.-rongide ja jalaväe ühise pealetungi näitena võiks tuua Petseri teistkordset vallutamist 29. III 1919. a. ja Pihkva operatsiooni 25. V 1919. a.

a) Petseri vallutamise operatsioon 29. III 19. a.

27. III 19. a. oli Petseri tagasivõitmise plaani läbiarutamine, millest võtsid osa 2. jalav. polgu ülem al.-polk. Kurvits, 7. jalav. polgu ülem kpt. Anderson, scoudi

pataljoni ülem kpt. Pinka, kpt. Reissar ja „Kalevlaste Maleva“ pealik Tõnson. Nõupidamisel läbiarutatud peajoonte põhjal soomusrongide divj. ülem kpt. Irv seadis kokku operatsiooni täieliku kava. Samal päeval Ülemjuhataja anadis käsu:

„Lõuna väerinna korraldamiseks ja kergendamiseks käsen: scoutide pataljoni ühes 3-da patareiga, Kuperjanovi partisanid ja „Kalevlaste Maleva“ annan soomusrongide ülemjuhataja käsutada.“

Ülevalnimetatud juhid ja väeosad ning soomusrongid nr. nr. 1, 2, 3 ja 5 kapten Irve üldjuhatusel võtsid Petseri operatsioonist osa.

Lahingu käigu kohta kirjutab Joh. Pitka oma sõjamälestustes lhk. 157, 8 järgmist:

„29-da märtsi hommikustööl algas meie s.-rongide edasitungimine, kuna mere-suurtükid Petseri jaamale tuld andma hakkasid. Hiljem juhtisime tuld ka Petseri alevi peale ja selle ümbrusse, mis meile ühe kõrgustiku peale kätte paistis, kust suurtükkide tuld telefoni teel juhtisime. Umbes kell 4 p. l. sain kapten Irvelt järgmised lahingu teated:

„Leitn. Sabolotny sõitis s.-rongil nr. 1a Petseri sihis välja kell 2.45, parandas teed kell 5.15, kell 5.40 algas võitlus vaenlase s.-rongiga, kes kell 6.45 ägedalt vastu pani, siis aga Petseri jaama taganes. Kell 8.35 sõitsid nr. 1-a järele ka teised s.-rongid Petseri jaama. Meie suurtükkituli oli vaenlase s.-rongi tabanud, viimasel suurtüki ära rikkudes. S.-rongid nr. 2 ja nr. 5 toetasid oma suurtükitlega scoute. Kell 7.50 sõitsid ka Pihkva sihis nr. 1 järele välja Petseri alevit ja külasti põhja pool teed oma tule all hoides. Kell 11.10 läks rongide dessant lipn. Villemi, al.-ltn. Bergenklau ja Bersingi juhatusel, 110 meest, Petseri alevi peale põhjahommiku poolt. Tunnise võitluse järele langes Petseri alevi meie vahvate sõdurite kätte ilma kaotusteta meie poolt. Sõjasaak rikkalik: 3 suurtükki, neist üks 3", teised Schneideri 42-liinilised, hulga laskemootoraga, peale selle hobused, riistad, püssid, kuulipildujad ja nende osad, padrunid, köögid, vankrid ja muu sõjasaak veel registreerimata. Vange 26.

Kapten Irv.

Scoudid ja 7-es polk pahemal tiival ja 2-ne polk paremal tiival ei suutnud s.-rongidega sammu pidada, vaid jäid maha, kuna s.-rongid kiiluna vaenlase väerinnast

läbi kaugele selle seljataha tungisid. Siis kutsus kapten Irv 3-da s.-rongi Petseri jaama ja niipea kui see kohale jõudis, saadeti sellelt 100-meheline dessant al.-leitn. Kase juhatusel põhja poole raudteed asuvaid külasid kuni Orava liinini vaenlasest puhastama, kus see kindlalt alles püsis, 7-dale polgule ja scoutidele vastu pidas. Al.-leitn. Kase tungis kell 5 homm. 30. märtsil 1919. a. vaenlasele ootamata seljatagant kallale ja puhastas lühikese ajaga Belovostovõi, Poddubje, Danisova, Hõimarkova ja Lahnova külad kuni Netshaeva liinini vaenlasest. Selle juures sai ltn. Kase ise raskesti haavata: kuul tungis rinnast läbi.“

Petserist saadud vaenlase telefonogrammide raamat näitas, et enamlasti Petseri rindel oli üks brigaad ja 11 polku jalaväge, 3 suurtükiväe divisjoni ja 4 üksikut patareid, 4 soomusrongi, 1 eskadron, 1 sapööride rood ja 1 tee-silla salk.

Petseri liini vallutamise saime oma kätte paremad seisukohad ning väerind lühenes tunduvalt.

b) Pihkva vallutamine 25. V 1919.

Kell 10.30 25. V 1919. a. sõidavad s.-r. „Kapten Irv“, nr. 2 ja nr. 3 Irboska jaamast Moglino poole järjekorras — ees kolm löögiosa, siis kolm staabiosa ja remontrong. Rongide dessandid löögiosadel. Raudteest põhjapool tungib peale 5. jalav. polk, lõunapool Kuperjanovi partisanid, 2 r. patareid ja 2 soomusautot ning raudtee piirkonnas Kalevlaste Maleva.

Moglino poolt sõidavad enamlaste kolm s.-rongi meie omadele vastu, maanteel 2 soomusautot. Lahing kujunes tegelikult s.-rongide ja s.-autode vaheliseks ägedaks võitluseks, mis lõppes meie eduks. Meie s.-rong nr. 3 saab pihtavuse, kuid vaenlase s.-rongid kannatavad enam. Nad on sunnitud isegi kaks s.-rongi vagunit Moglino jaama maha jätma ja kl. 13.30 paiku kiiresti taganema. Taganemisel vaenlase soomusronglased lasevad õhku raudteesilla, mis Moglinost umbes 5 km lääne pool. Sild parandati meie soomusronglaste poolt mõne tunni jooksul. Seni dessant läheb löögiosalt maha ja vallutab Moglino jaama ning mõisa ja tungib edasi. Õhtul jõuavad Kuperjanovi partisanid ja s.-rongide luurajad Pihkva.

Ka vaenlasel oli oma s.-rongidest suur kasu. Nende s.-rongid oma tulega ja raudteesildade lõhkumisega takistasid meie s.-rongide kiiret edasiliikumist ja

sellega päästsid oma jala- ja kahurväe osad lõpulikult purustamisest ja vangistamisest.

Ülevahtoodud näidetest selgub, et s.-rongide ja jalaväe osade aktiivne tegevus raudtee piirkonnas annab häid tagajärgi, kui see on ühe üldjuhi poolt kooskõlastatud. S.-rongid oma tabava tulega sunnivad vaenlase soomusväed taganema. Dessant s.-rongi tule toetusel ähvardab vaenlase seljatagust ja sellega märksa kergendab jalaväe pealetungi.

Aktiivse kaitse juures s.-rongid ei jää enam üleliigseks ballastiks. Võtame vaatluse alla juhused:

- Kui meil tuleb kauemaks ajaks kaitseseisukorda jääda;
- kui ise kavatseme peale tungida;
- kui vaenlane tungib peale.

Esimesel juhusel s.-rongide patareid töötavad nagu harilik suurtükkivägi, tulistades varjatud positsioonidelt vaenlase s.-ronge, tähtsamaid punkte ja ilmuvaid märke. Tarviduse korral sõidavad meie s.-rongid ka välja lahtisele positsioonile. Raudtee lõhkumine, mineerimine jne. tuleb läbi viia, nagu see ettenähtud osas „Võitlus vaenlase soomusrongide vastu“.

Dessant, kellel on kindel side s.-rongidega, võtab raudtee piirkonna ja mõned taktikaliselt tähtsad punktid oma kaitse alla ja toimib luuret. Raudtee peab meie esiosadeni terve olema, et s.-rongid tarviduse korral võiksid ette sõita.

Teisel juhusel, kui meie peale tungime, s.-rongide tegevus on palju laialdasem ja mitmekesisem. Pealetungi võivad alata kas s.-rongid või jalavägi ehk mõlemad korraga, kas suurtükitule ettevalmistuse järele või ilma selleta. Normaalselt algavad pealetungi siiski s.-rongid, kui olukord seda vähegi lubab.

Läbimurde tegemise eel s.-rongid seisavad lahinguvälimis varjatud positsioonidel. Purustatud sillad ja tee parandatakse õigeaegselt.

Läbimurde teostamisel s.-rongide ülesandeks on lüüa tagasi vaenlase s.-rongid, sundida vaikima nende maa-patareid, hävitada kuulip. pesi, tulistada vaenlase ahelikke ning positsioone, takistada varude juuretoomist jne.

Missuguseid märke eesliikuvad kerged s.-rongid ja missuguseid rasked s.-rongid tulistavad, selleks üldist šablooni ettekirjutada on võimata. Võib ainult öelda, et kerged s.-rongid tulistavad ha-

rilikult otse vastasolevaid vaenlase s.-ronge, tema elavaid jõude ja märke, mis takistavad jalaväe edasiliikumist. Sellega kerged s.-rongid täidavad dessandile ja jalaväele saatesuurtükide aset.

S.-rongid ei tohi kasutamata jätta juhust vaenlase ahelikku vahele sõita ja neid mõjuva tiibtulega tulistada.

Suurt abi pakuvad s.-rongid jalaväele taandumisel, tegutsedes katteosana. Nad kaitsevad sõjavarustuse ja varanduste laadimist ja evakueerimist, raudtee veereva koosseisu äraviimist ning hävitavad vaenlase kättejäämise eel laadud, pumbamad, tee (kohati) ja sillad. Dessant tõrjub tagasi vaenlase eelosad ja sunnib lahingkorda hargnema tema peajõud, võites sellega aega meie jalaväe asetamiseks soodsatele positsioonidele.

Näitena võiks märkida meie s.-rongide tegevust 2. dets. 1918. a. kuni 4. jaan. 1919. a. ja Pihkva mahajätmise ajajärku 1919. a. augustikuu teisel poolel.

Pihkva taga 18. aug. 1919. a. meie s.-rongid „Kaptan Irv“, nr. 3, nr. 5 ja s.-rongide divisjoni tagavara pataljon päästsid meie 6. polgu ümberhaaramisest. 25. augustil lahkusid viimastena Pihkvast s.-rongid, pannes põlema raudtee-silla parandatud osa ja lastes jõkke silla keskmise arka. Vahepeal oli vaenlane tunginud lõuna poolt Moglino sihis, et meie vägesi seljatagant ära löigata. Väike enamlaste salk oli isegi Moglino jaamani välja jõudnud. Seisukorra päästsid jällegi s.-rongid ja nende dessant-osad.

S.-rongilt võib raudteed lõhkuda isegi liikumise ajal — miinipildujast teed tulistades.

Tarviduse korral võib taganemise varjamiseks luua suitsukate.

Kohtamislahingus ja vastulöökidel on s.-rongidel tähtis osa koostöös jala- ja suurtükiväega.

Soomusrongide koostöö lennuväega, soomusautodega ja tankidega.

Lennuvägi võib s.-rongidele mõjuvat abi pakkuda. Ta võib toimetada vaenlase s.-rongide, ešelonide, patareide ja sõjaväe asukohtade luuret, pommitada vaenlase ronge, jaamu ja teisi tähtsaid punkte, pidada sidet s.-rongide ja jalaväe ning seljataguse vahel ja hävitajad võivad kaitseda meie s.-ronge õhu-kallaletungi eest.

Lennukilt võib juhtida meie s.-rongide tuld.

Soomusauto on kiiresti liikuv võitlusvahend, mispärast tema koostöö s.-rongidega on hästi teostatav seal, kus maanteed jooksevad roobiti raudteele ehk raudtee piirkonnas.

Näide — Moglino mõisa ja jaama vallutamise 25. V. 19. a.

Seljataguste rahutuste või vaenlase dessantosade ilmumise korral võib soomusautosil võtta s.-rongi lahtistele platvormidele ja sõita sündmuse kohale, kus soomusautod koos dessandiga rongi toetusel korra jalule seavad.

Tankide tegevus raudtee läheduses nende kohaletoimetamise mõttes on hõlpsam. Kui meie tankid raudtee suunas läbimurret toimetavad, siis s.-rongide patareid toetavad neid, surudes maha vaenlase tankide-vastaste suurtükkide tule. Dessant võib tanke saata ning s.-rongide ja tankide ühist edu ära kasutada.

Meil võivad tulla juhused, kus s.-rongid töötavad koos mereväega ja mereväe dessandiga. Kohasemaid sidevahendeid siin võiks nimetada raadio ja lennukid.

4) Sügavad retked vaenlase seljataha.

S.-rongid, eriti manööversõjas, võtavad ette sügavaid retkeid vaenlase seljataguse demoraliseerimiseks, tema staapide ja osade hävitamiseks ning vangistamiseks ja sildade, ehituste, veevärkide jne. purustamiseks.

Näidetena võiks nimetada meie s.-rongide tungimist Tapalt Tartu peale, kus vastase kõik osad, mis sellest raudteest lääne pool, ära lõigati ning taanduma sunniti ja s.-rongide väljatungimist Irboska jaamani ning püsimumist seal 14.—19. veebr. 1919. a.

Retkeid võib korraldada ka sügava kõvendatud luure toimetamise eesmärgil.

5) Rannakaitse abistamine.

Võttes arvesse meie pikka mere piiri, meie idanaabri sõjakirjanduse väikeste osade (eriti mere dessandi) tegevuse propageerimist ja asjaolu, et riigi põhjapoolses osas meie raudteed võrdlemisi pikalt jooksevad roobiti rannikule, võime öelda, et s.-rongide poolt rannakaitse abistamisele tuleb pöörata tõsine tähelepanu. Suure liikuvuse tõttu s.-rongid

võivad õigel ajal ilmuda sinna, kuhu neid vaja, ja dessandi ning rongi ühisel jõul hävitada meie seljatagust ähvardav vaenlase osa.

On teada, et ka mujal tahetakse kasutada s.-ronge rannakaitseks. Nii loeme „Деревцов и Пушкин — Справочник по броневому делу для комсостава всех родов войск 1927. г.“ leheküljel 22., et Ameerikas, Inglismaal, Prantsusmaal ja Itaalias praegusel ajal on pööratud suur tähelepanu raskete s.-rongide täiendamisele võitluseks maa-piiri ja eriti ranniku kaitsel.

6) Piirilähedase (eesliini läh.) raudtee ja oma väljalaadimiste kaitsmine, vaenlase jõudude koondamise takistamine ning riigi sisemise ning positsiooni lähema seljataguse julgeoleku kindlustus on s.-rongide ülesandeid, mida vaatlesime eespool mobilisatsiooni katmise küsimuse kirjeldamisel.

S.-rongid ühes dessantosadega on kohased pealetungi demonstratsioone ettevõtma.

7) S.-rongide dessandi ülesandeid.

S.-rongide dessandi tegevus on rajatud liikumise kiirusele, suurele tulejõule, kindlale koostööle oma s.-rongidega ja moraalsele mõjule.

Dessant annab s.-rongidele teatava iseseisvuse ja kindluse ning tagab julgeoleku. Dessant alaliselt s.-rongiga koostöötades kasvab viimasega ühte nii sisemise kui välise side mõttes.

Dessantide ülesandeid oleks:

- S.-rongide ja nende lahingpiirkonna valvamine;
- luure toimetamine;
- pealetung vaenlasele ühiselt s.-rongidega ja jalaväega ehk tarviduse korral ka iseseisvalt;
- s.-rongide poolt saavutatud edu arendamine, kui rongid on vaenlase rindest läbi murdnud, tegutsedes peaaesjalikult vaenlase tiival ja seljataga;
- raudtee piirkonnas meie rindest läbimurdnud vaenlase osade hävitamine;
- taganeva vaenlase jälitamine;
- vallutatud maa-ala kindlustamine ja kaitsmine;
- nende punktide ja esemete kindlustamine ja oma käes hoidmine,

mille kaotamisel rongid võivad asetuda raskesse seisukorda;

— s.-rongide tegevuse katmine kas ühelt või mõlemilt poolt;

— side pidamine naabri osadega;

— üksikutel juhustel tee ja sildade paranduse abistamine, teelt kõrvale jooksnud vagunite roobastele asetamine jne.

Ülesloetletud dessandi ülesandeid arvesse võttes tuleme otsusele, et liig väikene dessant neid täita ei suuda. Pealegi näitas Vabadussõda, et s.-rongide osadel alalise lahingutegevuse tõttu, võrreldes teiste väeosadega, olid suuremad kaotused, nii et ettenähtud koosseis harva täis oli.

Paljudest juhustest Vabadussõjas toon ühe näite, kus dessant likvideeris raske seisukorra.

1919. a. aprilli teisel poolel enamlased tungisid lõunast Võru sihis, et Valga—Petersi liini ära lõigata ja Võru vallutada. Nad jõudsid Võru jaamale 5 km kaugusele, kus peeti kinni s.-rong nr. 1. dessandilt ja 23. IV. 1919. a. löödi tagasi neife kaotustega. Lahingu käigu kolita rongi ülem 23. IV. kl. 1800 telegrafeeris div. staapi järgmiselt:

„Soomusrong nr. 1. dessant 120 meest lipn. Villemi juhatusel liikus Uue-Kasariitsast lõuna pool olevate külade — Isako, Tersa, Tulba ja Vana-Kasariitsa mõisa peale ja võttis nimetatud külad 5-tunnilise kõva lahingu järele ära. Saagiks saime kolm tervet kuulipildujat, mõned vangid. Üle 30 püssi ja kuulipilduja linnisid. Vaenlane kaotas surnutena ja haavatutena üle 50 mehe. Meie kaotused 3 surnut ja 5 haavatut.“

Sellega dessant tagas s.-rongide ja Võru raudtee liini julgeoleku.

8) Soomusdresiinade tegevus.

S.-dresiinad on s.-rongide koosseisus vajalikud. Nende ülesandeid oleks:

— Tee luure vaenlase mõju piirkonnas;

— tee kaitse rongide seljataga;

— raudtee ehituste (sillad, pumbamad, jaamad jne.) kaitse;

— sidepidamine s.-rongide vahel ja seljatagusega;

— tökete ja purustustööde tegemine;

— ootamata kallaletung vaenlase silakaitsele jne.

On tähtis, et s.-dresiina tarviduse korral võiks peale võtta 6—8-mehelise k.-klp. jao.

V. Soomusrongide organisatsioonist.

Organisatsioonilt s.-rongid peaksid jagunema kahte põhitüüpi:

— S.-rongid — raudtee patareid (passiivse iseloomuga s.-rongid) ja

— s.-rongid dessandiga (aktiivsed).

Nendest kahest põhitüübist võiksime moodustada kolmanda — sega-tüüpi s.-rongide organisatsiooni.

Vabadussõjas kõik meie s.-rongid olid dessandiga kuni ühe pataljonini rongil, kuna enamlaste s.-rongid olid ilma dessandita.

Praegu on Nõuk.-Venes s.-rongide organisatsioon järgmine:

— Välja kerge s.-rong — neli 3" suurtükki, 12 kuulip. Baas 29 vagunit.

— Välja raske s.-rong — kaks 42" ja üks 3" suurtükk, 4 kuulipildujat, baas 12 vagunit.

— Eriülesande s.-rong — neli 6—8" suurtükki, 2—4 kuulip. Baas 12 vagunit.

Üks s.-rong on üks tuleüksus, mis koosneb löögiosast ja baasist. Kaks kerget ja üks raske rong moodustavad taktikalise üksuse, milledele soovitatakse mõnikord juurde anda dessant kuni ühe kompaniini. Peale tüübiliste on Nõuk.-Venes veel mittetüübilisi s.-ronge.

Tulevikus missuguse organisatsiooni poole meil hoida?

Vastuse andmiseks vaatleme olukorda, millises meil tuleb tegutseda. Meie teame, et s.-rongid — raudteepatareid on kohased positsiooni-sõjas, nagu see oli Läänes Maailmasõja keskel. Aktiivsed s.-rongid töötavad aga hea eduga manööversõjas, nagu seda oli Vabadussõda. Vabadussõjas enamlaste s.-rongid olid tehniliselt meie omadest paremad, kuid valitsev seisukoht raudtee piirkonnas oli meie aktiivse põhimõtte järele organiseeritud s.-rongide käes. Näeme, et kõik ripub sellest, missuguseks kujuneb meil sõda.

Piiriäärset maastikku arvesse võttes juba majanduslistel põhjustel meie ei suuda seda millaski nii kindlustada, et arvuliselt ülekaalus olev vaenlane uskilt läbi ei jõuaks murda. Tahtmatult jääme peatuma strateegilise kaitse ja taktikalise pealetungi põhimõtte juurde, millest muu seas oleneb ka s.-rongide organisatsioon. Oleks aga siiski ekslik rajada kogu oma tegevuskava Vabadussõja kogemustele, sest meie vastane ei ole

enam endine — ka tema on tehniliselt edasi arenenud, nagu meigi.

Lõputulemusena jääme peatuma segatüübi juurde, suurema kalduvusega aktiivsete s.-rongide poole.

S.-rongide ülesandeid ja nende tegevuse võimalusi, millest ripub organisatsioon, vaatlesime eelpool. Seame vaid põhimõttelikke nõudeid, mida esitab sõda s.-rongidele meie oludes.

S.-rongide taktikaline üksus peab sisaldama kerge ja raske rongi, dessandi, raske kuulip. osa ja tehnilisi asjatundjaid (ametmehi) mitmel alal.

Kerge rong, kellel tihti tuleb võidelda lahtiselt, peab olema võimalikult lühike. Kuid tal peab ühtlasi olema suur tulejõud, et vaenlase tuld maha surudes läbi murda ning iseäranis läheda maa pealt (kuni 3 km) lahtiseid märke hävitada. Sellest väljamineks, kergele rongile alalisi dessant-vaguneid juurde anda ei tohi, vaid dessant paigutatakse tarvitud korral kerge rongi kahurplatvormidele ja kuulip.-vagunitesse. Kui sellest ei aita, siis panna soomustatud dessant-vaguneid ajutiselt rongi koosseisu. Rongil peab olema üks suurem ja paar väiksemat prošektorit, „Lukas“-lampe signaliseerimiseks, mitmevärvilisi lampe ja diskuseid rongi sabas, et märku anda, millal rong edasi või tagasi sõidab, mitmekordne side rongi-ülema, veduri ja lahingplatvormide vahel. Patarei meeskonnale, vedurijuhtidele ja telefonistidele anda karabiinid.

Kerge rongi tulejõud:

— Üks kerge patarei (4 srk.). Igal kahurplatvormil 1—2 k.-kuulipildujat, milledega töötab sama patarei meeskond;

— raske kuulip. vaguneid kaks à 4 kuulipildujat ja kaks r.-kuulipildujat õhukaitse teostamiseks, mis kokku moodustaks r.-kuulipild. komando.

Vedur asetada rongi keskele korstna-poolega ees, siis ei tule vedurijuhtidega arusaamatusi.

Lahtistele platvormidele asetada raudtee parandusmaterjali. Rongi sisemiseks sideks on telefon, elektrikellad, ruupor, sireenid ja väikeste elektrilambikeste tahvlid. Väline side — telefon, vedurivile, „Lukas“-lambid, prošektor, linad, käskjalad j. m. Igal rongil peab olema kaasas lõhkeainet. Rongi koosseisus paar minööri ja raudteeasjanduse tundjat.

Raske rong.

Suurtükkituli kauge ja kõva. Tulejõud: 2 rasket haubitsat, 1 raske suurtükk ja 1 kerge suurtükk. Raske kuulip. vagunite ja kuulip. arv ning side korraldus sama, kui kergel rongil.

B a a s (staabi osa).

Baasi koosseisu kuulub: köök-vagun, saunavagun, vaatetorn, laskemoona, riidevarustuse- ja toidumoonaga vagunid, 2 kuulipilduja vagunit (maa- ja õhukaitseks), üks hobuste ja veoabinõude vagun 3 hobuse jaoks, kantselei ja ambulantsi vagun ning vagunid meeskonnale ja ohvitseride kasiino vagun.

D e s s a n t.

Vabadussõjas meie nelja esimese l. s.-rongi koosseisu kuulus à üks dessant-pataljon. Teistel l. ja kõigil kitsaroolipataljoni s.-r. oli igal dessant-kompaniil. Peale selle s.-rongide diviisi ülemale allusid s.-rongide tagavara pataljon, „Kuperjanovi“ partisanid, Kalevlaste Maleva ja scouidid.

Tuleviku sõjas arvatavasti osutub dessandi sarnane arv suureks. Vastuvõetav on dessant-pataljoni divisjoni kohta. Vähendada enam ei saa, sest vastasel korral ta ei suudaks täita tema peale pandud ülesandeid ning s.-rongeid kujuneksid täiesti passiivseteks. Väike dessant mitmes vahetuses (ülenäeviti toimikond à 3 vahetust = 6 vahetust) kuluks ainult s.-rongide ja baasi julgeoleku tagamiseks. Dessandi asukoht normaalselt oleks raske rongil, kust ta tarvitud korral suudab õigel ajal tegevusse astuda. Dessant-pataljoni ülem allub divisjoni ülemale.

Pataljoni koosseis: 3 rivi kompaniid ja 1 r. klp. k.-do. Rivi komp. à 3 rühma ja üldjagu (rühm).

Rühmas 2 k.-kuulip. jagu. R.-kuulip. k.-do 3 rühma à 2 r.-kuulip.

Dessant-kompaniid sarnase organisatsiooni järele on väikesed, kuid suure tulejõuga.

T e h n i k a k.-do.

allub divisjoni ülemale. Koosseisus raudtee-, pioneer- ja side-rühmad.

Üldiselt kujuneks s.-rongide organisatsioon järgmiseks:

Rinde kohta oleks s.-rongide rügement, mis operatiivselt alluks rinde ülemale. Rügemendi koosseis staap, kaks

sr. divisjoni, side k.-do, töö k.-do ja remont-rong.

Divisjoni koosseis:

Kerge rong, raske rong, dessant-pataljon, tehnika k.-do, baas ja s.-dresinade rühm.

Kaks kergest rongi divisjonis raskendaksid juhtimist.

S.-rongide tehnilisest küljest täiendamine, tehniliste uuenduste läbiviimine, sel alal juhtnõõride ja eeskirjade väljandmine jne. kuuluks soomusvägede inspektori tegevuspiirkonda, kes peab olema kõrgema haridusega vanem ohvitser. Inspektori käsutada antagu suure organisatsioonivõimega raudtee-ehitus insener.

S.-r. divisjon.

Divisjoni ülema asukoht on normaalselt raskel rongil, kust ta peab sidet alluvate osadega, naabruses tegutsevate jalaväe rügementidega ja suurtükiväe osadega. Viimastega peetakse side baasi kaudu. Rongide ja dessandi vahel side normaalselt rongilt (raskelt r.). Divisjoni kõigeaeg varustab rügement. Divisjoni koosseisus on relvur ja majandusohvitserid. Esimestele alluvad allüksuste relv-allohvitserid, teistele — majandusallohvitserid.

Divisjoni arsti asukoht baasil. Rongidel ja dessant-pataljoni juures nooremad arstid, allüksuste juures velskerid ehk sanitarid.

Divisjoni sidevahendiks muu seas kasutada raadiot, mootorrattaid, jalgrattaid ja talvisel ajal suuske. Laskemoona paigutamiseks kasutatagu kõik vabad nurgad ja isegi vabad magamiskohtade alused. Laskemoona olgu $\frac{1}{2}$ —1 tuleüksust rongil ja $1\frac{1}{2}$ tuleüksust baasil. Patariidel olgu alati käepärast (kahurplatvormidel) tarvilisel arvul pommitusmürske ning vähemal arvul eellaske-, gaasi-, suitsu-, valgustus- ja agitatsioonimürske.

VI. Meie s.-rongide tegevuse põhijooned, nende taktikaline juhtimine ja side.

Meie s.-rongide tegevuse põhijooned selgusid juba eelpool s.-rongide ülesannete ja organisatsiooni küsimuste vaatlemisel. Kordan vaid ainult tähtsamaid punkte. Meie s.-rongide tegevus olgu rajatud kiirusele, aktiivsusele, suurele tulejõule, vaenlase moraalsele mõjutamisele ning kindlale ja pidevale koostööle s.-rongi kõikide allüksuste ja s.-rongide

ning naabruses tegutseva jala- ja kahurväe vahel. Lennuvägi oma osava tegevusega võib pakkuda suurt abi s.-rongidele.

Juhtimine.

Tähtsam tegur sõjas on juhtimine. Juhtimise põhimõtteks olgu — saavutada maksimum tagajärgi miinimum vere, jõu ja materjali kuluga.

Juhtimine koosneb — otsuse võtmisest, otsuse edasiandmisest alluvatele ja selle täitmise järele valvamisest, alluvate õigeaegselt käskude ja korralduste täitmisest, alluvate poolt ülemate õigeaegselt informeerimisest ning juhtide isetegevusest ja enesealgatusest.

Tähtsam ja raskem punkt on otsuse võtmine. Kuidas otsuse võtmine peab sündima, seda väga hästi kirjeldab N. Reegi „Juhi otsus ja selle kujunemine“, mida igal juhul on soovitatav tähelepanuga läbi lugeda (uurida).

S.-rongide rügemendi ülem juhtimisega kooskõlastab oma alluvate osade tegevust, hoiab nendega pideva side, varustab laskemoonaga ja kõigi tarvisimisevaga, hoolitseb täienduse saamise ja selle nõuetekohase väljaõpetamise eest, korraldab evakuatsiooni ning juhatab rügemendi üldist lahingutegevust.

S.-r. divisjon moodustab taktikalise lahingüksuse. Sellepärast divisjoni ülema peal harilikult lasub s.-rongide tegelik juhtimine lahingus. Divisjoni ülem tegutseb kas saadud käsu või enesealgatuse põhjal. Tihti võib olukord nõuda ka rongi ülemate suurt enesealgatust.

Käsu juures on tähtis, et see oleks õieti s.-rongide võimete ja taktika kohaselt antud. Sellepärast on soovitatav, et võimaluse korral vastav s.-rongide juht või tema esitaja viibiks kõrgema käsundaja juhi juures käsu väljatöötamise momendil. Divisjoni ülema ülesandeid on luua sarnane side, et oma rongide vahel kokkupõrkeid ette ei tuleks. S.-rongide ülematel tuleb liikumise reegleid ja korraldusi täpselt täita ja kindlalt nende täitmise järele valvata.

Rongi ülem juhib rongi tegevust. Tema K. P. võiks olla ehitatud vedurile, kui vedur nafta küttega. Vastasel korral tema K. P. oleks kuulip. platvormil või tarviduse korral (lahingu ajal) esimesel suurtüki platvormil. Side K. P. ja rongi allüksuste vahel peab olema vähemalt kolmekordne. Patari ülem tarviduse korral valib omale V. P. rongist

eemal. Kinnisel positsioonil ja öösi peab rongilt väljapandud valvet suurendama.

Side.

Side soomusosades töötagu pidevalt, täpselt ja kiiresti. Ta olgu ehituselt ja tarvitamiselt lihtne, tarviliku kaugusulatusega, võimalikult automaatse ülesmäärimisega, maastikust, ilmastikust ja aas-taajast rippumatu ning tulest vähe rikutav.

Kasutamist leiavad järgmised sidevahendid: isiklik kokkusaamine, juhtiva koosseisu omajuurde kogumine, täpse kirjalliku käsu andmine, juhi enese väljasõit, telefon, telegraaf, raadio-telegraaf, sidelennukid, optilised sidevahendid (latern, lipp, „Lukas“-lamp, semafor, rakett, projektor, suitsu signaalid), akustilised (hää, ruupor, elektrikellad, sireenid, vile), käskjalad (jala, jalgratastel, mootorratastel, dresiinal), koerad ja tuvid.

Side normaalselt luua ülevalt alla ja vasakult paremale. Side teostamist lühidalt puudutasin eelmises peatükis. Et käesolevas loengute tsükli s.-rongide side üle on eriloeng ettenähtud, sellepärast side korraldamise juures pikemalt ei peatu.

VII. S.-rongide kasutamise väljavaated tuleviku sõjas.

Maailmasõjas tehnilised väed etendasid tähtsat osa ning leidsid vastavalt hindamist. Peale maailmasõda kuuleme isegi hääli, et tehniliste vägede peale ei tule vaadata nagu harilikule relvliigile, kes lahingus vähe kaasa mõjuda võib. Itaalia kolonel Cadorna oma kirjutuses „Tehniliste vägede ülesanded“, mis ilmus aprillil 1924. a. „Rivista di Artiglieria e Genio's“, pöörab tähelepanu ekslikkudele vaadetele, mis aset leidnud tehniliste vägede kohta. Muu seas ta kirjutab: „Kunagi pole puudunud tehniliste väeosade kasuliku tarvitamise võimalus: see ainult on olenenud ülesannete asjakohasest jaotusest üksikute relvliikide vahel. Viimane sõda rõhutas suurtükiväe ja tehniliste vägede kasutamise tarvidust. Hoolimata sagedasti ekslikule arusaamisele tehniliste väeosade ülesannetest, hoolimata nende juhuslikule ja ebakasulikule

tarvitamisele, on nende tähtsus siiski järk-järgult kasvanud.“

Meie soomusrongide organisatsioon paisus diviisini, mille töö, vähemalt osaliselt on tuttav meile kõigile. Vabadussõjaaegsete vastaste sõjakirjandus näitab, et meie s.-ronge ja nende dessantosi kardeti väga. See kartus ja lugupidamine on tänapäevani edasi kandunud. Alles eelmisel 1927. aastal kirjutatud „Справочник по броневому делу для комсостава всех родов войск“, lhk. 136., leiame Eesti soomusronglaste kohta:

„Личный состав бронепоездов, как офицеры, так и солдаты, составляются исключительно из кулацких и мещанских элементов, насквозь пропитанных патриотическим чувством к „своей республике“.“¹⁾

Ühtlasi meil on teada, et Nõuk.-Venes pööratakse tõsist tähelepanu s.-rongide arendamisele ning s.-rongide peale pannakse suuri lootusi. Ka Saksas on luuvi s.-rongide vastu tõusnud. Nende määrustik „Führung und Gefecht der verbundenen Waffen“ pühendab s.-rongide tegevusele ja nende omaduste kirjeldamisele tervelt kümme lehekülge. See lubab arvata, et tulevikus sakslased tahavad s.-ronge suuremal määral kasutada, kui Maailmasõjas.

S.-rongid on iseäranis tähtsad väike-riikidele.

VIII. Lõppsõna.

Vaatlesime lühidalt s.-rongide ülesandeid ja nende tegevuse põhijooni — eriti meie oludes. Selgus, et kuigi meie soomusrongid tuleviku sõjas ei etendaks nii tähtsat osa, kui Vabadussõjas, siiski soomusrongid jäävad meil väga tarvilikuks väeliigiks. Selle juures on tähtis allakriipsutada, et soomusronglastel tuleb vaadata soomusrongide, kui võimsa abiväe liigi peale, kelle jõudu suurendab kindel koostöö teiste väeliikidega. Õpi-me oma kaasvõitlejaid tundma, hindama ja vääriliselt lugupidama, — sellega kindlustame koostöö nendega.

¹⁾ S.-rongide isiklik koosseis, kui ohvitserid nii sõdurid, moodustatakse „kulakitest“ ja kodanilisest elemendist, kes läbi imunud patriotismist oma Vabariigi vastu.

Reamees Noor „pogris“.

Veste.

Kolm päeva, kolm päeva... keerutas mõte nagu nõiaratas rms. Noore peaaajudes. Ei minutikski ei saanud ta lahti piinavast ettekujutusest, et peab lähemal ajal kartseriga tutvust tegema. Natuke liiana tundus esialgu karistus sarnase väikse uinaku ta suuks. — „Korrapidaja olles said vaevalt silmad kinni vajuda,“ arutas ta „ning kohe oli kuri karjas.“ Raskena tundus teenistus, raskena kogu elu. Isegi uni, Noore alaline sõber, ei tundunud õhtuti nii magusana kui varemalt...

Juba mitmendat päeva valmistas Noor end eelseisva „paastumise“ vastu, õgides kokalt väljanoritud lisapalasi. Kaasteenijatelt omas ta viimase asjaolu tõttu õgija aunime.

Vangistuse aeg pidi lähematel päevadel algama. Kindlaks tõenduseks osutus kompanii kantselei laual asuv arreteerimise leht. Tihti võis näha rms. Noort kartseri ukse taga „luuret“ tegemas. Vististi püüdis ta eeltuleva elukorteriga lähemalt tutvuneda. Tema ja vangistus. Prr... külmavärinad võttis Noorel juba kartseri peale mõtlemine üle ihu käima. Siiski ei puudunud ka teatud uudishimu, teatud vahelduse lootus Noore südames.

Vanemalt kartseri „kandidaadilt“, nii nimetati tihti kinniistujaid, sai ta ühel õhtu-poolikul põhjaliku informatsiooni ning isaliku õpetuse kartseriasjanduse üle. Noorele awaldati saladus, kuidas vähemaid keelatud tarbeasju riietesse peita, kuidas kartseris suitsetada, et suits otsekohe lae alla läheks. Temale juhutati salajane asjade panipaik kartseri ahju peal, milleni küünis ainult suure vaevaga ning taburettide üksteise otsa ladumisega. Isegi kartseri võtme teisend, kellegi lukusepp-sõduri poolt valmistatud, usaldati Noorele. „Kongi minikul saapasse ära peita,“ sosistas avitaja. Kogu õpetuse vastutasuks pidi Noor informeerija püssi kaks nädalat puhastama. Käsi kokku lüües ning võtit tasku libiseda lastes, lahkus Noor nõuandja juurest.

Viimaks jõudis kätte „oodatud“ moment rms. Noorele. Täna pidi tema karistus algama ning alles 3 päeva pärast võis ta vabadusesse pääseda. Noor laadis end lõunalaua põhjalikult, otsis kokku omad viimased sendid ning ostis paki suitse. Suitsud kavatses ta õppimisedes — võtme abil — kuidagi viisi kartseri salajasse pa-

nipaika toimetada. „Kontrabandi“ esialgseks varjukohaks sai pesuruumi kapp.

Rms. Noorel õnnestas. Võtit tema suure saapa nina sees, kartseri paigutamisel, ei märgatud. Tumedalt ragis võti lukuaukus ning kaugenevad jalaastumised kuulutasid kartserisse paigutaja äraminekut. Noor oli üksi. Üksi terve maja alumises korras, kus asusid aidad, pesuruum ning kartser. Noor vaatas ringi. Esialgul tundus ruum tühjana ja õudsena, kuid peagi hakkas ta uues elukorteris kohanema. Proovis voodit, katsudes viimases lamada küll küljeli, siis seljali ning lõpuks isegi kõhuli. Kõva mis kõva. Kuidagi viisi ei olnud hea. Iseäranis valus tundus peal pärast harjumist pehme padjaga. Ta jäi lõpuks seliti lamama, käed vaheliti pea all. Noor laskis pilgu ruumis ringi käia. Trelidega varustatud aken, väike lauake, veekruus — käisid ta silmade eest läbi. Pilk jäi peatumata ruumi nurgas asuvale ahjule. Tärgas meele saadud õpetus ja tahtmata kiindus pilk ahju plekk-kattcle, mille all saladuslik asjade panipaik pidi asuma. Otsus Noore peas valmines. Võti mis kogu aeg saapa sees jalga pigistas, oli tarvis ahju otsa toimetada. Ta tiris voodi ahju äärde ning tõstis viimasele laua. Lauale, kõrguse lisaks, upitas ta tabureti. Soovitav kõrgus oli saavutatud. Ta tõmbas saapad jalast ning võti suus algas rasket ronimist püramiidile. Ronimine oli raske ning kukkumise hädahuga, kuid võti pidi, maksu mis maksab, ahjule saama toimetatud. Noor ajas end ehituse tipus sirgeks. Vabalt ulatasid käed ahju plekk-katteni. Vaevaga kangutas ta viimase ülesse ning parajasti kui võtme ahju peale asetasku, kuulis koridoris liginevaid samme. Korrapidaja — sähvas Noorele kui täagihoop pähe. Hirmuga kaotas ta tasakaalu ning lendas kogu oma ehitusega põrandale. Uks avanes ning sisse astus õhtuse söögi tooja. Heameele muige näol ajas Noor end maast lahti ja võttis vastu oma õhtueine, mis koosnes kolmest „roast“: leib, vesi ja sool.

Hirm oli olnud asjata. Noor vedas voodi endisele asukohale. Laua ja tabureti, mis kukkumisega ümber olid läinud, tõstis ta jalule ning istus viimasele. Närides leivakanikat piilus ta vargsi, nagu ikkagi veel kartes, ahjule — kus asus kõikvõimas päästja — võti... Tuled süüdati põlema. Rms. Noor lõ-

petas söömise. Istus laua äärde ning kat-
sus lugeda kaasavõetud „Sisemäärustikku“.
Lugemine ei tahtnud ega tahtnud edeneda.
Midagi nagu tundus puudu. Suhu kogu-
nes sülg. Suitsu — õigus, suitsu ei olnud
ta õhtupoolikul veel maitsenud. Noor ku-
jutas ette, kui mõnus oleks praegu, peale
viletsat õhtusööki, veidi paberossi popsu-
tada. Oleks kas või teistest järele jäänud
„koni“ otsake, sellegagi oleks ta rahul. Aga
midagi ei olnud parata. Ta pidi ootama
ööd, et siis salajasele suitsu luurkäigule
minna.

Tuled kustutati. Noor jäi pimedusesse.
Õudne tundus üksinda — kõigist lahus.
Lesides voodis, rullikeeratud käterätt pea
all, kuulis ta selgesti kuidas hiir ahju otsas
krobistas. „Ega ta kurivaim ometi võtit
minema tassi,“ sähvas Noorele meelde. Oli
ju varemalt kusagilt lugenud kuidas hiired
lääkivaid asju oma pesadesse tassivad. Ühe
hüppega oli Noor voodist väljas ning järg-
misel silmapilgul pörutas ta kahe käega
vastu kartseri ahju. Krõbin vaikus. „Põ-
genes“, muheles Noor. Aeglaselt, lohise-
vate sammudega, lähenes ta voodile ning
heitis uuesti pikali. Pika väherduse jä-
rele — ühelt küljelt teisele — uinus...

*

Noor ehitas „paabeli torni“ uuesti ning
võttis ahjult võtme. Tuld põlema süüta-
mata avas ta ukse ning kikivarvul — kui
kodukäija — lipsas pesuruumi. Tuhnis
välja suitsud ning tikutopsi ja pani „tung-
la“ suus tolmama. Kui hea, kui maitsev
tundus keelatud vili — suits. Ta süütas
teise — siis kolmandama suitsu. Kogu
ruumi täitis maani ulatav suitsuvine. Noor
aga ahmis suitsu sisse ja laskis teda siis

välja küll suust, küll ninast, nagu väikene
„susla“. Silmad hakkasid vett tilkuma —
nagu kevadel räästad ning peakolu käis
ringi kui mõni kiirelt töötav veskiratas.
Umbes pool tundi „käristas“ Noor suitsu,
siis sai tal villand ning hakkas kartseri
tagasi hiilima. Avas koridori viiva ukse —
võti näpus. Esimese ehmatusena arvas Noor
viirastust nägevat. Silmad pärani, suu
lahti jäi ta ukse ees seisvale korrapidaja
veltveebile otsa vahtima.

„Kes te olete,“ küsis viirastus.

„Mi... mi... mina... olen... sõdur,“ piik-
sus Noor vastuseks.

„Sõdur, seda ma näen, aga mis luusi-
mine see nii hilja öösel veel on?“ päris
kimbutaja.

„Käisin... väljas... kõht...“ sai Noor tu-
diseva lõuaga vastata, kui veltveebel vahele
mõirgas: „Stop, mis võtit te seal näppude
vahel keerutate? Olete mõni aidalõhkuja?
Vastake?“

„See... o...o...on minu... kasti võti,“ pu-
distas Noor.

„Hahaha...“ hirvitas nägemus. „Kasti
võti. Arvan, see on värava ehk ukse oma.
Lähme seda imekasti kaema. Ümberpöörd.
Käies...“

Rohkem Noor ei kuulnud. Tume valu
kogu kehas äratas ta. Avades silmi leidis
ta end lamavat kartseri põrandal voodi
kõrval. Kõrvus kõmas selgesti veltveebli
käratus „Ümberpöörd“. Noor oli end voo-
dis keerates põrandale veeretanud. „Hea,
et unes oli,“ mõmises ta ning sinelit üle
pea kiskudes pugese uuesti koikusse. Suitsu
ei usaldanud enam tooma minna, nii hirmu-
äratavalt mõjus unenägu.

—K—F—

Vastused küsimustele.

1. K ü s i m u s: Kas on praeguste sea-
duste põhjal õigus rahukohtunikul või ra-
hukogul karistada tegevteenistuses seisvat
ohvitseri mingisuguse süüteo eest, või käi-
vad nende süüdistuse asjad Sõjaringkonna-
kohtu alla?

V a s t u s: Sõja koht. sead. prg. 244
ja Kr. kp. sead. prg. 219 põhjal alluvad
tegevteenistuses seisvad ohvitserid süüte-
gude puhul, mis korda saadetud teenistuses
olemise ajal — Sõjaringkonnakohtule, mit-
te kodanlisele kohtule. On kodanline ko-
hus sarnast asja arutamisele võtnud, tuleb
kaebealusel — ohvitseril paluda nimetatud

prg. prg. põhjal asja kodanlises kohtus lõ-
petada.

2. K ü s i m u s: Kas on õigus ohvitseril,
kes teenis kuni 1. oktoobrini 1928. a.
soomusrongide õppekompaniis kursuse
ohvitserina palgaga 140 kr. kuus, saada
peale koosseisude kitsendamist, kui tema
on ümberpaigutatud rühma ülema kohale,
kus palk väiksem, oma endist palka R. T.
4 — 1927. avaldatud seaduse põhjal edasi?

V a s t u s: Küsimus on lahendatud Va-
bariigi Valitsuse otsusega 19. veebr. 1929.
a. nr. 20, mis kõlab järgmiselt: „Lubada
kõigile kaitseväes teenivatele ohvitseridele,

sv. ametnikkudele ja nende kohtadel teenivatele riigiteenijatele, kes 1-st oktoobrist 1928. a. maksmapandud kaitseväe üksuste ja asutiste koosseisude vähendamise tõttu madalamatele ametikohtadele määratud, maksta palka ja korterivarustuse raha nende endise ametikoha järgi kolme kuu jooksul edasi.“

3. Küsimus: Attesteerimise seadlus näeb ette, et kaebust võib avaldada mitte rahuloldavaks tunnistatud attestatsiooni puhul; aga kas võib rahuloldavaks tunnistatud attestatsiooni puhul kaebust avaldada, kui on võimalik esile tuua andmeid, et attestatsiooni peale on isiklistel põhjustel sihilikult mõju avaldatud?

Vastus: Attesteerimise seadluse prg. 39 põhjal (R. T. 1 — 1924. a.) võib kaebust tõsta ainult mitterahuloldavaks kinnitatud attestatsiooni puhul ja kaebuse põhjal võib ainult sarnane attestatsioon muudetud saada. Sihilikkuse ilmsiks tulekul attestatsiooni kokkuseadmisel talitatakse prg. 43 ettenähtud korras.

4. Küsimus: Kas üleajateenija, kes teeninud 4—5 aastat, on õigustatud saama puhkust korraga kaks kuud, kui möödunud aastal korraline puhkus (1 kuu) teenistusekohuste täitmise tõttu saamata jäi?

Vastus: Üleajateenijate teenistusseadluse prg. 20 põhjal (R. T. 19 — 1928. a.) antakse üleajateenijatele puhkust samadel alustel ja korras, nagu ohvitseridele. Ohv. teenistuskäigu seadl. prg. 179 ja 180 järele (R. T. 37/38 — 1924. a.) võib ohvitseri, kes vähemalt 1 aasta jooksul puhkust saanud ei ole, lubada vahetpidamata kahekuulisele puhkusele, kui teenistuse huvid selle all ei kannata.

5. Küsimus: Kas üleajateenijad, kes elavad väljaspool kasarmut, on kohustatud käima arstlisel ülevaatusel Sisemäär. prg. 695 põhjal?

Vastus: Sisem. prg. 695 ettenähtud arstlisele ülevaatusel kuuluvad kõik üleajateenijad — allohvitserid, ka need, kes väljaspool kasarmut elavad.

6. Küsimus: Kas kaitsevälased on kogukonna maksudest vabad. Jaataval korral — missuguse seaduse alusel?

Vastus: Kaitseväe teenistuse seaduse prg. 35 põhjal (R. T. 43 — 1926. a.) on alalises kaitseväes teenivad kaitsevälased teenistusaja kestusel vabastatud kogukonna heaks võetavast isikumaksust.

7. Küsimus: Kas on üleajateenijal õigus saada teenistusse üleviimise puhul

ühest linnast teise ühekordset tasu poolekuu palga suuruses?

Vastus: Üleajateenijate teenistusseadluse prg. 24 põhjal (R. T. 19 — 1928. a.) saavad üleajateenijad ametsõitide tasu ühistel alustel riigiteenijatega. Riigiteenijate ametsõitide tasuseaduse prg. 7 järele (R. T. 113 — 1921. a.) saavad riigiteenijad ümberpaigutamise puhul tasu nende senise ameti poolekuu palga suuruses. Järelikult on see õigus ka üleajateenijatel.

8. Küsimus: Kas üleajateenija on õigustatud R. T. 20. s. a. avaldatud sellekohase seaduse põhjal, ühistel alustel teiste riigiteenijatega, saama teenistusvanuse tasu. Jaataval korral, kas kaob ära üleajateenijatele iga kolme aasta järele antav ühekordne toetus?

Vastus: Riigiteenijate teenistusvanuse tasu seaduse põhjal maksetakse teenistusvanuse tasu kaitsevällastest ainult ohvitseridele, ametnikkudele ja nende kohustetäitjatele. Üleajateenijad selle seaduse alla ei käi ja nemad saavad ka edaspidi üleajateenijate teenistusseadl. prg. 19 ettenähtud lisatasu.

9. Küsimus: Missuguse pensioni seaduse alla kuuluvad tegelikult kaitseväe-teenistuses viibijad üleajateenijad?

Vastus: Üleajateenijate pensioni saamise õiguse kohta maksab R. T. 26/27 — 1920. a. väljakuulutatud „rahvavälaste ja nende perekondade pensioni seadus.“

10. Küsimus: Kas on kompanii veltveebliil õigus kui ta kompaniist lahkub oma asetäitjaks jätta üleajateenijat ja olemat või varahoidjat?

Vastus: Vaata „Sõdur“ nr. 20/21/22 — 1928. a. lhk. 1096.

11. Küsimus: Kas vahiüksustes valvuritena teenivatele üleajateenijatele on lubatud teenistusest vabal ajal erariideid kanda?

Vastus: On lubatud — „juhtnõõrid ohvits., sv. ametn. ja üleajateenijate vormi kandmise kohta“ prg. 31 põhjal — Sõmini ksk. nr. 332 — 1924. a.

12. Küsimus: Kas on kõik seadused, seadlused ja määrused, mis puutuvad üleajateenijate kaitsevälaste teenistuskäiku täiel määral maksvad ka reserv. sv. ametniku kohta, kes üleajateenija kohale teenistusse astunud ja missuguseid aastme tunnusmärke on ta kohustatud kandma?

Vastus: Üleajateenijate teenistusseadlus ei loo mingit erandit ega eesõigusi sv. ametnikkude kohta, kes üleajateenijana

teenistusse astunud. Viimane omab kõik üleajateenijatele ettenähtud õigused ja kohused. Auastme eraldusmärgid on temal — administratiiv kohal — ameti järele, riivikohal — aukraadi järele, mida ta tegelikult omandab.

13. Küsimus: Kuidas võib kaitseväelane tõendada oma teenistust end. Vene sõjaväes, kui teenistusdokumendid revolutsiooni ajal polgu kantseleis on ärapöletatud. Vabadussõja ajal astus tema Eesti sõjaväe teenistusse, kusjuures kolm kaitseväelast tõendasid, et tema vene ajal kauaegse sõjaväe ametnikuna teeninud oli?

Vastus: Küsimus on lahendatud „juhtnõõridega ohvitseride ja ametnikkude teenistuslehtede korraldamiseks“, mis avaldatud Sõmini ksk. nr. 470 — 1925. a. Jutnõõride prg. 3 järele tulevad dokumentide puudusel andmed tõendada allkirjadega kahe ustava isiku poolt, kes iga üksiku andme tõelikkust valmis on vande all kinnitama, äratähendades alust, mille põhjal nad seda teha võivad.

14. Küsimus: Kas üleajateenija on õigustatud saama täit palka haigemajas ja tervisparanduse puhkusel oleku aja eest, mis kestab rohkem kui üks kuu, kui haigus on saadud teenistuskohuste täitmisel haavamise tõttu?

Vastus: Üleajateenijate teenistusseadluse prg. 22 ja riigiteenistuse seaduse prg. 29 põhjal (R. T. 149 — 1924 a.) saab üleajateenija haiguse tõttu teenistusest eemaldamise puhul teenistustasu esimese kuu jooksul täiel määral ja järgmiste kuude jooksul $\frac{2}{3}$ suuruses igal juhtumisel. Seadus ei tee erandid teenistuskohuste täitmisel saadud haiguse juhuse kohta.

15. Küsimus: Kas võib ühisköögis korrapidajaks määratud saada üleajateenija?

Vastus: Eitav. Sisemäär. prg. 539 järele määratakse kõigi korrapidajateks ainult ajateenijad allohvitserid, kapralid ja paremad reamehed.

16. Küsimus: Missuguses vahekorras riigiga on väeosa poolt sõdurite pesu pesemiseks palgatud päevatöölised arstiabi ja haiguskindlustuse alal?

Vastus: Arstiabi saavad riigiasutustes töötavad töölised „ajutiste kodukorra määruste valitsusasutustes töötavate ametnikkude ja töölise haiguse korral kindlustamise kohta“ (R. T. 26/27 — 1920. a.) alusel. Päevatöölise suhtes tuleb eriti silmas pidada eriti määr. prg. 2

täh. 1. Töö juures tekkinud tervisriikete puhul on töölised õigustatud saama pensioni tööstuslike töö seaduse (V. S. K. XI k.) peat. VIII ja Riigiasutustes ja ettevõtetes töötavate töölise pensioniseadus (R. T. 23 — 1926. a. ja R. T. 33 — 1929. a., art. 247) alusel.

Haigekassades töölise kindlustamise kohustuse alla riigiasutused ei kuulu.

17. Küsimus: Kas politsei on õigustatud üleajateenijatekogu kasiino ruumides kontrollima kogu külalisi?

Vastus: Eitav. Kv. üleajateenijatekogude põhikirja (R. T. 112 — 1927. a.) prg. 1 põhjal on üleajateenijatekogu kaitseväge asutus, millepärast üleajateenijatekogu kasiino tuleb lugeda kuuluvaks kaitseväge ülemuse võimupiirkonda. Kr. Kp. S. prg. 1237 põhjal sõjaväe ülemuse võimkonda kuuluvates kohtades politsei ülesandeid süütegude jälgimise alal (Kr. Kp. S. prg. 250—261) täidab sõjaväeline ülemus. Sellega kooskõlas garnisoni määrustiku (R. T. 19 — 1929) prg. 341 määrab, et politseivõimud pääsevad väeosa piirkonda seal maksmapandud üldise korra järele ja võivad seal järelevaatust või läbiotsimisi toimetada ainult väeosa ülema teadmisel ja väeosa esindaja juuresolekul (vt. ka Kr. Kp. S. prg. 1242).

18. Küsimus: Kas distsiplinaar kompaniis karistust kandvad sõdurid on õigustatud saama perekonna abiraha?

Vastus: Eitav. S. S. K. prg. 209 põhjal vahi all olevad sõdurid ei ole õigustatud palka saama. Perekonna abiraha seaduse (R. T. 1/2 — 1923 ja 53 — 1927) järele perekonna abiraha saamise õigus on seotud palga saamise õigusega. Sellespärast peab arvama, et distsiplinaar kompaniis karistust kandvad, kui vahi all viibivad, õigustatud ei ole perekonna abiraha saama.

19. Küsimus: Kas võib riigiametnikku eeluurimise alla sattumise pärast teenistusest vabastada?

Vastus: Eitav. Riigiametniku teenistusest vabastamine võib sündida ainult riigiteenistusseaduse (R. T. 149 — 1924) prg. 39 loetletud asjaolude olemasolul või prg. 42 korras (R. T. 117/118 — 1925) — Vabariigi Valitsuse võimuga. Eeluurimise alustamine riigiametniku vastu ei ole seaduses ettenähtud teenistusest vallandamise põhjusena. Küll võib ametisse määrav ülemus eeluurimise alla sattunud riigiametnikku ametkohuste täitmisest kuni kohtuotsuse jõusse astumiseni või süüdis-

1-se soomusrongi rügemendi näitetrupp.

Keskel: Kpt. P. Villemi ja näitejuht n. a. o. F. Pungar.

fuse asja lõpetamiseni (riigit. sd. prg. 41) ajutiselt tagandada (eemaldada).

20. Küsimus: Kas üleajateenija võib tegelikust kaitseväeteenistusest vabastamise palvega esineda ka enne üheaastase teenistusaaja lõppu ja kas ülemusel on õigus üleajateenijat, kes kaks kuud enne teenistusaasta lõppu vabastamise palve esitas, kinni pidada ka peale üheaastase teenistusaaja lõppu?

Vastus: Üleajateenija võib teenistusest vabastamise palvega esineda igal ajal, kuid teda vabastada võib ülemus enne aasta väljateenimist ainult tingimusel, kui ta leiab, et kaitseväge huvid selle all ei kannata (üleajateenijate teenistuseseadluse prg. 13 p. 2 — R. T. 19 — 1928). On aga üleajateenija teenistusest vabastamise palve esitanud vähemalt kaks kuud enne aastase teenistusaaja lõppu, siis tuleb tema teenistusest vabastada teenistusaasta lõpul ning ülemus ei ole mitte õigustatud teda kauem kinnipidama, sest kahekuulise kinnipidamise algus tuleb lugeda vabastamise palve esitamise päevast arvates.

21. Küsimus: Kas võib üleajateenistusse võtta sundaja ärateeninud isikuid, kes ei ole veel saanud 20 a. vanaks?

Vastus: Jaatav. Põhiseaduse prg. 27 järele, millega positiivselt äramäära-

takse valimisõigus, ei ole hääleõigust kodanikkudel, kes ei ole veel saanud 20 aastat vanaks. Üleajateenijate teenistuseseadluse (R. T. 19 — 1928) prg. 9 p. 4 ei luba üleajateenistusse võtta isikuid, kel ei ole Riigikogu valimisseaduse järele hääleõigust.

Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seadus (R. T. 16 — 1926) ei määra mitte hääleõiguse olemise tingimused positiivselt, vaid määrab ära, missugustel asjaoludel kodanikud põhiseaduse prg. 27-ga neile antud hääleõigusest ilma jäävad (§ 4). Tekib küsimus, kas üleajat. teen. sdl. prg. 9 p. 4 lubab teenistusse võtta ka isikuid, kellel alaeasuse tõttu ei ole hääleõigust. Kuna üleajat. teenistuseseadluse prg. 9. p. 4 räägib hääleõigusest ilma jäämisest Riigikogu valimisseaduse järele, mitte aga valimisõiguse olemisest põhiseaduse järele, peab arvama, et seadluse õige mõte on keelata üleajateenistusse vastu võtta isikuid, kelle valimisõigus on kitsendatud valimisseaduse järele. Sellepärast tuleb arvata, et üleajateenijate teenistuseseadlus ei takista üleajateenistusse võtmast isikuid, kes ei ole veel saanud 20 a. vanaks.

Sõjaväelisi teateid.

Prantsuse sõjaväe korterverarustus.

Prantsuse sõjaväe korterverarustuse teenistuse funktsioonid oleksid kokkuvõetult järgmised:

- kasarmute ning muude sõjaväele tarvilikkude ehitiste püstitamine, sisseseadmine, remonteerimine ja korrashoidmine;
- sõjamineeriumi korraldusse antud maalalade ja muude kinnistute valitsemine;
- väeüksuste varustamine magadisesemetega, küttega, valgustusega ja veega.

Need funktsioonid ei lasu ühe asutise õlgadel. Küsimuste lahendamisest võtavad osa sõjaväe juhid, mitmed eriteenistused ja väeosad.

Sõjaväe juhtide kohuseks on korterverarustuse teenistuse juhtimine ja kontrollimine. Eriteenistused ja väeosad on täidesaatsvad organid.

Inseneriteenistuse peale on pandud:

- kasarmute ning muude väeüksuste paigutamiseks tarvilikkude hoonete ehitamine ja sisseseadmine;
- kasarmute ja nende juure kuuluvate hoonete kapitaalremondi teostamine;
- sõjamineeriumi korraldusse antud maalalade ja kinnistute valitsemine.

Eriotstarveteks määratud ehitiste püstitamine, sisseseadmine, remonteerimine ja korrashoidmine on vastavate eriteenistuste hooleks. Selleks on igal eriteenistusel omad ehitusorganid.

Intendantuuri ülesandeks on:

- väeüksuste varustamine magadisesemetega, küttega ja valgustusega;
- väeüksuste varustamine laagriga;
- väeüksustele vastavate rahanormide assigneerimine.

Väeosa mureks on hoonete, mööbli, inventari jne. korrashoid ning jooksva remondi tegemine.

Korterverarustuse teenistuse üldjuhiks on sõjamineer. Ta viib täide omad tähtsaks sõjamineeriumi vastavate departemangude ja korpuseülemate kaudu.

Korterverarustuse teenistust kohapeal juhivad korpuseülem vastavate ringkonnavalitsuste ning diviisi, garnisoni või väeosa ülemate kaudu.

Korpuseringkonna valitsustel on omad kohalikud organid. Viimaste ülesandeks on varanduste valitsemine ja arvelpidamine kohapeal ning väeüksuste varustamine. Rohkem arenenud on inseneri- ja intendandivalitsuse kohalikud organid. Insenerivalitsusel on, näiteks, 1—4 kohalikku direktiooni ja mõnedes garnisonides ka kohalikud jaoskonnad.

Kasarmute ja hoonete otsekohene valitsemine lasub väeüksuste õlgadel. Iga väeüksuse koosseisu kuulub kasarmuohvitser ja tema abi allohvitseride hulgast. Abi täidab varahoidja, aidamehe ja kirjutaja kohuseid. Kui mõnel väiksemal väeüksusel puudub kasarmuohvitser, siis täidab tema kohuseid lähema väeosa kasarmuohvitser.

Igas garnisonis moodustatakse kasarmukomisjon järgmises koosseisus: esimees — garnisoni ülem või garnisoni major; liikmed — kohaliku inseneriorgani ülem või esindaja, kohaliku intendandi esindaja ja sõjaväe arst ühest garnisoni väeosast. Komisjoni koosseisust võib hääleõigusega osa võtta asjaomase väeüksuse ülem.

Kasarmukomisjon mängib tähtsat osa garnisoni elus. Ta kooskõlastab kõik kohalikud korteri küsimused ja kõrvaldab väeüksuste vahel tekkinud lahkemid.

Kasarmukomisjon harutab ja otsustab järgmised küsimused:

- väeüksuste sooviavaldused ruumide otstarbekohasema kasutamise kohta;
- väeüksuste poolt esitatud ruumide suurendamise või kordaseadmise kavad;
- väeüksuste korteritesse paigutamise küsimused, mis puudutavad mitme väeosa huviseid;
- garnisoni väeüksustele tarvilikkude hoonete või maalalade üürimise ja hindamise küsimused.

Sooviavaldused ruumide kasutamise kohta kasarmukomisjon harutab läbi ja otsustab ükskord aastas — 1. kuni 15. novembrini. Selleks ajaks garnisoni väeüksused esinevad motiveeritud sooviavaldustega. Teiste küsimuste otsustamiseks kasarmukomisjon võib tulla kokku igal ajal korpuseülema loal.

Kasarmukomisjoni otsused esitatakse korpuse ülemale insenerivalitsuse kaudu ainult siis:

- kui otsuste teostamine nõuab kulude tegemist, milleks kohalikkudel organitel puuduvad vastavad summad;
- kui otsuse teostamisel tuleb teha suuremaid kõrvalekaldumisi kinnitatud kavadest;
- kui üks asjaomane pool protesteerib tehtud otsuse vastu.

Kõik teised kasarmukomisjoni otsused viiakse viibimata täide ilma korpuseülema sanktsioonita.

Kasarmukomisjonilt saadud esitised korpuseülem otsustab temale sõjamineerilt antud võimupiires. Küsimused, milliseid korpuseülem otsustada ei saa, esitatakse sõjamineerile.

Põhikokkumendiks, mis annab õiguse väeüksustele teatud ruume kasutada, on sõjamineerilt kinnitatud „ruumide jaotamise tabel“. Selles tabelis ei tohi keegi teha muudatusi sõjamineeril loa.

Väeüksuse kasutada antud ruumid jaotab allüksustele väeüksuse ülem. Seejuures aga ei tohi ta teatud otstarbeks määratud ruume teisiti tarvitada, kui seda ettenäeb sõjamineerilt kinnitatud ruumide jaotamise tabel.

Ruumide jaotamise tabelite kavad seab kokku inseneriteenistus kasarmukomisjonide ja väeüksuste osavõtul. Kavadele lisatakse juure täpsed andmed kõikide ruumide mahutuse kohta. Garnisonid esitavad omad kavad korpuseringkonna insenerivalitsusele. Viimane töötab läbi saadud materjalid, seab kokku ruumide jaotamise kava ringkonna ulatuses ja esitab selle korpuseülemale. Korpuseülem esitab kava ühes oma arvamistega sõjamineerile kinnitamiseks.

Raha assigneerimine uute ehitiste püstitamiseks, hoonete ümberehitamiseks ja kapitaalremondi tegemiseks on leib sõjamineerilt.

Sarnaste ehitustööde kavad seatakse kokku kohapeal, harutatakse läbi kasarmukomisjonides ja saadetakse vastavatele ringkonnavalitsustele läbi-õõtamiseks. Ringkonna ehitustööde kavad korpuseülem esitab sõjamineerile kinnitamiseks vastavate sõjamineeriumi departemangude kaudu.

Kõikide sõjamineeriumi päralt olevate ehitiste jooksva remondi ja korrashoiu teostamiseks on loodud niinimetatud „kasarmufond“. Sellest fondist assigneeritakse korpuseülemate käsutusse teatud summad.

Korpuse kasarmufond kantakse ringkonna insenerivalitsuse arvele.

See fond jaguneb kahte ossa. Üks osa eraldatakse insenerivalitsuse korraldusse nende tööde teostamiseks, mis ei kuulu väeüksuste kompetentsi, ja mitmesuguste ettenägemata kulude katmiseks. Teine osa jagatakse garnisonidele ja väeüksustele hoonete jooksva remondi ja korrashoiu teostamiseks. Insenerivalitsuselt kokkuseatud kasarmufondi jaotamise kava kinnitatakse korpuseülema poolt.

Seega väeosa saab iga aasta hoonete jooksva remondi tegemiseks teatud summa, mille suurus oleneb hoonete seisukorrast. Selles mõttes hooned jagunevad kuude liiki. Assigneeritud summad arvatakse väeosa kasarmufondi. Inseneriteenistuse organitel on õigus kontrollida kasarmufondist tehtud kulusid, kuid nad ei tohi endid segada väeosa poolt ettevõetud töödesse. Kui aga väeosa pöördub inseneriteenistuse poole tehnilise

kaasabi saamiseks, siis need on kohustatud seda andma.

Kasarmufondi arvel väeosa teeb hoonete jooksva remondi ning parandab ja uuendab mööbli, inventari jne. Fondi ülejäägid jäävad väeosa korraldusse ja ei mõju järgneva aastaks assigneeritava summa suuruse peale. Kui ettenägemata asjaolude mõjul (tulekahju, veeuputus jne.) ei jätka kasarmufondi summe, siis väeosa võib paluda lisakrediiti.

Kasarmufondi süsteem paistab silma oma paenduvusega. Fondi summad on väeosa kasutada. Väeosa käed on vabad. Ta remonteerib hooned ja ruume ning kohendab ja uuendab mööbleid ja inventari oma äranägemise järele tegeliku vajaduse piires. Kõik tööd teostuvad kokkukohiu tähe all. Kokkukohitud summad jäävad väeosa korraldusse. Kr-m.

Sõjakirjandust.

Prantsusmaa.

Revue militaire française

nr. 92 — 1. veebruar 1929. a.

„Montdidier, 8. august 1914. a. 42. diviis“. Autor, kolonel-leitnant Grasset, kirjeldab 42. diviisi osade asumist kallaletungi lähtealusele. Huvipakkuv on see osa sõdurite hingeele uurijale. Kästud oli lähtealusele asumise hoida täielikku vaikust. Rääkimine ja suisetamine olid keelatud. Sõdurid liikusid peaaegu kikivarvul. Närvide pingutus oli äärmiselt tugev. Samal ajal aga positsioonidele asuva suurtükiväe materjaalosa tegi hirmsat müra, mis üldiselt vaikselt ööl pidi olema kaugele kuulda... Huvitavad on siin sõdurite omavahelised tagasihoidud sosistamised: „Kas nad (vaenlane — R. Tck.) tõesti ei kuule...“ Hingeeuliselt väga omapärane seisukord. Sõdur teeb kõik, et võimalikult kuulmatult pääseda määratud kohale — materjali ei saa aga selleks sundida. Siit siis ka kahtlus sõduri hinges... kas tema püüdmisest, täita vaikimiseks antud käsku, on ka asjale kasu?...

„Vanast ja uuest tervishoiu määrustikust“. San.-kindral Uzac kirjeldab abinõusid, mis võeti tarvitusele sõjaväes, Maailmasõja kestvusel, tüüfuse ja grippi vastu võitlemiseks.

„Napoleoni traagiline tund. Tema vahiallolek Antibes fortis (6.—20. augustini 1794. a.). Kindral Camon'i sülest.

Pärast Tuloni võtmist inglastelt 19. detsembril 1793. a. määrati Napoleon, tolajal suurtükiväe kapten, kellel olid suured teened eelnimetatud operatsiooni edurikkal läbiviimisel, brigaadi kindralina suurtükiväe ülemaks Itaalia armee juure. Juba kaks aastat olid prantslaste Itaalia ja Alpide armeed tagajärjetult võidelnud Sardiinia kuninga armeeaga. 21. mail 1794. a. esines Napoleon ettepanekuga, ühendada mõlemad armeed (Itaalia ja Alpide) ühise juhatus alla ja sundida aktiivse tegevusega Sardiinia kuningat vastu võtma temale Prantsusmaalt esitatavaid nõudmisi. Revolutsiooniline Päästekomitee Pariisis ei tunnustanud küllaldast usaldust Napoleoni kavatsuste vastu ja teda süüdistati

isegi äraandmises. Ühes Napoleoni kava tagasilükkamisega järgnes Pariisist käsk ka Napoleoni vahialla võtmiseks ja ta paigutamiseks Antibes'i forti. Alles sõprade eestkostmisel läks tal korda sealt ja võib olla ehk isegi guiljotini alt vabaneda 20. augustil, s. o. peale 14-päevast vahiall olemist.

„Kriisipäev saksa III armees“. (Kolonel Rozet.) Lahingepisood piiriäärsest lahingust 1914. a.

„Prantsusmaa anduvus asumaade soetamisele“. Autor annab ajaloolise ülevaate prantsuse asumaade tekkimisest, nende poliitilisest juhtimisest ja nende osast Prantsusmaa sõja- ja majanduspoliitilises elus. Autor tähendab, et Prantsusmaal olevat alati puudunud asumaade soetamiseks teatud anduvus ja isegi anne asumaade poliitika ajamiseks. (Artiklil on järg.)

Sõjakirjandust.

Uudiseid välisriikide sõjavägedest. R. Tck.

Latvija.

„Artilerijas Apskats“ nr. 1/2 — 1929., Läti Suurtükiväe Inspektuuri väljaanne. VIII aastakäik.

Kindral Ed. Kalninh: „Kahurväe taktika“ (järg). Lõpetades eelmises numbris toodud kirjeldust kaeviku-suurtükide kohta, autor toob ülevaate Maailmasõjas Prantsuse, Inglise, Saksa ja Vene vägedes tarvitavatest kaeviku-suurtükidest.

Pikemalt peatub autor eripeatükis jalaväe suurtükide juures. Juba esimesed sõjapäevad Maailmasõjas näitasid, et jalavägi ilma suurtükideta on üsna võimetu. Kuna suurtükivägi tihti küllaldaselt ei suutnud toetada jalaväge, peamiselt liikumisel, tuli jalaväes tarvitusele võtta eri-suurtükid. Sakslased hakkasid seks otstarbeks kasutama kerget miinipildujat, kuna prantslased ja inglased võtsid tarvitusele 81 mm Stokes'i müüseri ja 37 mm suurtüki. Kõige täiuslikumaks praegusaja jalaväe-suurtükiks tuleb arvata Shkodi tehastes, Tshehhoslovakkias,

konstrueeritud 70 mm kahurit, mis kaalub kõigest 157,5 kg; tuleulatavus 2550 m. Rännakul veetakse kas hobuse seljas või eri-kaherattalises kaarikus. Vaenlase tule all kergelt ümberpaigutatav 2 inimesega, kuid lahtivõetult kantav 5 inimesega. Soomusmasinate tulistamisel asetatakse suurtükile teine tagavara toru, kal. 32 mm, mis kaalub kõigest 19 kg. Tulistades sellest 0,5 kg raske soomusepurustamise granaadiga, 600 ms algkiiruse juures, võib purustada 500 m kauguselt 22 mm ja 3000 m kauguselt 11 mm paksu soomuse, 90° tabavusenurga juures; kuid 60° tabavusenurga juures purustamisevõime vastavalt väheneb 13 mm kuni 7 mm. Kuna 81 mm Stokes'i müüser ja 37 mm suurtükk kui tehniliselt nii ka taktikaliselt üksteisest väga erinevad, siis Prantsuse sõjaväes neid kasutati koos; 1 suurtükk ja 2 müüserit kujundasid rühma, mis seisis patüli käsutuses. Pärastpoole rühmad nimetati ümber gruppideks ja anti kõik (3) rügli käsutusse.

Lennukite vastu võitlemiseks tarvitavate suurtükkide ülevaates näitab autor, missugust edu sel alal Maailmasõjas saavutatud. 1916. aastal prantslased suurtükitelega hävitasid 20 saksa lennukit, 1917. aastal 120 lennukit, kusjuures iga lennuki hävitamiseks kulus keskmiselt 11.000 mürsku. 1918. aastal hävitasid sel teel 220 lennukit, kulutades igapähe jaoks keskmiselt 7200 mürsku. Kuid 1918. a. lõpul oli laskemoona kulu vaid 3227 mürsku iga hävitatud lennuki kohta, mis näiliselt siiski veel küllalt suur on. Kui aga võrrelda seda laskemoona arvuga (prantslaste eneste andmetel) ühe saksa maapealse patareisuurtüki hävitamiseks, mis olud keskmiselt 20.000 mürsku iga suurtüki kohta, siis selgub, et ühe lennuki allalaskmiseks on kulunud laskemoona 6 kuni 7 korda vähem kui ühe suurtüki hävitamiseks. Viimsel ajal on tarvitusele võetud suuremakaalibrilised kahurid — Prantsusmaal 75 mm ja 105 mm, mis veetakse autodes või traktoritega, või on asetatud maasse kaevatud alustele. Saksa sõjaväes tulevad ette peamiselt 37 mm, 77 mm ja 88 mm zeniit-kahurid (järgneb).

Kol.-leitn. Plucis: „Suurtükiväe vaatluspunktid“. Autor selgitab neid raskusi, mis tekivad vaatluspunkti valikul ja siseseadmisel. Maailmasõjas selleks tarvitati õige tihti kunstlikult moondatud esemeid: puukändu, puutüve, neutraal-maaribal langenud sõduri või hobuse laipa, mis öösel ära koristati ja ümber vahetati vastavalt moondatud kunstlike esemega, kuhu aga oli asetatud vaateleja-luuraja, kes periskoobi abil jätkas lahingvälja vaatlust.

Artiklis „Tulirelva toru iga“ kapt. Kalacis selgitab mitmesuguste valemite ja tabelite abil, kui kaua peavad vastu tulirelvade torud, aluseks võttes materjali omadusi, millest nad valmistatud, tulistamise viise ja laskemoona liike. Toob kasulikke näpunäiteid, mil teel hoolsa ümberkääimise juures toru vastupidavust võib tõsta.

Sama autori teine artikkel „Tõkkeküli“ käsitleb tõkkeküli juhtimist. Toodud näidetest selgub, et eduka tõkkeküli saavutamiseks tuleb tarvitada shrapnelle. Granaate võiks tarvitada vaid kaardi järgi nägematu välja tulistamisel, sest nende mõju on märksa vähem, kui shrapnellidel.

Kapt. K. Schenfelds: „Majanduslised ja ühiskondlised küsimused“. Artiklis on toodud, vastavalt Läti üleajateenijate-

allohvitseride (instruktorite) kursuse õppekavale, lühike kuid asjalik ülevaade majandus- ja ühiskonnateadusest.

A. Surits: „Koha merediani kindlaksmääramine põhjanaela elongatsiooni abil“. Avaldab vastavad tabelid, mille abil on võimalik kindlaks määrata põhjanaela elongatsiooni elemente (asimuti, zenitkaugust) kõigis Lätimaa piires.

Artiklis: „Sada päeva“ v.-leitn. Soligo kirjeldab Napoleoni põgenemist Elba saarelt ja võimu ülesti oma kätte võtmist. Autor selgitab neid põhjusi, mis sundisid Napoleoni keisritrooni tagasivõitmisele. See vaimustus, millega tervitasid tagasiõudnud suurt väejuhti tema võitlustes karastunud vanad grenadeerid, näitab kuidas otse jumaldasid teda ta sõdurid. (Järgneb).

Kol.-leitn. Dums: „Plahvatused vintpüssiraudades“. Eriti Inglise vintpüsside juures laskmisel tulevad ette raua lõhkemised, mis on tingitud kas halvast, mittekohasest laskemoonast või püssiraua korratust puhastamisest. Artiklis on toodud ajakirjas „Army Ordinance“ avaldatud A. L. Woodworth'i näpunäited, plahvatuste põhjuste kindlaksmääramiseks.

V.-leitn. Grunte, artiklis „Pätarei vanemohvitseri kohused“ toob mõnesuguseid märkeid „Artillerijas Apkats'is“ 1928. a. nr. 9/10 ilmunud samanimelise kol.-leitn. Ushansi artikli kohta.

Sõjakirjanduse ülevaade.

Mitmesugust.

T.

Saksamaa.

Militär-Wochenblatt nr. 38 — 11. 4. 29.

Kindral-leitnant v. Metzsch: „Marssal Foch“. Marssal Fochi surma puhul iseloomustab autor teda kui väejuhti ja vastast. Prantslased võivad õigusega olla uhked, et nad Maailmasõjas omasid juhina Fochi, sest kindralid ja staabid olevat need, kelle kätes on võidu võti. Seda mõtet on alati alla kriipsutanud Foch. See oli ka Schlieffen'i arvamine. Kuigi Fochi kuulsust seotakse aasta 1918-ga, peituvat ta tõsise suuruse alus siiski 1914. a. sügises, mil ta osavasti sakslastelt riisus hävitus-strateegiale rajatud edu. Positsioon-sõda ei olnud Fochi ala; siin tuhmnes ta täht. Ta tegi koguni suuri strateegilisi vigu, näiteks Somme lahingud 1916.

Siiski... „Meie austame temas (Fochis) väejuhti, kes paljude sõduri vooruste ja võimetega välja paistis; kuid meie loodame, et keegi Prantsuse marssalitest kunagi tulevikus Saksamaad sarnaselt ei kohtle, kui seda tegi Foch vaheerahukomisjonis Compiègne metsas.“

Kindral Hutier „18. armee 28. ja 29. märtsil 1918.“. Endine Saksa 18. armee komandant kindral Hutier kaitseb oma tegevust 1918. a. märtsi pealetungil. 18. armee olevat 28. ja 29. märtsil jäänud peatuma (Montdidier raiooni) ja seega halvanud kogu suure pealetungi hoo. Nii arvab Ludendorff; samasugused mõtted on väljendatud hiljuti (1927.) ilmunud teoses „The two Battles of the Marne“. Autor endisena 18. armee juhina väidab, et kõik ülemjuhatuselt saadud direktiivid on temalt täidetud ja seega etteheide 18. armeele on alusetu.

Major Dr. Oskar Regele: „Kaitsest jõe joonel“. Autor selgitab millised on paremused, asudes kaitsele jõe taha. Näitena tuuakse Marne 1914.

Major Grosskreutz: „Õhusõda — rahusund“. Ennem on avaldatud „Mil. Wachenblatt'is“ mõtteid, et suure õhulaevastikuga riik võib vastast kergesti sundida alistuma ja seega kiiresti luua sund-rahul. Autori arvates ei oma, eriti pommitajad-lennukid, sarnast tähtsust, nagu seda püütakse neile omistada. Kuigi riik suudaks soetada suure hulga pommitajad-lennukeid ja pomme, kuid et senised katsed on annud halbu tulemusi pommitamises märgitabamise suhtes, on nende tähtsus liialdatud. Ei olevat lootusi, et lähem tulevik annaks paremaid abinõusid märgi tabamiseks pommitajalt-lennukilt ja sellepärast olevatki kõik need, kes hindavad üle lennuväe võimed tuleviku sõjas, eksiteel.

Artiklis „Automaatpüss“ selgitatakse selle hüvesid ja pahesid. Kuigi teoreetiliselt on automaatpüss eelistatavam kui harilik vintpüss, siiski praktiliselt pörkab automaatpüssi sõjavägedesse toomine vastu raskusi (suur laske-moona kulu, kallidus), millised tänapäev veel ületamatud.

Artiklis „Uus Ameerika jalaväesuurtükk“. Möödunud aastal on Ameerika sõjaväes tarvitamisele võetud „37 mm — Infantry Gun Mark I“ laialitõmmatava lafettiga. Suurtükk jaotatud osadeks on kantav 4 mehelt. Ta tulikaal on 163 kg; kandmiseks jaotatavad osad kaaluvad ä 36—50 kg. Vo = 610 mS, Dlim = 5000 m, soomuse läbistamisvõime kuni 25 mm 450 m distantsil. Kõlbulik võitlemiseks tankide vastu.

Artikkel „Sõjaväe muusikast“ on pühendatud selle kaitseks, sest ka Saksamaal leidub neid, kes loevad sõjaväe muusika ülalpidamise kulusid üleliigseteks.

„Film sõjaväe õppevahendina“. Autor soovib filmi õppevahendina — organisatsiooni, relvade materjaalosa, taktikalise väljaõppe, väeliikide koostöö ja sideteenistuse käsitlemisel. Film olgu lühike ja põnev; pikkus mitte üle 1000—1200 m, demonstreerimise vältus mitte üle 1,5 tunni.

Sõjakirjanduse ülevaade. Mitmesugust. K.

Militär-Wochenblatt nr. 39. — 18. 4. 29.

Artikkel „Riik on kindlus“ käsitleb tulevikusõja küsimusi. Võitluspiirkonnad õhujõudude mõjutusel laienevad, sellepärast Keskeuroopa riigid on olukorras, mis sarnane piiratud kindlusele. Eriti olevat seda Versailles rahuga kaitseta jäetud (?) Saksamaa oma geopolitilise olukorra tõttu.

Artiklis „Prantsuse juhtimise ja lahingu põhialuseid“ näidatakse kõige pealt, et Prantsuse sõjaline mõte areneb, ja et mitmesuguste väeliikide kasutamist vaadeldakse ja õpitakse manööversõja olukorras (ennem oldi positsioonsõja kogemuste mõju all). Jalavägi on aukohal. Ratsaväele, mis oli peale Maailmasõda tahaplaanile jäetud, hakatakse uuesti pöörata suuremat tähelepanu. Suurtükiväe kasutamisel on pealoosung — tihedaim koostöö jalaväega! Mootoriseeritud üksustel koos ratsaväega loodetakse edukat tööd mobilisatsiooni perioodil. Mootoriseeritud üksuste liikumise kiirust arvestatakse 25—30 km/tund.

Õhujõudude võimete hindel arvestatakse ikka rohkem ja rohkem moondamise kunsti eduga, mis märksa vähendab lennuväe töö tulemusi.

Artiklis „Moodne pioneerteenistus“ juhitakse muuseumis tähelepanu suurtele ülesannetele, mida moondamise-teenistus paneb tulevikusõjas pioneeridele.

Artiklis „Raske kuulipilduja võimete piiridest“ autor näitab, et r. k. on sageli omistatud suuremat taktikalist tähtsust, kui tal tegelikult on. R. k. on soovitatud kasutada kui kergest suurtükki ja loodetud talt sama tuletööd. See on liialdus. R. k. jääb tähtsaks jalaväe tulirelvaks, kuid teda kasutades tuleb alati õieti arvestada märkide ja kaugustega.

Artikkel „Tulepaanikast“ on näiteid Maailmasõjast.

„Rootsi eriteadlased gaasisõjast ja õhukaitsest“. Rootsi inseneri ja gaasisõjanduse eriteadlase hra Engeli arvates olevat sõjagaas omas arengus jõudnud piirini: fosgeenist ja yperiidist (sinepigaasist) paremaid (praktilisemaid) sõjagaase lähemas tulevikus ei olevat lootusi leida.

Õhukaitse suhtes arvavad rootslased, et see areneb kiiremini ja soodsamates suunades kui õhukallaletung. Eriti palju lootusi pannakse sihtimise aparaatidele lennukivastaste relvade juures, mis võimaldavad lennuki kiiret tabamist mürsuga.

Kol-leitn. Klingbeil „Karl v. Clausevitz'i teotsemisest Königsbergis“. Ajalooline ülevaade Napoleoni sõdade ajajärgust 1807.—1813. ja Clausevitz'i osa neis.

Artiklis „Jalaväe suurtüki küsimus Reichsheeris“ väidetakse, et see küsimus on seni lahendamata.

Sõjaväelised teated. Sõjakirjandusest. Mitmesugust. K.

Bibliograafia.

K. Urban: Kurze Zusammenstellung über die Tschechoslowakische Armee (Lühike kokkuvõte Tšehhoslovakkia armeest). R. Eisenschmidt*) kirjastus, Berlin 1929, hind M. 4.50 (umbes 4 kr.).

Autor on kokkuvõtlikult käsitanud järgmisi küsimusi: Tšehhoslovakkia armee ajalugu ja sünd.

*) Berlin N W 7, Mittelstrasse 18.

Rahuaegne organisatsioon. Kaitsekohustus ja kaitseväeteenistuse seadus. Armeed arvuades. Organisatsioon skemaatiliselt. Staabid. Väeliigid. Õppeala. Lennuasjandus. Praegune disekatsioon. Ohvitseride ja allohvitseride korpuse organisatsioon. Relvastus. Varustus. Mootoriseerimine. Vormi tunnused. Noorsoo sõjaline ettevalmistus ja seda teostavad seltsid ning ühin-

gud. Ohvitseride, allohvitseride, sõdurite ja reservohvitseride ettevalmistusest. Väeliikide juh-
timisest lahingus. Piirikaitsest. Mobiliseerimise
küsimusi. Sõjatööstust. Raudteed jne. jne. Raam-
kond sisaldab peale 111 lehekülje teksti, kümme-
kond head fotod ja parkümmend skeemi sõjaväe
organisatsiooni ja olude selgitamiseks. Autor an-
nab asjatundlikult vastuse kõigile küsimustele, mis
võiks tekkida sõjandusest huvitatud isikul Tšeh-
hoslovakkia armee suhtes; tuues sealjuures rikka-

likult arvusid. Väga võimalik, et üksikud arvud,
mis seotud sõjasaladusega, ei ole täpsed, kuid nad
paistavad olevat väga lähedased õigetele.

See lehekülgetelt väike, konspektiivselt kokku
seatud teos, seob lugejat asjalikkuse ja küsimuste
käsitamise oskusega. Teda võib soovitada igale,
kes huvitatud peale Maailmasõda sündinud Tšeh-
hoslovakkia armee sünnist ja loomingu- — orga-
nisatsiooni, väeajõe, sõjatööstuse ja rahva sõ-
jaks ettevalmistuse alal. K.

Sport kaitseväes.

Ping-pong.

13. ja 14. skp. peeti Pärnu karnisoni spordi-
komisjoni korraldusel ping-pongi võistlusi kahes
klassis. Matschi võitmiseks oli vaja kolm setti
viiest. Võistluste huvitavamaks matschiks oli
Koolmann'i ja Mets'i kohtamine. Ülekaalukalt
tuli võitjaks 9. üksik jalaväe pataljon 17. punkti-
tiga 6. pataljoni 3. punkti vastu. Meeskonna
mäng jäi ainult ühe meeskonna (9. pat.) üles-
andmise tõttu ära. Auhindadeks jagati välja
väärtuslikud asjad.

Võistluste tulemused:

„A“ kl. üksikmäng: 1. leitnant Elen dt,
9. pat., 2. leitnant Lipmann, 9. pat., 3. van. all.
Koger, 9. pat., 4. n-leitn. Parbo, 6. pat.

„B“ kl. üksikmäng: 1. reamees Krakus-
sen, 9. pat., 2. reamees Koolmann, 9. pat., 3. noor
Mets, 6. pat., 4. reamees Brandt, 9. pat.

Paarismäng: 1. leitnant Elen dt ja n-
leitnant Parbo. E—dt.

Uusi raamatuid kindralstaabi raamatukogus.

10. 701 Свенцицкий, В. и Безсонов, П. Топогра-
фия в задач. Изд. II. Москва/Ленинград,
1928.
10. 702—704 Gérin. Väikeste üksuste lahing. II
väljaanne. Tallinnas, 1928.
10. 705—708 Üldine õprekava. II osa. Tallinn 1928.
10. 709 Шильдох, К. Борьба на реках. Москва/
Ленинград, 1928.
10. 710 Красовский, М. Вневоисковая подготовка
за рубежом. Москва/Ленинград, 1928.
10. 711 Глазатов, В. и В. Алексеев. Подготовка
пулеметчика-Максимиста. Москва, 1928.
10. 712 Попов, В. Решение тактических задач по
устройству тыла и снабжению. Изд. II.
Москва/Ленинград, 1927.
10. 713 Дубинин, Т. Общая тактика в схемах. Ч. I.
Москва/Ленинград, 1928.

10. 714 Елизаров, Н. Батальонная артиллерия в
бою пехоты. Москва/Ленинград, 1928.
10. 715 Arkitekten 1927. Nr. nr. 1—12, Helsingfors.
10. 716 Aide-mémoire de l'officier d'état major
en campagne. Partie II. Stationnement
et marche. 1927.
10. 717 Sama. Partie III. Les services. Echange
des relations en campagne. 1927.
10. 718 Services d'Etat — Major en campagne.
Partie III. 1927.
10. 719 Sama. Partie IV. Les operations. 1927.
10. 720 Bogaerts. Tactique d'infanterie. [Prant-
suse sõjakooli loeng].
10. 721 Reglement d'artillerie. [Prantsuse sõja-
kooli loeng].

„Hakkapeliitta'st“.

- „Miks Teie mind ei tervita?“
— „Arst on mul keelanud teha rasket tööd.“

SISUSTIK: Esimene rügement 12-aastane. — E. Pataljoniülemate 2. kursuse avamine 15. apr.
1929. a. — Kapten-major Johannes Bernhoff † — „Latvijas Kareivis“ peatoimetaja
kapt. E. Mednis „Sõdur“ külalisenä. — i. Kapten A. Irve langemise 10. aastapäevaks. — T. Kavatsusi
Läti kaitseväe organisatsiooni muutmiseks. — M. T. Sõjaväe suurus tuleviku sõjas. — V. K-ts. Mispä-
rast on rahvad relvastunud? — N. Rg. Positsioon sõja tekkimine Maailmasõjas. — R. Tomback. Riikliku
sidevõrgu osa mitmesuguste operatiivküsimuste lahendamisel. — J. L. J. M-i „Hobune ja mootor“. —
P. Villemi. Soomusrongide ülesanded ja nende tegevuse põhjooned. — K-F- Reamees Noor „pogris“. —
Vastused küsimustele. — Sõjaväelisi teateid. — Sõjakirjandust. — Bibliograafia. — Sport kaitseväes.

Vastutav toimetaja kol.-leitn. A. KASEKAMP.

Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Uus tän. 10.

Toimetus ja talitus Uus t. 10. — Kõnetr.: Sõjaväe 163. A.-S. „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk t. 42.

Tallinna Majaomanikkude Pank

Harju tän. 29

Avatud iga päev kella 9-2

Tel. 33-11, 33-69

Pank võtab raha hoiule, jooksvale arvele ja tähtaja peale, igasugustes summades ja maksab ajakohast protsenti. Pank diskonteerib veksleid, annab laene ja **toimetab kõiki pangaooperatsioone**

Rahasaamine kõikidesse Eesti linnadesse ja rahvarikkamatesse kohtadesse

Peale selle toimetatakse pangas majade ja muude varanduste kinnitamist tule, varguse ja muude õnnetuste vastu ja võetakse Majaomanikkude Seltsi liikmeid ja liikmemaksu vastu.

JUHATUS.

„Opera“ * „Bühnel“ * „Assorti“ * „Austriid“ * Šokolaad
vahvlid

Šokolaadi- ja biskviiditehas

AKTSIA SELTS

GINOVKER & CO
TALLINN

Vahvi- pulgad	Vahvi- tahvlid	„Edelstein“ vahvlid	„Cösnitz“ vahvlid	„Juust“ vahvlid
------------------	-------------------	------------------------	----------------------	--------------------

EESTI KOMMERTS PANK

PEAPANK: Tallinn, S. Karja t. 7.

OSAKONNAD:

TARTUS, VILJANDIS,
PÄRNUS, VALGAS,
PETSERIS, NARVAS,
HAAPSALUS.

Pangal oma telefoni keskjaam väljakutsega „KOMMERTSPANK“. Peale selle otseühendus panga juhatusega telefonid nr.nr. 9-89, 1-57 ja 22-09.

Telegraafi aadress: **K O M P A.**

Sissemakstud

põhikapital Kr. 1.400.000

Võtab raha hoiule ja maksab kõrget ajakohast protsenti

Annab laenusid vekslite, obligatsioonide ja mitmesuguste väärtuste kindlustusel

Ostab ja müüb välisraha ja tshekke, Eesti Hüpooteegi Panga pantlehti, Eesti 1927 a. välislaenu pabereid

Saadab raha teistesse linnadesse kodu- ja välismaal

Toimetab kõiksugu pangaooperatsioone.

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades, alevites ja tähtsamates välismaa linnades.

Kiire pangatalitus.

PANGA JUHATUS.